

Centrul Politici Economice IDIS “Viitorul”

Monitorul Economic: analize și prognoze trimestriale

Numărul 2

Trimestrul 2, 2005

Pentru orice chestiune legată de acest raport contactați Centrul Politici Economice al Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale “Viitorul”.

Adresa: MD-2005, Republica Moldova, Chișinău, str. Iacob Hancu, 10/14, IDIS “Viitorul”, pentru CPE

Telefon: 37322-22-18-44, Fax-telefon: 37322-21-09-32

e-mail: vi@moldova.org și idis_viitorul@mdl.net

© IDIS “Viitorul”, 2005

Despre IDIS “Viitorul”

IDIS “Viitorul” este o instituție de cercetare neguvernamentală și politic independentă din Republica Moldova, deținând calitatea de membru al câtorva rețele internaționale de politici publice. Misiunea sa este de a contribui la formarea unui mediu analitic independent ce ar stimula procesul democratic din Republica Moldova și de a consolida capacitățile societății civile în ceea ce privește participarea la procesul de formulare a politicilor și de monitorizare a guvernării.

Cercetarea economică la IDIS “Viitorul”

În cadrul IDIS “Viitorul” cercetarea economică și educația economică a publicului este efectuată de Centrul Politici Economice (CPE) – orientat spre analiza politicilor economice, spre educarea publică prin promovarea cunoștințelor economice și spre influențarea procesului de formulare a politicilor, oferind evaluări anticipatorii și integrate asupra unui segment larg de probleme economice.

Domeniile principale de cercetare economică

- Politicile macroeconomice (monetare, fiscale, comerciale).
- Dezvoltare și strategii antisărăcie.
- Competitivitate și analize sectoriale.
- Economie rurală și agrară.
- Economie publică (servicii sociale, infrastructura).
- Politici socio-economice (munca, venituri, sărăciei și inegalitate).
- Dezvoltarea tehnologică și inovațiile.
- Globalizarea și integrarea regională.
- Politici structurale și instituții economice.
- Politica economică a integrării europene.

Tipuri de servicii prestate

- Cercetare și design politici economice.
- Propagarea cunoștințelor economice.
- Monitorizarea și alertarea asupra tendințelor economice curente.
- Oferire de consultații speciale.

Consiliul internațional

Consiliul internațional al CPE este format din:

1. Profesorul Wladimir Andreff, Director onorific al Centrului ROSME, Universitatea Paris-1, Franța.
2. Profesorul William Coleman, Universitatea Cambridge, Marea Britanie.
3. Profesorul Daniel Dăianu, Centrul Politici Economice, Academia de Studii Economice, București, România.
4. Profesorul Radu Vranceanu, Universitatea Paris-2, directorul Centrului de Studii Economice MESEC, Franța.

.....

CPE depune toate eforturile pentru a asigura o calitate cât mai înaltă a cercetărilor sale economice. În cazul în care o persoană terță a suferit pierderi sau daune ca urmare a utilizării informației din publicațiile CPE, respectiva persoană nu poate să tragă la răspundere IDIS “Viitorul”, CPE, experții și consultanții IDIS „Viitorul”, precum și membrii Consiliului internațional al CPE.

MULȚUMIRI

Acest număr al publicației *Monitorul Economic: analize și prognoze trimestriale* a fost elaborat de Centrul Politici Economice al Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale “Viitorul”. La redactarea studiului au contribuit Veaceslav Ioniță, Alexandru Net, Victor Sula, Ghenadie Russu, Igor Munteanu, Gheorghe Țurcanu și Sergiu Serduni. Comentarii și contribuții extrem de utile au fost oferite de Dan Lavric și Viorel Chivriga.

Centrul Politici Economice IDIS “Viitorul” își aduce recunoștința Institutului pentru o Societate Deschisă / Open Society Institute / din Budapesta pentru susținerea morală și financiară care, au făcut posibilă apariția acestei colecții.

Adresăm mulțumirile noastre tuturor experților externi care au oferit comentarii deosebit de pertinente în legătură cu prezentul raport.

Monitorul Economic exprimă opiniile personale ale autorilor, care pot să nu coincidă cu cele ale IDIS „Viitorul”. Oricare altă persoană terță, inclusiv IDIS „Viitorul” nu este responsabilă pentru concluziile prezentate în această publicație.

Centrul Politici Economice IDIS “Viitorul”

ACRONIME ȘI ABREVIERI FOLOSITE

BNM	– Banca Națională a Moldovei
CISR	– Centrul pentru Investigații Strategice și Reforme
CSI	– Comunitatea Statelor Independente
CPE	– Centrul Politici Economice IDIS “Viitorul”
DSS	– Departamentul Statistică și Sociologie al Republicii Moldova
ECE	– Europa Centrală și de Est
IPP	– Institutul Politici Publice
ISD	– Investiții străine directe
MDL	– Leul moldovenesc
ME	– „Monitorul Economic: analize și prognoze trimestriale”
MEc	– Ministerul Economiei
MF	– Ministerul Finanțelor
MMPS	– Ministerul Muncii și Protecției Sociale
OIM	– Organizația Internațională a Muncii
SBGC	– Sondajul Bugetelor Gospodăriilor Casnice
SCERS	– Strategia Creștere Economică și Reducere a Sărăciei
H	– jumătate a anului
Q	– trimestru al anului
e	– estimări
p	– prognoze
rmsa	– rata medie de schimb anuală
rca	– rata de creștere anuală (sfârșitul anului curent față de sfârșitul anului precedent)
rmca	– rata medie de creștere anuală
ma	– medie anuală
p.p.	– puncte procentuale
“BCRMN”	– “Banca Centrală a Republicii Moldovenești Nistrene”

SUMAR

Indicatorii principali	6
Rezumat	9
Politică	13
Agricultură	35
Industrie și servicii	41
Comerțul exterior	51
Politici Monetare	55
Finanțe publice	60
Prețurile	64
Gospodării casnice	70
Piața forței de muncă	74
Transnistria	81
Internațional	84
Anexe statistice	89

INDICATORII PRINCIPALI

(Transnistria nu este inclusă)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005p
Producția								
PIB, milioane MDL, prețuri curente	9122	12322	16020	19052	22566	27297	31991	36830
PIB / capita, USD, rmsa	465	321	354	408	459	543	765.6	892
PIB real, rca	-6,5	-3,4	2,1	6,1	7,8	6,3	7,3	6,0
Producția industrială reală, rca	-15	-11,6	8,0	13,7	10,8	13,6	6,9	7,0
Producția agricolă reală, rca	-12,0	-8,0	-3,0	6,4	3,4	-14,1	20,4	6,0
Investiții brute în capital fix, % din PIB	22,1	18,4	15,4	16,7	16,3	17,1	15,6	16,2
Gospodării casnice								
Venitul personal disponibil pe lună, MDL	118	133	186	241	322	422	491,4	565,2
Venitul disponibil real, rca	-19,6	-18,7	6,1	17,7	26,5	17,4	3,5	5,0
Comerț cu amănuntul, rca	-14,2	-29,6	27,4	15,1	34,3	21,1	11,0	10,0
Prețuri								
Indicele prețurilor de consum	118.3	143.7	118.4	106.3	104.4	115.7	112.5	114.5
Indicele prețurilor produse alimentare	111.3	144	123.1	106.1	102.8	120	113.1	114.7
Indicele prețurilor produse nealimentare	120.7	135.6	112.5	107.9	108.2	111.5	111.9	114.5
Indicele prețurilor servicii	134	155.6	111.6	104.5	104.4	112.6	111.6	113.3
Piața muncii								
Populația, mii	3652	3646	3639	3631	3623	3612	3386	3383
Populația ocupată în economie, mii	1,642	1,495	1,515	1,499	1,505	1,356	1316	1303
Rata șomajului, metodologia OIM	9,2	11,1	8,5	7,3	6,8	7,9	7.8	7.8
Salariul mediu lunar, lei	250.4	304.6	407.9	544	692	891	1104	1380
Salariile reale, rca	-23,0	-12.5	2.2	21.2	21.1	15.0	10.2	4.6

Indicatorii principali (continuarea tabelului)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005p
Comerț exterior și balanță de plăți								
Exportul de bunuri și servicii, rca	-24,8	-23,5	5,5	14,5	18,3	21,1	24,8	24
Importul de bunuri și servicii, rca	-14,2	-36,1	22,3	11,2	18,1	34,6	26,5	36
Volumul comerțului exterior cu bunuri și servicii, milioane USD	1656	1035	1249	1467	1813	2193	2760	3480
Contul curent,% of PIB	-19,7	-4,0	-9,4	-7,3	-6,2	-7,4	-3,2	-3,0
ISD, milioane USD	74,4	38,8	127,5	148,5	110,4	39,4	50,0	75
Venituri din retribuirea muncii prestate peste hotare, milioane USD	99,7	90,1	126,2	183,7	239,1	258	450	600
Finanțe publice								
Venituri în bugetul consolidat,% din PIB	29,8	25,2	25,6	22,7	22,5	24,3	23,5	24,0
Soldul bugetar,% din PIB	-3,3	-3,2	-1,0	0,0	-0,5	1,6	0,2	1,5
Datoria publică internă,% din PIB	17,2	15,5	12,6	12,6	12,5	10,7	11,6	12,0
Datoria publică externă și garantată de guvern,% din PIB	49,1	65,9	79,3	64,5	59,4	51,5	29,2	25,0
Arierate la energie,% din PIB	19,6	35,5	24,6	19,4	18,1	15,9	11,1	10,0
Indicatori financiari								
Basa monetară, rca	-5,5	41,3	29,8	27,9	31,1	17,0	38	32
Rezerve valutare, milioane USD, end of the year	141,5	180,5	222,5	228,5	269,6	302,3	470	550
Rata oficială de schimb media anuală MDL/USD	5,37	10,52	12,43	12,87	13,57	13,92	12,3	13,2
Rata dobânzii pentru credite în MDL,%, ma	30,1	35,5	33,3	28,5	23,1	19,2	21	19,6
Economia internațională								
PIB mondial, rca	2,8	3,7	4,7	2,4	3,0	3,9	4,8	4,5
Media ponderată a creșterii PIB în principalele țări partener (2/3 din exporturile Moldovei)	-2,7	2,5	5,3	4,0	2,8	3,8	3,5	3,2

Surse: DSS, BNM, prognoză de ME.

Transnistria, indicatori selectați

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
PIB regional, milioane USD	448	332	281	199	250	309	405
PIB regional, rca	-34,6	-30,1	-20,9	10,0	-2,7	18,1	16,2
Producția industrială, rca	-6,3	-3,8	16,5	9,0	-18,7	21,4	47,0
Populația, mii (estimări)	660,0	658,0	651,8	633,6	630,1	621,8	616,5
Comerț cu amănuntul și servicii, rca	29,9	-18,3	11,9	23,1	18,4	7,6	7,3
Investiții în capital fix, rca	-30,6	34,6	3,8	15,6	-32,7	-14,7	70,0
Exporturi, milioane USD	339	258	328	378	243	433	535,1
Importuri, milioane USD	587	417	489	541	450	530	758,3
Indicele prețului consumatorilor	180	240	190	127	111	133	120,4

Surse: "BCRMN", CISR, estimări de ME.

REZUMAT

În 2004 PIB a crescut cu 7,3%, în continuare principalul factor de creștere a fost sporirea cheltuielilor de consum ale gospodăriilor casnice. Însă spre deosebire de anul precedent o contribuție semnificativă la creșterea PIB a adus-o agricultura, care și-a revenit din recesiunea din 2003, cauzată de condițiile climaterice precare. Și-n 2004 au sporit cu semn negativ exporturile nete, tendință care din păcate va continua și-n următorii ani.

Conform tendinței care poate fi urmărită în Q1'2005, când se observă o stopare a ritmului de creștere în majoritatea sectoarelor economiei naționale, inclusiv și a consumului, care a înregistrat pe parcursul ultimilor ani un ritm accelerat de creștere. Noi pronosticăm că pe parcursul anului 2005 PIB va crește cu 6%. Cheltuielile de consum ale gospodăriilor casnice vor spori cu 15%. Valoarea negativă a exporturilor nete va spori cu ritmuri accelerate și-n continuare, producând o contribuție de – 10,2 p.p. la rata de creștere a PIB.

Tendințe din 2004

AGRICULTURA. După o recesiune continuă pe parcursul a 10 ani, din 2001 agricultura a început foarte lent să înregistreze creșteri modeste în majoritatea ramurilor. Însă ea rămâne în continuare slab dotată, dependentă de condițiile climaterice și cu o capacitate de producție intensivă redusă. Cu toate că în 2004 a fost înregistrată o creștere de 20,4%, însă în ultimii 5 ani creșterea totală a fost de doar 11%, ceea ce ne face să afirmăm că de fapt asistăm la o stagnare a producției agricole, care în lipsa unor finanțări reale, riscă să continue și mai departe. Unicele ramuri care se dezvoltă cu succes sunt cea avicolă, viticultura și creșterea sfeclei de zahăr. Programul național privind renovarea viticulturii aprobat în 2002, deja începe a da efecte, iar politica protecționistă în industria zahărului stimulează agenții economici de a face investiții în dezvoltare creșterii sfeclei de zahăr.

Evoluția în producția tutunului ne face să spunem că această ramură este pe cale de dispariție în economia națională.

INDUSTRIE ȘI SERVICII. După ascensiunea din 2000, în anul 2004 producția industrială a înregistrat o scădere bruscă a ritmului de creștere care a fost de 6,9%. Principalul factor al acestei scăderi a fost creșterea foarte mică a industriei alimentare și a băuturilor 3,3%, care deține cea mai mare pondere în industria țării.

În opinia noastră, amestecul excesiv al statului în economie, barierele impuse agenților economici, aprecierea sau menținerea ratei de schimb a leului, care are impact negativ asupra exporturilor, au dus la faptul că industria noastră, care doar începuse a da semne de creștere, riscă să intre și ea într-o perioadă de stagnare.

Privatizarea industriei de producție de mașini și echipamente, investițiile efectuate în ultimii ani, căutarea noilor piețe de desfacere, au dus la aceea că această ramură înregistrează creștere stabilă în ultimii ani, însă această ramură la moment deține o cotă mică în economia națională.

Pe fundalul unei stopări a creșterii industriale, ramura serviciilor continuă să se dezvolte, înregistrând în anul 2004 o creștere de 19,4%, influențată de telecomunicații 24% și construcții 61,8%.

COMERȚUL EXTERIOR. Activitatea economică externă a înregistrat în 2004 o creștere de 28,6%, însă această creștere a fost condiționată în mare măsură de creșterea masivă a importurilor, care au avut un ritm mult mai ridicat decât exporturile, drept consecință balanța comercială negativă a atins cele mai înalte cote – 788 mln USD.

După ani de recesiune, agricultura înregistrează mici creșteri, care pot fi calificate ca stagnare.

Creșterea de doar 3,3% a industriei alimentare și a băuturilor au influențat stoparea bruscă a ritmului de creștere din industrie.

Un moment pozitiv a fost adus de lărgirea ariei comerțului exterior a Moldovei, însă în continuare partenerii principali vor rămâne țările CSI, cu tendința de creștere a ponderii partenerilor din zona Europeană.

În Moldova se observă o dezvoltare a producției în lohn și a activității de reexport.

POLITICI MONETARE. Datorită intervențiilor masive ale BNM pe piața valutară cu scopul de a echilibra cursul de schimb și de a micșora aprecierea excesivă a leului în 2004 masa monetară M3 a crescut cu 37,7% și a indicatorului M2 cu 42,7%.

În 2004 s-a conturat tendința de orientare a economiilor în valută națională, astfel soldul depozitelor în lei a crescut cu 85%, iar cel al depozitelor în valută – doar cu 14,8 la sută.

Însă datorită fluxurilor imense de valută străină de la remitenții de peste hotare, chiar și în condițiile unei intervenții masive ale BNM, cursul mediu de schimb a constituit 12,33 MDL=1 USD, un factor care a influențat negativ exporturile agenților economici din republică.

Politica de sterilizare promovată activ în anul 2004 de către BNM a permis diminuarea tendințelor inflaționiste, dar totodată a provocat creșterea ratelor la credite în economie.

În anul Q1'2005 se observă o reducere esențială a intervenției BNM pe piața valutară, în condițiile când fluctuațiile pe piață nu depășesc limitele stabilite. Aceasta denotă o maturizare și stabilizare a pieții.

TVA a devenit sursa principală a veniturilor în bugetul de stat. În 2005 cota TVA va fi de peste 65%.

FINANȚELE PUBLICE. În 2004 a încetinit ritmul de creștere a veniturilor bugetare datorită ratării a trei surse de venit importante: veniturile BNM, veniturile din privatizare și granturi externe. Aceste pierderi au fost compensate de acumulările supra plan a TVA (+593 mln LEI), care a devenit sursa principală de venit în bugetul de stat. Spre deosebire de alți ani în 2004 rectificarea bugetului de stat s-a făcut o singură dată, ceea ce ne vorbește despre o îmbunătățire a planificării bugetare. Bugetul de stat a crescut cu 16,5%, însă la capitolul venituri pentru prima dată în ultimii ani a fost executat la nivel de 97%.

Creșterea prețurilor la produsele alimentare au provocat cel mai mult creșterea inflației.

PREȚURI. După o stabilizare din 2001, inflația s-a accelerat în 2003 de peste 2 ori, iar în 2004 a constituit 12,5%. Cel mai mult inflația a fost influențată de creșterea prețurilor la produsele alimentare – 13,1%, care au contribuit cu 6 p.p. În cadrul produselor nealimentare, care au avut o creștere cu 11,1%, o contribuție sporită la dinamica inflației au avut-o majorările prețurilor reglementate administrativ: la îngrijire medicală – cu 23.9%, servicii de telecomunicații – cu 23.8%, servicii de apă și canalizare – cu 23.3%, dar și la combustibil – cu 23.2%, servicii de transport – cu 20.0%.

Rata de activitate a populației s-a redus la 49,7% comparativ cu 75% în 1996.

PIAȚA FORȚEI DE MUNCĂ. În anul 2004 tendințele de înrăutățire a indicatorilor de ocupare a forței de muncă au continuat în pofida creșterii economice înregistrate, recensământul din 2004 a constatat că resursele de muncă reale sunt mai mici decât cele estimate de DSS. Populația economic activă a Republicii Moldova a constituit în anul 2004 circa 1483 mii persoane, înregistrând o scădere de circa 3% față de nivelul anului 2003. În structura populației active ponderea cea mai mare o deține populația din mediul rural 54,9%, activitatea cărora poartă un caracter sezonier și realist vorbind nu este o angajare completă în câmpul muncii. Din totalul angajaților cca 40% sunt în sectorul bugetar.

Prognoză

AGRICULTURĂ. Pentru anul 2005 așteptăm o majorare a producției agricole cu 6%, principalul factor de creștere va fi majorarea producției vegetale cu nu mai puțin de 7,5%, condiționată de sporirea suprafețelor însămânțate cu culturi cerealiere, cât și de condițiile climaterice favorabile. Însă creșterea din sectorul zootehnic va fi în jur de 2,5% influențat de majorarea producției avicole, în special a celei de ouă. Producția de carne și lapte va scădea în continuare.

INDUSTRIE ȘI SERVICII. Ritmul de creștere a producției industriale pentru anul 2005 va fi de 7%. Fiind influențat negativ de industria vinului, care deține 18% din ramură și în Q1'2005 a înregistrat o scădere cu 7%. Această scădere va fi compensată întrucâtva de evoluțiile pozitive din industria de mașini și echipamente, care a înregistrat în Q1'2005 o creștere cu 16,3% și a sferei serviciilor, care în opinia noastră va înregistra o creștere anuală cu 10%.

COMERUL EXTERIOR. Tendința negativă de creștere a deficitului balanței comerciale se va menține și-n 2005. În primele 2 luni ale anului deficitul balanței comerciale a crescut de 1,8 ori, ceea ce ne face să credem că la finele anului ea va fi peste 850 mln USD.

Produsele agricole vor rămâne dominante în structura exporturilor moldovenești. Creșterea importurilor va fi influențată de importul produselor energetice și investițiile străine directe.

POLITICI MONETARE. Noi credem că în anul 2005 masa monetară M3 va crește cu 34%, iar indicatorul M2 va crește cu 32%. Rata medie a dobânzilor la creditele în lei se va diminua și va atinge nivelul de 19%. Rata medie anuală va constitui 13,2 MDL=1 USD

Datorită faptului că pentru BNM prioritar este menținerea unui nivel scăzut a inflației, valuta națională se va aprecia nesemnificativ până la sârșitul anului. Cu toate că în primele luni ale anului 2005 MDL s-a depreciat nesemnificativ. Cursul de schimb va fi de 13,2 LEI =1 USD.

FINANȚELE PUBLICE. În baza tendințelor din Q1'2005, când bugetul la capitolul venituri a fost executat cu 12% mai mult decât veniturile precizate pentru perioada dată, putem afirma că la capitolul venituri bugetul va fi executat în proporție de 110%.

Însă tendința negativă din ultimii ani, când a crescut continuu ponderea TVA, se va menține și-n 2005. Considerăm că TVA va constitui cel puțin 65% din totalul veniturilor bugetare, în mare parte fiind formată de la bunurile de import. Această stare de lucruri denotă starea deplorabilă din economia națională și lipsa unei creșteri durabile atât de mult vehiculată în ultimii ani.

PREȚURI. Pentru anul 2005, în pofida politicii BNM de stopare a ratei inflației, ea va atinge cota de 14,5%. Ca și în anii precedenți această creștere va fi alimentată în mod special de creșterea prețurilor la produse alimentare și creșterea prețurilor la resursele energetice.

PIAȚA FORȚEI DE MUNCĂ. Creșterea economică din 2004, paradoxal nu a antrenat o creștere similară a volumului populației ocupate, iar numărul șomerilor și ponderea populației inactive a continuat să crească. Această tendință se va menține și-n 2005.

Salariul mediu nominal va crește în medie cu 27%, însă datorită inflației ridicate creșterea reală va fi de doar 4,6%. Evoluția recentă denotă o reducere a decalajelor în venituri pe sectoare ale economiei naționale: pentru agricultură, ramură cu cele mai joase venituri pronosticăm o creștere

Producția vegetală și ramura avicolă sunt principalii factori de creștere în agricultură.

Industria de mașini și echipamente se dezvoltă promițător.

Cursul leului se va menține la rata de 13,2 LEI=1 USD.

Inflația în 2005 va constitui 14,5%.

**În 2005 se vor
deminua decalajele în
venituri pe ramuri ale
economiei naționale**

**Acțiunile de intimidare
a Rusiei, vor influența
negativ comerțul
exterior al Moldovei**

cu 25%, comparativ cu 9% în sectorul financiar, unde sunt înregistrate cele mai mari venituri.

Riscuri

Stagnarea din agricultură poate deveni un epidemiu major în creșterea industrială, care în cea mai mare parte este concentrată în prelucrarea producției agricole.

Recentele acțiuni ale Federației Ruse (care este cel mai mare importator al produselor moldovenești) de intimidare a exporturilor moldovenești pot avea consecințe destul de grave pentru economia noastră. Cu toate că până în prezent utilizarea barierelor administrative în relațiile economice cu Moldova nu au avut un efect major, totuși tendințele pe viitor se configurează destul de alarmante. Principalele riscuri sunt: introducerea pe principii permanente a diverselor bariere tehnice și administrative, precum și majorarea prețurilor la resurse energetice.

În viitorii ani pe piața forței de muncă vor intra de 2 ori mai multe persoane decât se disponibilizează, datorită "exploziei demografice" de la sfârșitul anilor '80 începutul anilor '90. Această intrare se va realiza pe fundalul încetinirii ritmului de creștere a economiei naționale, precum și rata scăzută de ocupare a populației în vârstă aptă de muncă. Toate acestea vor provoca și-n continuare exodul forței de muncă.

În acest număr

Programe și realizări la renovarea viticulturii și pomiculturii.

Ce împiedică dezvoltarea industrială în Moldova?

Tendințe privind prețul mondial al petrolului.

Rata de ocupare a populației vis-a-vis de creșterea PIB.

Perspectiva exportului producției vinicole în Rusia, după liberalizarea pieței rusești.

POLITICĂ

Politici sub presiunea timpului

Este cooperarea condiționată între putere și opoziție o opțiune posibilă în Moldova?

Alegerile parlamentare din martie 2005 s-au încheiat prin numirea unui nou guvern majoritar în care opoziția nu se regăsește. Slăbită de numeroase lupte intestinale, opoziția s-a divizat între o parte a sa „constructivă” și alta „neconstructivă”, numită astfel în funcție de participarea sau neparticiparea la re-investirea șefului statului¹. Cei care au decis în favoarea unui vot condiționat pentru Vladimir Voronin și-au motivat decizia prin evitarea unui potențial conflict post-electoral, cu efecte dezastruoase, în opinia lor, asupra evoluțiilor din R.Moldova. Cei care s-au împotrivit alegerii unui șef de stat comunist au acuzat autoritățile de fraudarea masivă a procesului electoral, sperând să determine opinia publică în favoarea unor alegeri noi.

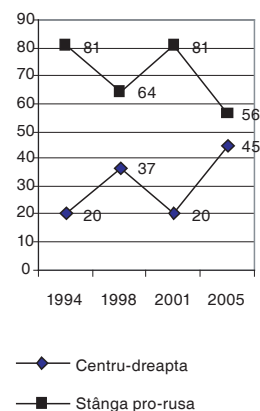
Comunicatul comun al OSCE/CoE, urmat de recunoașterea rezultatelor alegerilor de către UE și SUA au respins însă această traiectorie posibilă. Ulterior, formarea unui guvern monocolor, desemnat de șeful statului în persoana fostului prim-ministru, a absorbit întreaga energie a opoziției, eclipsând atenția opiniei publice de la numeroasele iregularități acumulate de-a lungul scrutinului. Dilemele geopolitice – est sau vest – par să fi contat mai mult – în validarea scrutinului din martie 2005 – decât antinomul democrație versus autoritarism. Aparent, alegerile din RM au urmat o paradigmă diferită de Ucraina și Georgia, în care s-a votat masiv pentru „schimbare”. În alegerile din Moldova s-a dorit „preluarea” puterii, prin orice mijloace, printr-un vot concurențial, în condițiile absenței unor lideri carismatici în sânul opoziției de centru-dreapta, fiind confrunțați cu o campanie agresivă și neîncetată de utilizarea masivă a resurselor administrative de către partidul la guvernare (PCRM), care-au secăt opinia publică de interesul pentru competiția deschisă și liberă, determinând în cele din urmă ca o parte din opoziție să încline spre încheierea unei „tranzacții post-electorale”.

Încheierea acestui armistițiu, definit mai degrabă prin excludere decât cooptare și angajament, trezește diverse speculații. În special este pusă la îndoială capacitatea de a păstra dialogul politic între opoziție și PCRM, dar și voința liderilor săi de a se menține într-un câmp reglementat de lege și normele democratice. Profitând de entuziasmul produs de revoluțiile din Georgia și Ucraina, liderul PCRM, V.Voronin, a subscris în favoarea unui armistițiu provizoriu cu foștii săi inamici politici, un risc asumat care i-a permis să-și reia locul în sediul Președinției, cu pierderi colaterale minore.

PCRM a păstrat puterea, dar a suferit importante sacrificii „simbolice”, legate de faptul că: (1) ponderea electorală a PCRM s-a deteriorat – (în 2005 au votat 711,700 cetățeni comparativ cu 794,8 mii în 2001), (2) ponderea sa legislativă relativă s-a diminuat (46,1% față de 50,1% în 2001), (3). PCRM a pierdut anumite zone tradițional considerate a fi loiale (Găgăuzia, zona de nord) și totodată a investit puternic spre o regenerare a electoratului său, (4) deși voturile colectate de BMD denotă cristalizarea unui electorat-balanță de centru pentru AMD/BMD (28,4%), PCRM s-a mișcat simțitor spre zona de centru a eșichierului politic, chiar și cu riscul de a pierde segmente electorale fidele de extremă stânga.

¹ Potrivit Constituției, alegerea șefului statului are nevoie de 61 mandate: PCRM a obținut doar 56, iar în total au votat 75 de deputați, „opoziția constructivă” investind 19 mandate pentru Voronin.

Ca și în Ucraina, alegerile parlamentare din Moldova au avut o puternică încărcătură geopolitică, reiterând o dispută mai veche între Occident și Rusia, legată de stabilirea limitelor influenței lor în spațiul ex-sovietic.

Deși opoziția a rămas în afara actualului liant guvernamental, ar fi eronat să se considere că ea a suferit înfrângere, pentru că idealurile opoziției autentice au avut de triumfat în cele din urmă. PCRM a preluat numeroase obiective ale opoziției și a promis chiar să le dezvolte în continuare (integrarea europeană și consolidarea statului de drept). În sfârșit, opoziția a obținut mult mai multe voturi și mandate în Parlamentul real în 2005 decât în 2001, și asta în ciuda eroziunilor sale interne și accesului limitat la resurse mediatice. Solicitând ca opiniile sale vis-a-vis de obligațiile puterii să fie privite drept „condiții” ale cooperării sale constructive (condiții pe care altădată liderii PCRM le-ar fi respins fără să ezite), opoziția a preferat să nu-și asume integral responsabilitatea politică, ci doar să ghideze – prin consultări și intervenții punctuale – direcțiile nevralgice ale politicilor interne și externe ale țării. Chiar și re-alegerea șefului statului a devenit posibilă în rezultatul unei active medieri externe, construindu-se astfel un nou format de consultări și articulări tactice asupra unor decizii importante în stat, produse în temei pe liantul de cooperare încheiat între PCRM – PD – PPCD – PSM, liant care funcționează prin logica avantajului competitiv, excluzând AMD (fosta coalitie electorală BMD).

Această construcție politică are multe defecte, dar și meritul de a asambla pe un teren încă minat de suspiciuni, neîncredere și pasiuni ideologice soluții acceptabile pentru vulnerabilitatea imensă a țării, caracterizată printr-o: suveranitate știrbită, quazi-excludere internațională și o sărăcie sistemică. Toate aceste probleme structurale și fiecare în parte nu pot fi de rezolvat în condițiile unei instabilități disfuncționale a puterilor statului și nici a unui “război total” între elitele din Republica Moldova.

Evoluții post-electorale

Evoluțiile post-electorale au dat dreptate în detaliu „gradualiștilor” convinși, care s-au ferit de orice “atingere a revoluțiilor din regiune”, dar i-au contestat în principiu.

**A fi “pro-european”
nu este un sinonim cu
a fi “european”.**

Deși s-a declarat victorios după alegeri, PCRM constată astăzi că va trebui să țină cont de numeroase limitări ale puterii sale. Liderii săi au afirmat că doresc un statut de membru asociat cu UE pentru Republica Moldova, iar acest obiectiv solicită sacrificii, inclusiv de natură politică. Printre ele se numără și renunțarea la ideologia și chiar numele său actual, vestigii ale unei epoci încheiate, dar și la puterea discreționară asupra resurselor administrative, economice și sociale. Paradoxul este că în timp ce declanșatorii (triggerii) pentru crearea acestei platforme comune de cooperare din actualul legislativ de la Chișinău sunt de ordin geopolitic, stabilitatea cursului depinde în cel mai mare grad de capacitatea de articulare a divergențelor de natură internă. Un alt paradox al situației post-electorale este că liniile care definesc opoziția „constructivă” de cea „neconstructivă” sunt ușor de confundat, iar „jocul la marcaj” al celor 3 grupuri politice (PPCD, PD și PSL) care au votat confirmarea condiționată a liderului PCRM la funcția de șef al statului – foarte circumstanțial. Instinctele „primare” ale aripei conservatoare din PCRM este și acum antiteza partidului-locomotivă de care ar fi avut nevoie opoziția în 2005. Primele ciocniri între opoziția „constructivă” și aliații lor parlamentari majoritari imediat după scrutin (aprilie – mai) vorbesc elocvent despre limitele obiective ale dialogului posibil între aceste grupuri politice, antitetice sub aspect ideologic și a valorilor împărtășite, pentru care doar presiunea problemelor concurente servește drept motiv de armistițiu și cooperare.

Declarația politică adoptată de legislativ chiar în prima sa ședință de lucru (24 martie)² stabilește prioritățile de politică externă și internă ale

² “Declarația cu privire la parteneriatul politic pentru realizarea obiectivelor integrării europene”, adoptată la prima ședință a Parlamentului din 24.03.05.

țării. Mulți au citit această declarație ca pe un manifest al unei alianțe de guvernare stânga–dreapta și doar votul negativ la procedura de confirmare a Premierului V.Tarlev și echipei sale a redat guvernării actuale mandatul gestionării exclusive asupra Cabinetului de miniștri, chiar dacă controlul parlamentar nu a fost anulat de nimeni. O parte din analiștii politici mai insistă încă asupra responsabilității comune dintre PCRM și aliații săi din Parlament, dar puțini se mai amăgesc cu ideea că la guvernare s-ar afla și opoziția, și asta pentru că regimul politic din Republica Moldova nu s-a schimbat fundamental după alegeri; deciziile sunt luate exclusiv de către actualul șef al statului, care nu a renunțat la calitatea sa de lider oficial al PCRM sau la intervențiile sale în politicile executivului.

Autoritarismul „luminat” al Președintelui V.Voronin îi face astăzi pe mulți în PCRM să susțină puncte de vedere pe care le-ar fi repudiat mai ieri cu toată convingerea lor intimă: integrarea RM în UE și pledarea pentru o reintegrare teritorială în condițiile statului unitar și indivizibil. Dar același autoritarism este o frână imposibil de neglijat la transformarea instituțiilor: de la simple curele de transmisie ale câtorva demnitari de partid – la formarea și consolidarea unui liant solidar între societate și autoritățile publice reprezentative, un factor esențial la redefinirea politicilor externe și interne ale țării. Este evident că acest obiectiv poate fi realizat numai în condițiile unei stabilități instituționale dinamice, în care actorii politici acționează conștient și definesc prin acțiuni raționale parametrii interesului național, fără a dosi sub teighea problemele litigioase sau diverse interese oculte. Aglomerarea unor teme nerezolvate și presiunile externe descriu debutul acestui ciclu politic în Moldova ca fiind deosebit de complex și totodată paradoxal: fiecare dintre componentele acestei alianțe trebuie să treacă printr-un acid examen de verificare a rezistenței electoratului său convențional, în care liantul ideologic și puterea de convingere al liderilor săi vor fi puternic testate. Totuși, situația în care vechiul-noul Cabinet este produsul derivat al unei experiențe (2001-2004) deosebit de încordate în relațiile dintre opoziție și guvernare, marcată de proteste, medieri externe și chiar ostilități de stradă, nu poate oferi motive de relaxare nici într-unul din segmentele opoziției.

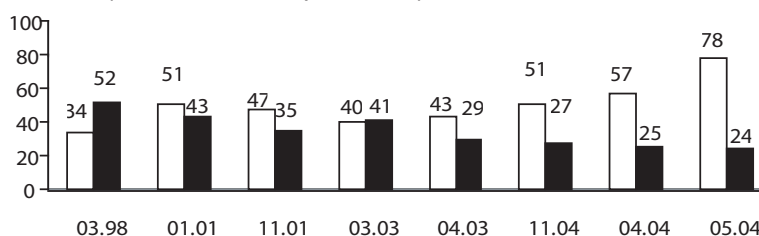
Este greșit să se creadă că orientarea pro-europeană este un moft al elitei politice. Sondajele constată o creștere exponențială a interesului cetățeanului pentru aderarea RM la UE și totodată declinul vizibil al orientării pro-rusești alias pro-CSI. Cu toate acestea, despre Europa se vorbește în continuare ca despre un “sponsor” bogat, care și-ar permite să ne întrețină, iar multe dintre aceste idei false sunt larg difuzate chiar de către elitele politice locale. Moldova a anunțat un curs de politică externă pro-europeană, dar politicile interne sunt de departe incomplete, contradictorii, stângace și pline de erori de implementare, aducând prejudicii considerabile calității libertăților și drepturilor omului, dar și economiei funcționale de piață, o condiție de bază a criteriilor de la Copenhaga, funcționarea efectivă a instituțiilor. Nu mai pot fi considerate drept aspecte periferice nici chestiunile legate de situația mass-media, independența justiției, independența autorităților locale și folosirea structurilor de forță în scopuri trasate exclusiv de interesele partidului de guvernământ. Este greșit să credem că, având o politică externă pro-occidentală, starea democrației nu mai contează. Din contra, starea democrației contează mai mult pentru aspirațiile europene ale Moldovei mai mult decât declarațiile orientate spre exterior și calculele geopolitice.

Anume politicile interne sunt criteriul principal care determină calitatea relațiilor cu UE, perspectivele europene ale țării și sprijinul acordat Chișinăului în reglementarea transnistreană.

Se știe că, mulți ani la rând, formatorii politicii externe moldovenești tratau cu neglijență acest domeniu, privit mai degrabă ca un teren exclusiv

destinat pentru alinarea obidelor celor respinși din viața politică, gestionând cu mari dificultăți structurile sale complexe. Despre RM s-a vorbit exagerat de mult ca despre o zonă de calamitate neîntreruptă, în care grindina și nenorocirile sunt un destin asumat chiar în mod egal de liderii și populația acestei țări. Mai mult, devenise proverbială în ultimii ani și tentația anumitor prim-miniștri de a atribui MAE sarcini „exclusiv” economice, motivându-și această decizie prin faptul că „interesul unei țări mici și neimportante este de natură pur economică” și că, chiar și MAE trebuie să servească acestui scop, ignorând sau aproape paralizând funcțiile și mandatul tradițional al oficiilor diplomatice aflate peste hotare.

Figura 1. Dinamica opțiunilor „pro-europene” 1998 – 2005
(Barometrul de opinie, IPP)

“Decision-making” și “risk-taking”, sau despre prioritățile guvernării

Utilitatea relativă a continuității la guvernare

**Continuitatea este
cuvântul-cheie
al noului cabinet
de miniștri, dar
continuitatea nu
înseamnă în ochii
opoziției neapărat și o
valoare pozitivă.**

Confirmat cu doar 56 de voturi, Premierul Vasile Tarlev a purces la crearea noului Guvern, având instrucțiuni precise din partea șefului statului privind la reducerea drastică a personalului administrației centrale (70%) și dizolvarea departamentelor ca structuri auxiliare ministerelor. Indicațiile șefului statului descriu, de altfel, limitele foarte înguste de manevră de care se bucură executivul, prea slab, prea incolor pentru ca să-și poată promova punctul de vedere în raport cu un șef de stat derivat al regimului parlamentar.

Modelul în care au fost transmise în Parlament noile indicații ale șefului statului descrie, totodată, și caracterul aberant al actualului regim politic, care nu funcționează prin exploatarea tehnicilor moderne de evaluare și eficientizare rațională a activităților autorităților publice, ci exclusiv prin comenzi „manuale”, transmise de la cel mai înalt pisc al piramidei statului sub forma unor indicații politice, reducăționiste. Adeseori, aceste indicații nu reprezintă nici măcar o bază legală pentru a înțelege motivele intervenției acestei autorități publice, mobilizând numeroase discuții și eforturi ale executivului, care s-ar fi putut descurca și cu forțele proprii, în limitele mandatului confirmat de Parlament.

Nu a fost prezentată nici o analiză care să justifice indicațiile transmise de șeful statului la formarea Guvernului. Ulterior, diverși oficiali ai guvernului au încercat să schimbe accentele, pretinzând că șeful statului a vizat și administrația locală/raională (trecută deja din mai 2003 printr-o “furtună” a reducerilor de personal, în paralel cu un proces de multiplicare a structurilor teritoriale) sau că aceste indicații trebuie să fie privite ca “un principiu de acțiune” și nu ad scriptum.

Experiența ultimilor ani sugerează însă că orice intervenții ierarhice vizând reducerea de personal se soldează, de regulă, cu dublări sau chiar triplări a birocrățiilor. O analiză efectuată în martie 2004 estima că efectul indicațiilor de reducere a personalului au condus paradoxal la o creștere cu 38%

a numărului de angajați ai serviciilor statului în teritoriu și cu 19% – ai angajaților consiliilor raionale³. Însă nimeni dintre autorii reformei teritorial-administrative nu a dat explicații pentru creșterea cheltuielilor pentru întreținerea raioanelor și foarte puțini s-au deranjat de impactul extrem de negativ pe care l-a avut recentralizarea finanțelor publice asupra autorităților publice locale.

Deși liderii opoziției au apreciat pozitiv programul anunțat de premierul desemnat, tot ei și-au exprimat profunda lor neîncredere în capacitatea de implementare a echipei propuse de favoritul „executiv” al Președintelui Voronin⁴. Vasile Tarlev este conștient că deciziile sale vor fi monitorizate „la sânge” în 2005 de către concurenții, dar și aliații provizorii ai Președintelui Voronin, și din acest motiv nu va mai putea ascunde „sub preș” problemele nerezolvate, dar aceasta încă nu promite că vechiul-noul guvern Tarlev va putea fi mai eficient și mai puțin populist decât a fost între 2001-2004.

Sondajele de opinie au surprins în ultimii ani indicatori favorabili pentru premier, chiar și atunci când politicile în stat erau percepute negativ de populație, ceea ce nu arată că premierul ar servi ca „paratrăsnet” șefului statului (motivul pentru care a fost desemnat din nou în aprilie), ci mai degrabă că acesta absoarbe popularitatea sa din ratingurile (încă foarte mari!) ale președintelui Voronin. Din aceste motive, acumularea de frustrări sociale și politice îl vor ocoli și mai departe pe Tarlev, dar nu și pe Voronin. Ca și în cazul gubernatorilor instalați de Vladimir Putin în Rusia, cetățenii (deși adeseori învinuiți de miopie politică) se descurcă de minune atunci când trebuie să identifice unde se găsește puterea reală în stat. Peste jumătate din populație este nemulțumită de calitatea guvernării și nu are încredere în instituțiile statului⁵, încercând din răsuputeri să le evite, sporind toleranța față de corupție și fiind sceptică față de efectele pozitive ale puterii. Cetățenii nu cred că autoritățile publice au capacitatea de a rezolva sarcini strategice⁶, exagerând rolul persoanelor care conduc aceste instituții⁷ și așteptându-se la minuni atunci când nu pot înșela sistemul existent.

Lipsa de claritate asupra rolurilor instituționale generează abuzuri de putere sistematice. Aceste abuzuri au loc, de regulă, sub forma conflictelor de interes tolerate în cadrul sistemului, folosirea de resurse publice în scopuri nejustificate, corupția și uzurparea instituțiilor statului de către grupuri economice, protejate de factori politici. Republica Moldova este slăbită și de o corupție care penetrează organele publice și sectorul privat, avantajând elite rapace și degringolada politică pe fondul unei sărăcii în creștere. Rapoartele TI-Moldova constată că, dacă în 2000 cauzele corupției erau legate de „legislația complicată și contradictorie”, în 2003-04 respondenții subliniază printre rădăcinile corupției înainte de toate „tradiția” și „ubiquitatea mitei”, ceea ce confirmă o anumită instituționalizare tolerată a corupției, unul dintre „obiceiurile locale”⁸.

Există 3 tipuri de probleme care afectează calitatea guvernării:

- 1) de ordin funcțional (roluri neclare, sarcini improprie);**
- 2) de ordin instituțional (capacități reduse de implementare, structuri subdezvoltate sau formale, birocratizare și motivație scăzută);**
- 3) de ordin politic (prevalența directivelor politice la selectarea, recrutarea, organizarea și funcționarea serviciului public, transplantarea de influență politică în sectorul public).**

³ Martie 19, 2004, Updating costs-benefits analysis of the latest territorial-reform în Moldova, IDIS/BCI.

⁴ PPCD a declarat că are rezerve față de componența Cabinetului (V.Cubreacov). AMN a declarat că programul este declarativ, fără angajamente și acțiuni măsurabile (S.Urechean). PD a declarat că PCM are suficiente voturi pentru aprobarea programului și cabinetului, motiv pentru care nu participă la vot.

⁵ Pentru referință, vezi Barometrul Opiniei Publice, octombrie-noiembrie 2004, realizat de Institutul de Politici Publice, www.ipp.md.

⁶ Doar 9% au foarte multă încredere în Guvern, 8% în Parlament, 5,4% în justiție, 2,5% în partide politice și 3,8% în poliție (față de 43,9% - în biserică). Barometrul IPP, Februarie 2005.

⁷ Șeful statului se bucură de foarte multă încredere - 20.3%. Idem.

⁸ Corruption Justice TI, 2002.

În 2002, peste 1/3 dintre oamenii de afaceri și circa 35% din respondenți se arătau a fi decși să plătească mite, dacă li s-ar fi cerut în schimbul unor servicii jinduite.

Lipsa de claritate asupra rolurilor, funcțiilor și mandatului atribuit autorităților publice generează o comunicare slabă, dar și o participare redusă la luarea deciziilor, birocratizarea procesului și diminuarea motivației personale a funcționarilor publici.

Permeabilitatea sectorului public la corupție educă un public corupt și distrage importante resurse financiare pentru îmbogățirea unor grupuri de noi parveniți. Deși Moldova a obținut un suport generos pentru dezvoltare din exterior, situația sectorului public nu a înregistrat progrese semnificative. Lipsa de progres înseamnă de fapt reforme incomplete, stagnare, dar și o capacitate redusă de guvernare a statului⁹.

Mai ales în sectorul public, reformele au fost înțelese cu sensul reducerii de personal, de minimizare a deficitului bugetar și nu de creștere calitativă a procesului de luare a deciziilor. Constrângerile bugetare și nu logica performanțelor pozitive au dictat, de regulă, tendințele de organizare ale sectorului public, în pofida stimulilor externi și interni. Precaritatea încercărilor de a reforma sectorul public poate fi ilustrată și prin absența unor dezbateri pe marginea modelelor propuse de autorități, lipsa unui dialog între stat și societate asupra opțiunilor de politici. Arborând integrarea europeană ca un fanion al armistițiului post-electoral, definit de unii analiști politici drept „cheia unei rezolvări pașnice a dilemei est-vest pentru Moldova”, noul Cabinet are de urmat o agendă mai mult decât încărcată.

Parlamentul a acceptat prioritățile de guvernare ale noului Cabinet, care pot fi rezumate la următoarele¹⁰: modernizarea economiei; reintegrarea teritorială a țării; o mai bună calitate a vieții; consolidarea societății; integrarea europeană. Premierul Tarlev a reiterat sarcinile definite anterior de șeful statului: implementarea SCERS (1994 – 1996, adoptată de Parlament prin Legea nr.398 din 2.12.2004), implementarea Planului de acțiuni RM – UE (1995-1997), extinderea planului de cheltuieli pe termen mediu (CCTM), implementarea programului Satul Moldovenesc, implementarea programului de informatizare a societății, elaborarea și implementarea programului național de dezvoltare durabilă; implementarea unui program de debirocratizare și liberalizare economică, de reformare a cadrului regulatoriu. Prioritățile de politică externă trebuie să fie asociate într-o măsură mai mare obiectivelor de transformare și modernizare a țării.

Ca și în 2003, reforma administrației centrale din 2005 este mai degrabă rodul unei conduite politice, ușor populiste și nesistematice, în absența unei viziuni strategice pe termen lung de reformare a sectorului public, în ansamblul său. Caracterul incomplet al reformelor inițiate în ultimul deceniu în sectorul public se explică, de regulă, prin faptul că statul și autoritățile publice nu s-au adaptat la rigorile economiei de piață și democrația pluralistă, combinând un management defectuos, resurse umane și materiale deficitare cu un capital motivațional scăzut al funcționarilor publici.

Reducerea impozitului pe venit și triplarea pensiilor sunt, fără îndoială, promisiuni îndrăznețe, dar însănătoșirea mediului de afaceri și modernizarea economiei are nevoie de ceva mai mult decât bune intenții. Politica „ghilotinei” lansată în ajun electoral încă nu a produs rezultatele scontate¹¹. Mai multe grupuri de lucru, responsabile de implementarea legii privind revizuirea cadrului normativ de reglementare a activității de întreprinzător (adoptată la 7 februarie, 2005) examinaseră la mijlocul lunii mai abia 218 din cele 1,115 acte normative, elaborate anterior de circa 41 autorități distincte ale Guvernului, iar până la finalizarea unui singur Registru al actelor normative privind activitatea de antreprenoriat (obiectiv stabilit pentru 1 iulie, 2005) mai era cale lungă. Continuă să trezească îngrijorări calitatea climatului investițional și stabilitatea legislației economice. Un alt exemplu ține de calitatea proastă a legilor și a sistemului judecătoresc, stingherit de tutela

⁹ Human Development Report 2003, UNDP.

¹⁰ Chișinău, 19 aprilie, 2005 (INFOTAG).

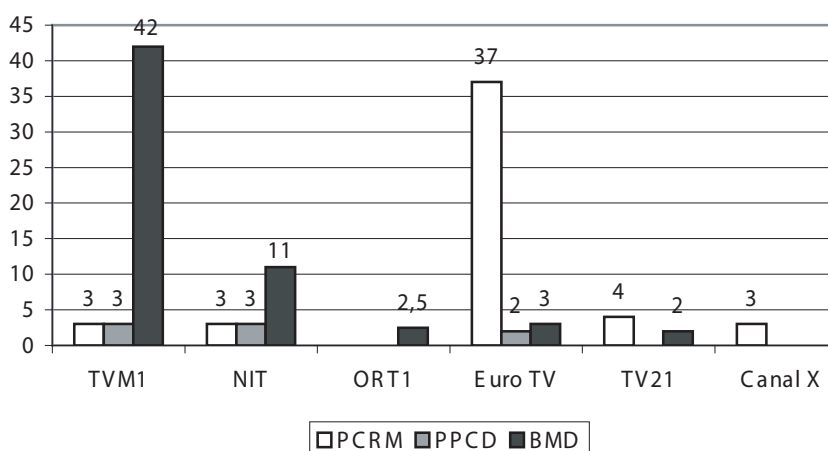
¹¹ Chișinău, 16 mai, 2005 (INFOTAG).

factorilor politici, dar și a unor capacități instituționale necompetitive. Legile sunt modificate foarte des, iar instabilitatea legislativă afectează extrem de negativ climatul investițional, dar și funcționarea instituțiilor publice¹². La finele anului 2004, aproape 500 de legi și peste 15.000 de proiecte de acte normative așteptau avizarea tehnică, în lipsa unor capacități pe potrivă în Parlament.

Despre calitatea democrației

După 2001, Moldova a suferit un regres simțitor în dezvoltarea instituțiilor sale democratice¹³. Ca și în Rusia, Președintele Vladimir Voronin a depus eforturi susținute să-și consolideze monopolul asupra puterii de stat, utilizând fără menajament structurile poliției și SIS, administrația de stat și organele fiscale în scopuri departe de a fi conforme statului de drept. Preluarea controlului asupra autonomiei găgăuze a fost doar un prim pas pentru reproducerea aceleiași politici de intimidare a puterilor locale, între 2002 și 2003, la nivelul administrației locale din restul județelor țării. Chiar în ajunul alegerilor locale din 2003, puterea centrală inițiază o re-decupare teritorială a țării prin revenirea la raioane și eliminarea elementelor neloiale din structurile puterilor locale și centrale. Liderii PCRM au aplicat cu râvnă modelul „democrației administrate” (modelul Putin) pentru a-și exclude competitorii politici, chiar cu prețul unor proteste masive, intervenții diplomatice și scandaluri legate de rezistența societății civile contra abuzurilor poliției, restricționării dreptului la expresie, anularea autonomiei locale și hiper-centralizarea economiei naționale.

Figura 2. Partide prezentate în context pozitiv la știrile TV, 05.03-04.04

¹² În mai 2004, doar pe baza a 23 legi adoptate între 2001-2003 au fost adoptate ulterior 322 de amendamente. Circa 80-90% dintre legi au fost pregătite și prezentate în Parlament de către Guvern. Cele mai frecvent amendate legi au fost: legea bugetului anual – modificată de 68 ori în 3 ani, Codul Penal – 32 de ori, Codul Administrativ – 55 de ori, Codul Civil – 13 ori, Codul de procedură penală – de 27 de ori. Source: Democratic Audit, conducted in 2003-04 in the Parliaments of Moldova, Bulgaria and Georgia (IDIS, IRIS, CIPDD).

¹³ New Freedom House Study Reveals Growing Democracy Gap in Europe Russia Displays Further Setbacks. NEW YORK, May 24, 2004; Report of the Bureau of Democratic Institutions and Human Rights, OSCE/BIDDIO on the local elections of 2003, <http://www.osce.org/odihr/index.php?page=elections&div=reports&country=md>.

Pe plan mediatic, PCRM a reușit să evite cu abilitate îndeplinirea recomandărilor APCE privitor la transformarea Companiei de Stat Teleradio-Moldova într-un audiovizual public, re-instituind cenzura de stat și persecutarea jurnaliștilor incomozi¹⁴. Menționăm că, potrivit unui studiu global efectuat de Freedom House, la începutul anului 2005, Republica Moldova era clasată pe locul 137 (65 puncte), alături de Mauritania și Zambia, după ce în 2004 s-a aflat pe locul 127. Potrivit studiului Freedom House, doar în cele trei state ex-sovietice baltice presa este liberă, acestea fiind situate pe locuri fruntașe (Estonia – 17, Letonia – 28), în timp ce Georgia se află pe locul 116, iar Ucraina pe locul 124¹⁵, fiind considerate țări cu presă „parțial liberă”. Mai multe organizații străine (Articolul XIX, Reporters sans frontieres) au sesizat în repetate rânduri autoritățile de la Chișinău asupra inadmisibilității interferenței statului în activitatea liberă a presei, precum și asupra obstacolelor existente în calea liberului acces la informație. Din acest punct de vedere, crearea unui nou format de consultări între opoziție și putere reprezintă cu siguranță un element necesar, dar nu și suficient pentru consolidarea democratică.

Din păcate, nici climatul post-electoral de după confirmarea șefului statului în Parlamentul de la Chișinău (4 aprilie) nu arată semne semnificative de relaxare. Cele mai importante posturi naționale de Radio și TV (Moldova 1 și Radio Moldova, NIT și presa de stat) continuă să favorizeze exclusiv PCM¹⁶, în timp ce opoziția este discreditată în știri. Cât privește dezbaterile pe subiecte politice de actualitate, acestea lipsesc ca și în perioada campaniei electorale.

Aceiași situație este reflectată și în presa scrisă guvernamentală, ceea ce a determinat anumiți lideri ai opoziției să pună la îndoială capacitatea comuniștilor de a-și ține promisiunile făcute înainte de alegerea șefului statului¹⁷. Partidul de guvernământ este favoritul nr. 1 în emisiunile postului public național Moldova 1 și ale postului privat NIT. În majoritatea emisiunilor de opinii de la postul public Moldova 1, NIT și Pervâi kanal, a fost supus criticii Blocul Moldova Democrată, iar în cele de la Canal X – Partidul Democrat.

Monitorizarea efectuată de centre independente de sondaje constată că, în cadrul dezbaterilor de la PRO TV și Euro TV Chișinău, dezbaterile au fost mai pluraliste și mai interactive decât se obișnuiește tradițional la instituția audiovizualului public Teleradio-Moldova (fosta Companie de stat). Este evident că recidivele mobilizării electorale în favoarea partidului de guvernământ încă nu s-au stins, mai pâlpaie, și doar indicațiile personale ale șefului statului reduce agresivitatea și caracterul unilateral al programelor acestui post de radio și televiziune nereformat.

Crearea unui cadru politic de dialog între opoziție și guvernare s-a întemeiat pe un acord condiționat de cooperare. Totuși nu convingerile personale, ci anume prestația sub așteptări a PCM la alegerile din martie 2005 (46,1% față de 50,1% în 2001), cât și schimbările de putere neconvenționale din Ucraina și Georgia, l-au forțat pe liderul PCM să accepte o alianță, greu

Mulți ar fi tentați să uite „isprăvile” PCM din perioada anterioară de guvernare sub promisiunea unei reforme a partidului majoritar.

¹⁴ Reporters sans frontieres, Annual report on Moldova (2004), Declarația Grupului Media în Pactul de Stabilitate, 30 iulie, 2005.

¹⁵ Monitor Media #2, 14 mai 2005.

¹⁶ Raportul No.5, 05.03–05.04.05: CIJ, Centrul CIVIS, API, și Campania Globală pentru Libertatea de Exprimare “Articolul 19”.

¹⁷ Infotag (10 mai, 2005), Președintele fracțiunii parlamentare a PPCD, V.Cubreacov, a formulat în plenul legislativului o interpelare directă premierului Vasile Tarlev prin care a cerut să fie informat când Guvernul va renunța la cele două ziare ale sale “Moldova Suverană” și “Nezavisimaia Moldova” – o condiție a votului pentru confirmarea șefului statului.

de imaginat chiar și cu câteva luni în urmă. Este evident că, în continuare, PCRM va trebui să-și adapteze retorica, structura decizională și procedurile interne la standarde europene, silindu-se să-și păstreze electoratul și, totodată, să-și modernizeze baza socială. Analistii politici sunt conștienți că acest proces este dificil dacă nu aproape imposibil.

Totuși, această opțiune de reformare din interior a PCM pare să se ciocnească de numeroase obstacole interne. Primul ține de tradițiile democratice slabe în cadrul acestui partid, cunoscut pentru supunerea rigidă și respectarea „centralismului democratic”, ceea ce face ca nemulțumirile interne să coexiste cu acceptarea, aparent fără crâcnire, a directivelor liderului oficial. Pe plan ideologic, programul PCRM mai conține și astăzi invocarea refacerii URSS, ca mobil de acțiune pentru elementele de orientare marxist-leninistă. Aliajul forțat între legitimitatea unei ideologii totalitare și orientarea spontan europeană nu poate decât alimenta confuzie în mediul adeptilor săi teritoriali și personalul birocratic care s-a mobilizat în favoarea PCRM la ultimele alegeri (2001, 2003, 2005). Rațiunea politică, dar și popularitatea liderului PCM¹⁸ sunt elementele care mențin frustrările interne din acest partid „la foc mic”, dar profilul ideologic al PCM este în continuare ostatecul „moștenirii marxist-leniniste”, ceea ce păstrează intacte instinctele represive ale vechiului sistem ideologic.

Relațiile pe care PCRM le-a menținut în ultimul deceniu cu alte partide comuniste ex-sovietice, unite prin visul de restaurare a URSS și a hegemoniei sale ideologice, îi vor stânjeni vizibil pe liderii săi în reformarea partidului. Menționăm că, PCRM a aderat în 1995 la Uniunea partidelor comuniste – PCUS (UPC-PCUS), scopul declarat al căreia este refacerea URSS și care nu admite prin statutul său fondator orice alte obiective tactice.

Respectiv, PCRM nu poate fi transformat dacă nu abandonează structurile restituționiste pro-sovietice de tipul PCUS, dar atunci, partea radical-dogmatică a sa ar putea contesta în mod deschis loialitatea liderilor PCRM optând în favoarea unui partid care militează deschis pentru refacerea URSS. Deși a câștigat devansat alegerile parlamentare din 2001, anumite grupuri radicale ale stângii comuniste au format grupuri de alternativă PCRM, pe care l-au învinuit că ar fi „trădat ideile comunist-leniniste”¹⁹ și se face vinovat de instalarea capitalismului în Moldova. Critica lor mai include și răcirea relațiilor cu Rusia, trădarea idealurilor socialiste și apropierea de Occident. Fiind marginalizați în PCRM, aceștia au încercat în 2004 și vor încerca probabil și în 2005 să se opună cursului „pro-european” anunțat de liderii superiori ai PCRM, inclusiv prin sancțiuni economice și politice, impuse de Moscova, dar și alte acțiuni de guerilla ideologică contra celor ce doresc reformarea PCRM.

Pe de altă parte, mulți dintre politicienii care au subscris la recenta alianță cu Președintele Voronin erau recunoscuți pentru retorica lor strident „anti-comunistă” asupra căreia aceștia au pedalat în ultimul deceniu, solicitând în repetate rânduri scoaterea PCRM în afara legii²⁰. Dintre aceștia se remarcă PPCD, care a reușit să-și crească foarte timid scorurile electorale în 2005, adăugându-și doar un singur mandat (apr. 10.000 de voturi noi), fără a atinge performanțele pe care le-ar fi așteptat. Electoratul PPCD este unul stabil, dar și deosebit de dinamic; pentru PPCD votează cel mai tânăr

Crearea unui partid nou nu rezolvă esențial dilemele și eroziunile interne ale BMD.

¹⁸ Ratingul personal al Președintelui Voronin era, în februarie 2005, de 63%, comparativ cu S.Urechean, liderul opoziției centriste (38%), urmat de premierul V.Tarlev (47%) și speakerul E.Ostapciuc (35%).

¹⁹ Chișinău, 22.04.04, Info-Prim.

²⁰ Ca urmare a putchului din august 1991, PCUS a fost scos în afara legii peste tot în fostele republici unionale, inclusiv prin interzicerea filialelor sale. După câștigarea puterii politice, în martie 1994, liderii PDAM au considerat „nedemocratică”

electorat care este expus și celor mai înalte presiuni sociale. Obținând 9,7% (comparativ cu 8,2% la alegerile din 2001), PPCD are și el nevoie de o nouă traiectorie de modernizare internă, fără de care nu va putea ține pasul foarte curând cu rapiditatea schimbărilor politice din țară și condiționările externe care privesc Republica Moldova.

Nici alte formațiuni politice, contopite pe parcursul anului 2004 în cadrul BMD (liberalii, social-liberalii, democrații) nu s-au bucurat de succes. În contrast cu PPCD, care a decis să-și sporească „trofee” printr-un vot condiționat în favoarea democrației „post-electorale”, Blocul Moldovei Democrate (alias Moldova Noastră) – cel mai numeros grup parlamentar al opoziției centriste – a obținut circa 28,4% în alegeri și 34 mandate de deputat în noul Parlament. Deși a avut parte de o campanie extrem de agresivă din partea concurenților săi direcți (PPCD, PCRM), dar și de sondaje vădit nefavorabile – cu precădere în ajunul alegerilor – BMD a penetrat în noul legislativ cu un puternic handicap legat de divergențele acute între liderii și principalele sale componente politice.

Chiar la prima ședință a Parlamentului, BMD a fost abandonat rapid și fără regrete de grupul PD (Diacov) și PSL (Serebrian), și care, deși au obținut din partea „camionetei lor electorale” ceea ce și-au dorit, au contestat aproape tot ce i-a reunit anterior în cadrul BMD: structurile de conducere, profilul ideologic și poziția pe eșichier. Deși PSM și grupul social-democrat al ex-alianței Braghiș nu au putut forma noi grupuri parlamentare (după exemplul PD al lui D.Diacov), ambele grupuri rămân doar formal legate de AMD și nu se mai simt nici într-un fel obligate față de principiile unei platforme comune, „de alternativă”, la putere în alegeri.

Pentru a bloca șirul defecțiunilor interne ale AMD/BMD, liderii săi au anunțat chiar după alegeri că intenționează crearea unui nou partid, în care ar trebui să se regăsească aripa liberală, cea social-democrată, dar și social-liberală, care au dat consistență platformei AI (Alianța Independenților) de la care a pornit BMD la mijlocul anului 2004. Va putea însă viitorul partid gestiona într-o formulă mai eficientă divergențele existente între grupurile sale politice? Va fi oare această formațiune un partid doctrinar liberal, social-liberal ori social-democrat, pentru care pledează acei lideri care nu au renunțat la grupurile cu care s-au integrat în BMD, sau poate o mișcare social-politică (de tipul Mișcării pentru o Moldovă Democratică și Prosperă), creată între 1997-1999 sub patronajul ex-președintelui Lucinschi?

Trei sunt în acest moment obstacolele naturale ale unui asemenea proiect. Primul și poate cel mai serios este legat de stigmatizarea sa pe parcursul scrutinului din 2005, în care a fost calificat (și chiar s-a complăcut timp îndelungat!) în calitate de „partid al Moscovei!” Al doilea, determinat de primul, ține de faptul că actualul lider al BMD (chiar și cu prețul plecării sale din funcția de primar general) nu mai poate servi în calitate de element coagulator al acelor grupuri politice, care ar putea fi atrase de beneficiile unui mare partid de centru. În sfârșit, lipsa de viziune politică și ranciuna existentă între co-președinții fracțiunii AMD, Braghiș și Urechian, slăbesc în continuare șansele acestei formațiuni de a obține un scor competitiv în viitoarele alegeri locale parțiale în capitală. Numirea lui Braghiș drept candidat al AMD a stârnit numeroase ambiguități interne și va slăbi în continuare șansele de a stabili un proiect atractiv de consolidare

interzicerea unui partid, indiferent de ideologia acestuia și, respectiv, au anulat decizia primului Parlament de scoatere în afara legii a PCM. În decembrie 1994, PCM reunea în rândurile sale circa 3,100 membri de partid, grupați în circa 165 organizații primare de partid, care, la rândul lor, intrau în 35 comitete raionale și orășenești de partid.

post-electorală. Decizia ex-primarului general, S.Urechean, de a renunța la poziția sa în folosul mandatului de deputat a complicat cu mult scenariul definit pentru 2005 între putere și opoziție, și asta pentru că preluarea puterii executive în Municipiu descrie o rivalitate care poate ușor anula fragila cooperare „constructivă” de după scrutin.

Din păcate, alegerile parțiale nu pot rezolva problema de eficiență a Consiliului Municipal, care va rămâne inclusiv al „cele constructive”, care va trebui să se înfrunte pe teren electoral chiar cu cei cu care s-au încheiat diverse acorduri de ne-beligeranță politică la începutul lunii aprilie. Alegerile îndeamnă partidele să-și desemneze rapid candidații pentru scrutin, plasând partidele din opoziția constructivă și partidul de guvernământ pe o pistă minată de divergențe. La acestea se adaugă și modul în care PCM a obișnuit să acționeze anterior în cadrul alegerilor, în care utilizarea resurselor administrative și suprimarea competitorilor a reprezentat mai degrabă regula și nu cazurile excepționale. Alegerile parțiale locale pentru funcția de primar al municipiului Chișinău vor fi simptomatice pentru durata ciclului de guvernare: care ar putea fi unul complet, în cazul în care PCRM va promova, cu cel puțin alți doi competitori, un candidat neutru, public acceptat, sau unul incomplet, în care frustrările provocate de o campanie acidă și distrugătoare vor face imposibilă coabitarea parlamentară, în sesiunea de toamnă-iarnă, 2005.

Dar, alegerile parțiale din Chișinău (stabilite de CEC la data de 10 iulie, 2005) reprezintă un test serios și pentru PCRM, care și-a numit candidatul în persoana actualului Ministru al Finanțelor, Zinaida Greciannâi. Sunt multe cauze care au determinat această decizie: speranța că imunitatea parlamentară ar pune capăt hărțuirilor penale, dualitatea cu ex-premierul Braghiș, dar și traiectoria pe care BMD o va urma în 2005, sunt doar câteva dintre rațiunile provocării alegerilor locale parțiale anticipate, chiar dacă efectele lor ar putea fi complet opuse celor așteptate de BMD. Montarea ultimului „briliant” în coroana puterilor controlate astăzi de PCRM ar putea îmbăta liderii acestui partid, silindu-i să renunțe la condițiile pe care le-au acceptat spre îndeplinire. Care va fi atunci statutul și linia politică a foștilor săi aliați „provizorii”: cel de până la alegeri ori cu totul diferit? Numirea unor candidați proprii (PPCD – Susarenco, PD – Gurițenco) a însemnat că există în continuare divergențe serioase de optică asupra finalităților politice, dar și că toate partidele din Parlament se confruntă cu un serios deficit de resurse politice (umane și materiale).

Predicții:

Implementarea Planului de acțiuni UE-RM este unica traiectorie de natură să apropie RM de un nou cadru de cooperare cu UE, dar numai calitatea politicilor executivului și controlul asupra verificării legislației reformatoare poate asigura reușita angajamentelor asumate. Viața politică din Moldova va descrie numeroase viraje acrobatice în lunile care urmează, datorită păstrării unor teme “tabu” pe agenda comunicării între opoziție și guvernare, dar și ca urmare a unor factori externi. Stabilitatea relativă instalată după alegerile parlamentare din 2005 va fi puternic testată de capacitatea actorilor politici de a-și respecta angajamentele post-electorale, dar și de presiunea priorităților concurente.

Sancțiunile politice impuse economiei moldovenești de Rusia vor întări determinarea actorilor politici de a urma o politică pro-occidentală în RM, inclusiv în ceea ce privește înăsprirea relației cu regimul secesionist de la Tiraspol. În cazul în care, promisiunile Moscovei de a impune tarife diferențiate pentru Moldova și regimul separatist, Chișinăul va trebui să modifice simțitor tarifele pentru tranzitarea gazelor spre Balcani.

Majorarea tariferelor va afecta toți cetățenii RM în egală măsură, inclusiv vorbitorii de limbă rusă, ceea ce ar putea servi drept un factor important de consolidare a sprijinului popular pentru independența RM. Este de presupus că aceste sancțiuni vor fi resimțite în mediul de business, dar și gatarbeiterii care muncesc în Rusia. În acest sens, atenuarea vulnerabilităților externe este un obiectiv major al actualului Guvern, prin reducerea dependenței energetice și comerciale de Rusia, dar și sesizarea ONU, UE cu privire la efectele umanitare ale presiunilor Federației Ruse, în condițiile în care tot Rusia nu-și îndeplinește obligațiile internaționale. Tot Chișinăul ar putea solicita despăgubiri pentru staționarea ilegală a trupelor, daune ecologice, dar și culpabilitatea sa la instalarea și aprovizionarea cu arme a regimului separatist din Transnistria, pe temeiul deciziei CEDO și a unor aprecieri politico-juridice pe marginea evenimentelor din 1992, care se așteaptă din partea Parlamentului RM.

Pedepsirea exemplară a Moldovei ar putea avea efecte grele asupra economiei, influențând însă și ratingul PCRM în mediul electoratului său tradițional, diverse grupuri ale cărora vor încerca să pledeze spre căutarea unei soluții de dialog cu Moscova. Este greu de crezut însă că orice ar face în prezent liderii PCRM, ei ar mai putea fi crezuți la Kremlin, și în aceste condiții, spargerea PCRM va crește exponențial pe agenda de influență rusă în RM. Din aceste motive este greu de crezut că PCRM se va reforma, tratând riscurile legate de pericolul unor sciziuni interne, pe fondul unor alegeri anticipate, mai mari decât beneficiile așteptate de pe urma reformării. Nereformarea PCRM va stârnească simțitor opoziția din Moldova, dar și instituțiile occidentale care și-ar dori alți interlocutori. Occidentul va sprijini în continuare armistițiul post-electoral între o parte a opoziției și partidul majoritar mai curând dintr-un calcul rațional și nu din orice s-ar putea numi „simpatii personale”. Este de așteptat ca, pe plan intern, PCRM să adopte un stil „soft” de guvernare, fără a scăpa din mâini instrumentele puterii sale electorale (politicile sociale, presa de stat și serviciile de securitate), chiar dacă va fi obligat să-și înfrâneze reflexele naturale. Vor fi preferate diverse „jocuri administrative”, de temporizare, care nu au cum remedia problemele reale cu care se confruntă țara: sărăcie, corupție, lipsa de industrii competitive, dependența energetică, provocând critici din partea opoziției, și ambiguități în relația cu UE.

Cele mai importante disensiuni vor ține de apariția unor teme public sensibile: viitorul Transnistriei, politica lingvistică, mass-media electronică și calitatea guvernării. Lipsa de progrese interne contrastează cu reformele inițiate în România de alături, care devine un model atractiv și de invidiat pentru

mulți cetățeni ai RM. Sentimentul trăit de aceștia este, în primul rând, de excludere, de distanțare față de beneficiile de care se bucură în prezent cetățenii „europeni”, în contrast cu societatea din care descind, și asta pentru că, în ciuda unor vaste proiecte de asistență tehnică internațională orientate spre Republica Moldova (ACP, PfP, Tacis, etc.), ea continuă să fie prinsă de importante plăgi sociale și economice.

Fermentul alianței interne va ține în continuare de căutarea unui format favorabil pentru soluționarea conflictului transnistrean, ceea ce implică o participare efectivă a Occidentului în viața internă a țării. În cazul în care UE, SUA, Ucraina și România vor activa un format extins de negocieri, conducerea de la Chișinău va simți pentru prima dată un sprijin efectiv de natură externă, iar opoziția – o îndreptățire a așteptărilor sale. Implementarea Planului de acțiuni UE – RM se va ciocni cu diverse probleme, de atitudine și delimitare a funcțiilor, astfel încât numai după o serie de mesaje de „avertizare”, exprimate de reprezentantul oficial al UE, guvernul va întări responsabilitatea agențiilor responsabile.

Se regăsesc oare integrarea europeană a RM și reglementarea definitivă a conflictului transnistrean pe agenda marilor puteri?

Transnistria: a „no-man”s land”?

Deși a numit un reprezentant special al său în R.Moldova (23 martie, 2005), Uniunea Europeană a admis, din păcate, că nu are nici un plan de reglementare a conflictului, iar diplomatul său în Moldova, Adriaan Jacobovits de Szeged s-a arătat dispus să susțină orice propuneri care ar defini rezolvarea acestei crize între centru și periferie, după consultarea tuturor părților interesate. Ambasadorul Jacobovits este responsabil de coordonarea acțiunilor UE în RM într-un nou format de negocieri, solicitat de autoritățile de la Chișinău. De cealaltă parte, Federația Rusă s-a arătat dispusă să reia sancțiunile economice contra RM ca răspuns la intenția RM de a izola economic și diplomatic regimul secesionist, inclusiv printr-un control al segmentului de hotar moldo-ucrainean, renunțarea la negocierile dominate de ruso-transnistreni și calificarea oficială a trupelor ruse drept „armată de ocupație”.

Pronunțându-se împotriva modificării actualului format de negocieri, Rusia ar dori să arunce un ultim colac de salvare regimului transnistrean, pentru care abandonarea proiectului federal este sinonim cu „sfârșitul independenței”. Ostilitatea liderilor secesioniști, deși înmuiată recent cu diverse complimente rostite pe marginea propunerilor formulate de Kiev, nu poate camufla panica declanșată la Tiraspol după validarea rezultatelor scrutinului din martie 2005. Oficiali ai Federației Ruse se pronunță categoric împotriva oricărei implicări a Occidentului, care ar modifica status-quo-ul instalat în regiunea secesionistă, fiind conștientă de pierderea inevitabilă a pozițiilor sale în alte regiuni. Din această cauză, un alt teren pentru investiții îl reprezintă numeroși lideri regionali, care vor fi asistați să devină în următorii 4 ani „lideri naționali” ai statului reunificat. În plus față de obstrucționarea relațiilor cu statele rebele (Georgia, Moldova), ce acuză

Moscova va continua să aducă aminte Chișinăului despre șansele pierdute de a instala o confederație cu Transnistria și va presa mai departe asupra Moldovei.

Aparent, armistițiul condiționat între putere și opoziție, instalat după alegeri reprezintă cel mai prost semnal, la care Moscova nu se aștepta.

Rusia de imperialism, ocupație militară și sponsorizare a secesionismului, Moscova își transformă strategia sa de intervenție: de la elemente militare spre o influență prevalent economică²¹. Deja în aprilie 2005, Guvernul rus a anulat exporturile de carne din Moldova către Federația Rusă, anunțând că va livra gaze R.Moldova doar la prețurile mondiale. Importurile de gaze livrate de Gazprom către R.Moldova sunt în creștere, cu circa 10%, fiind evaluate la circa 20 mln usd pe lună, costurile acestor livrări fiind integral achitate²². Deși prețul pentru 1000 metri cubi se ridică la 80 usd, Concernul rus a anunțat deja o creștere până la 100 usd în 2006, ceea ce va însemna un record absolut față de alte state ex-sovietice. În același timp, concernul gaz continuă să livreze Transnistriei gaz fără a mai aștepta ca regimul secesionist să mai achite pentru consumul său, datoriile totale ale acesteia ajungând la circa 1 miliard usd, inclusiv penalitățile neachitate.

Sunt unii analiști care subliniază pe bună dreptate că problema constă nu doar în termenul sau costul evacuării rămășițelor armatei 14-ea din regiune, ci în costurile "înfrângerii" simbolice, rezultat al unei expansiuni militare și politice a UE/NATO la care Rusia nu poate răspunde²³. Rusia refuză cu obstinație să-și îndeplinească angajamentele de la Istanbul și Porto privind retragerea trupelor sale militare și a munițiilor stocate în regiune, dar problema nu ține doar de evacuarea militarilor care poartă uniforme armatei ruse în Transnistria, ci mai ales în totală și necondiționată demilitarizare a regiunii, ceea ce poate fi îndeplinit doar prin de-comisionarea completă a gărzilor paramilitare, unităților de luptă speciale, a cazacilor și unităților transferate anterior în subordinea regimului separatist. Aceste trupe sunt estimate astăzi la circa 18.000 de militari în termen, ceea ce reprezintă un focar permanent de amenințări de securitate.

După încercarea eșuată de a federaliza Republica Moldova (noiembrie 2003), Federația Rusă și-a modificat strategia și stilul politicilor sale față de Chișinău. Aparent, această strategie reprezintă un aliaj al retoricii dure, fără compromisuri, cu elemente de șantaj în politicile interne prin exagerarea sancțiunilor economice impuse la exporturile din R.Moldova. Declarând deschis că nu dorește să modifice nici un centimetru al formatului curent de negocieri, Federația Rusă s-a mobilizat în ultima vreme pentru a "stăvili alunecarea R.Moldova spre Occident". Presa rusă a reușit deja să vehiculeze zvonul despre existența unei Strategii planificate de MAE și Consiliul Național de Securitate, laolaltă cu alți actori de stat și din business, care ar putea bloca fără îndoială anumite exporturi moldovenești spre piața rusă. Mai mult, Moscova mizează în continuare pe reactivarea internaționalei separatiste, compuse din Transnistria, Abhazia și Osetia de Sud, și crearea unei așa-zise „alianțe militare”, care ar trebui – în opinia sa – să tempereze voința liderilor de la Chișinău și Tbilisi – de a se aventura prea departe de "spațiul ex-sovietic". Rusia a sporit eforturile sale de privatizare a unităților care au mai rămas neachiziționate pe malul stâng al regiunii transnistrene, asigurându-și stabilitatea în regiune prin subsidierea regimului și politicienilor loiali. Rusia caută să amplifice conflictele de pe teritoriile statelor GUAM pentru a întârzia recunoașterea pierderii statutului său de mare putere, jucându-și rolul de mediator nepofit chiar și cu riscul de a acutiza tensiunile anti-rusești din aceste țări.

²¹ Termenul „imperiului liberal” a fost inspirată de Anatolii Ciubais, Președintele RAO ES.

²² "Gazprom" deține 50% plus o acțiune la societatea "Moldova-gaz" (35,33% aparțin Guvernului RM, 13,44% - comitetului pentru administrarea proprietății din Transnistria, celelalte - unor persoane private).

²³ Dan Dungaci, Transnistria: miza post-electorală a RM, conferința din 11-12 mai, 2005, Chișinău.

În aprilie 2005, la Moscova au avut loc întâlniri tripartite între miniștrii pentru afaceri externe ai regimurilor nerecunoscute din Transnistria și Abhazia cu oficialități înalte de la Kremlin. Menționăm că acest format de consultări a apărut pentru prima dată în 2000, activând în formatul unui regim de asistență reciprocă și diverse clauze de asistență militară în toate părțile quazi-statale aflate în conflict, fiind privit ca o contrabalantă a GUAM-ului. Rusia irațional continuă să considere organizația un pericol nedeclarat pentru interesele sale regionale, iar unii politologi ruși propun o susținere și mai fermă a enclavelor secesioniste ca formă de presiune asupra membrilor țărilor GUAM.

Este evident că sancțiunile recente ale Rusiei vor afecta stabilitatea și creșterea economică a R.Moldova și că aceste acțiuni trebuie să fie contracarate prin blocarea accesului Rusiei la OMC, dar și prin acțiuni mediate pe plan internațional prin care politicile agresive ale Rusiei ar trebui să fie condamnate public. Fără a însemna câtuși de puțin o scutire de obligațiile legate de implementarea Planului de acțiuni, pierderile suferite de bugetul RM vor trebui să fie compensate prin re-direcționarea exporturilor spre UE și alte spații economice (Asia, SUA), mai puțin exploatate în prezent, dar mai promițătoare pe viitor.

Între timp, autoritățile de la Chișinău au depus eforturi susținute în schimbarea percepției și implicării externe în vederea reglementării conflictului, i.e. prin invitarea oficială a UE, SUA și României să participe în calitate de țări-mediator, dar și prin întărirea presiunilor asupra Ucrainei, de care depinde intensitatea și finalitatea obiectivului de securizare a frontierelor estice, pe segmentul transnistrean. Acesta a fost, de fapt, leitmotivul Summit-ului GUAM, organizat la 22 aprilie, la Chișinău, care a întrunit un grup de șefi de state și oficiali de nivel înalt ai Georgiei, Ucrainei, Azerbaijanului, Moldovei, României, Lituaniei, OSCE, SUA. La 22 aprilie, 2005, în cadrul Summit-ului GUAM de la Chișinău, Președintele Ucrainei Viktor Iușcenko a anunțat 7 pași, care ar conduce la reglementarea finală a conflictului.

Deși noua administrație de la Kiev s-a plasat pe poziția de occidentalizare energetică a societății ucrainene, totuși fracțiunea pro-rusească de orientare estică este încă puternică și are o influență mare asupra deciziilor politice a noii administrații. Cele 7 propuneri de reglementare a conflictului transnistrean, prezentate în cadrul Summit-ului GUAM, de Președintele Ucrainei, V.Iușcenko, au dezamăgit vizibil la Chișinău, care după îndelungi tatonări și consultări bilaterale a hotărât să reacționeze, în iunie 2005, printr-o Declarație care statuează principiile-cheie pe care le condiționează pentru ca orice alte Planuri de reglementare a conflictului să-și atingă scopul și să fie acceptate oficial de către autoritățile Republicii Moldova.

Este de presupus că această inițiativă va irita din nou Moscova și va descumpăni în continuare Kievul. Se cunoaște că pentru elaborarea Planului „Iușcenko”, inițial fuseseră cooptate două echipe guvernamentale: prima – sub lideratul Ministrului de Externe al Ucrainei, Boris Tarasiuc, și a doua – fiind condusă de Secretarul Consiliului Național de Securitate, Petro Poroșenko, divergențele dintre ei fiind bine cunoscute publicului larg. Este simptomatic însă că pe parcursul lunii mai 2005 Petro Poroșenko a reușit să preia dosarul „transnistrean” din custodia Ministrului de externe, Tarasiuc, prezentând la Vinița (16-17 mai) un plan mult mai detaliat, care dezvolta „pașii” prezentați anterior de către Iușcenko, dar ținea spre o rezolvare care trezea numeroase semne de întrebare asupra bunelor intenții ale autorilor ucraineni.

În particular, acest Plan conținea schematic 3 etape de implementare, fiecare dintre ele fiind concepută pentru o durată de circa 6 luni. Potrivit autorilor lui, Parlamentul RM ar fi trebuit să adopte, în prima etapă, principiile privitor la statutul regiunii transnistrene, urmată de organizarea

***Ucraina propune
administrației
Transnistriei să
creeze condiții
pentru dezvoltarea
democrației, a
societății civile
și a sistemului
pluripartidist, oferindu-
și sprijinul în realizarea
acestor obiective.***

Propunem desfășurarea în timpul apropiat a alegerilor libere și democratice în Sovietul Suprem al Transnistriei, organ reprezentativ al regiunii transnistrene. Ucraina cheamă UE, OSCE, CE, Rusia, SUA, Ucraina și alte părți să participe la monitorizarea acestor alegeri. Susținem intențiile UE și ale SUA de a contribui la soluționarea diferendului transnistrean.

Ucraina optează pentru schimbarea formatului trupelor de pacificare în unul de observatori militari și civili, sub egida OSCE. La fel, suntem dispuși să mărim numărul observatorilor militari ucraineni din Transnistria.

alegerilor pentru sovietul suprem al regiunii, sub egida OSCE și a statelor mediator. Imediat după alegeri, un grup mixt de parlamentari moldoveni și transnistreni ar fi trebuit să elaboreze o lege cu privire la statutul regiunii ce urmează să fie adoptată de Parlamentul RM, susținută printr-un acord garantat de părțile mediator (Rusia, Ucraina, OSCE), cu participarea în calitate de observatori a SUA și UE. Planul presupunea și crearea unui Comitet de Reconciliere, responsabil de medierea litigiilor în procesul de aplicare și dezvoltare a legii statului regiunii transnistrene.

Propunerile Ucrainei au trezit reacții contradictorii la Chișinău²⁴. Salutând intenția Ucrainei de a-și asuma un rol mai activ după ultimele alegeri, autoritățile moldovene au promis că vor studia cu atenție "sugestiile" Kievului și asta pentru că numai având de partea sa o Ucraină motivată să acționeze și democratică, Chișinăul ar putea reuși să elimine status quo-ul regiunii separatiste, ridicat cu sprijin extern generos pe teritoriul său suveran. Republica Moldova caută să compenseze vulnerabilitățile sale specifice în raport cu Rusia și Ucraina prin atragerea unor noi jucători într-un format extins de negocieri și adresarea riscurilor sale de securitate într-un format multilateral. Dar, propunerile Kievului conțin numeroase lacune tehnice și de concept, care nu au cum să mulțumească elitele politice de la Chișinău.

Printre cele mai grave erori vom remarca faptul că, în forma sa curentă, planul presupune elaborarea statutului special al regiunii „în baza acordurilor elaborate anterior” (inclusiv, Memorandumul din 1997 elaborat de Primacov, dar și alte Acorduri semnate la insistența mediatorilor), făcând trimitere la modelul pe care autorii planului ar dori să-l adopte în continuare. Acest model este legat de Republica Autonomă Crimeea. Planul ucrainean nu se referă deloc la obligația Rusiei de retragere necondiționată a trupelor sale din regiune și nici la decomisionarea armatei transnistrene, o cauză majoră a conflictului. Trezește nedumeriri și insistența autorilor acestui plan de a organiza alegeri libere și democratice în această regiune, sub responsabilitatea regimului actual al lui Smirnov, considerându-se astfel că asemenea alegeri sunt compromise din start în actualul format. Evitarea României din formatul de negocieri este inadmisibilă, luându-se în considerație importanța pe care România o joacă în structura geopolitică din zona Mării Negre.

Unii analiști au sugerat chiar că ar fi fost mai bine ca să nu fi existat nici un fel de propuneri din partea Kievului. Pentru că am fi avut cel puțin iluzia unui sprijin, mai ales din pachetul care nu a fost consultat cu autoritățile de la Chișinău și pe care acestea le consideră inspirate de arhitectii vechiului Plan Kozak din 2003.

Chișinăul nu poate însă respinge definitiv aceste propuneri pentru a nu fi învinuit de obstrucționism, după experiența cu planul Kozak din 2003. Și acest lucru este astăzi puternic exploatat de „partida Poroșenko”, care nu a privit cu ochi buni la semnarea de către Premierul Ucrainei, Iulia Timoșenko și Vasile Tarlev, Prim-Ministrul RM, a unui Acord de formare a posturilor vamale comune pe segmentul transnistrean al frontierei²⁵. Instalarea unui regim strict, necondiționat și eficient de-a lungul segmentului de frontieră transnistrean este o condiție inseparabil legată de cooperarea militară și politică dintre Moldova și Ucraina. Este evident că autoritățile de la Chișinău contează foarte mult pe „destinația europeană a Ucrainei”, anunțată ca un curs strategic de interes național după revoluția portocalie de la Kiev.

²⁴ Chișinău, 24 mai, INFOTAG.

²⁵ Chișinău, 13 mai, INFOTAG.

Nu în ultimul rând, președintele Voronin a anunțat în luna aprilie 2005 că a fost elaborat un proiect de lege privind statutul special al regiunii transnistrene, sub forma unei autonomii teritoriale extinse, integrate câmpului constituțional existent al Republicii Moldova. Documentul prevede existența unui parlament local, administrație și buget autonom, simboluri locale și alte atribute independente, dar transmite sistemul bancar, armata, vama, politica externă în competența exclusivă a autorității centrale. Totuși, acest statut special al regiunii poate fi instalat în regiune numai dacă actualul regim secesionist va începe să cedeze economic și politic, iar în acest sens, rolul Ucrainei este esențial, într-un context mai larg de eforturi destinate să implice Occidentale în rezolvarea dilemelor de securitate ale spațiului ex-sovietic.

Moldova și UE

Reglementarea conflictului transnistrean este o prioritate distinctă a Planului de acțiuni UE – RM, semnat în luna februarie la Brussels, și prin care RM intenționează să solicite ulterior UE o cât de mică șansă de elevare calitativă a relațiilor sale²⁶. Este posibil însă ca acest efort să eșueze datorită unor slabe performanțe pe plan intern, dar și ca efect al referendumului negativ asupra Constituției europene (din Franța și Olanda). Totuși, Planul de acțiuni nu e destinat “să placă” la Brussels, ci mai degrabă să producă transformări efective a societății și statului în RM. Menționăm că UE a recunoscut interesul său pentru menținerea stabilității instituțiilor democratice și a economiei de piață în RM, pornind de la perspectiva extinderii sale preconizate în 2007 (Bulgaria, România), dar și într-un cadru mai extins de gestionare a relațiilor sale speciale cu „noii săi vecini”²⁷. Neavând nici o șansă să le ajungă din urmă pe acestea în 2007, RM poate demonstra că se poate mobiliza pe plan intern, asimilând posibilitățile pe care UE le oferă prin intermediul Politicii Europene de Vecinătate (Wider Europe).

Menționăm că PEV pornește de la practica relațiilor „contractuale” a UE în raport cu statele care au semnat prima generație de Acorduri de parteneriat după 1991, dar cu numeroase alte particularități. PEV apelează la principiul diferențierii și solicită “vecinilor săi” să acorde cât mai mult sprijin posibil Planului de acțiuni. În plus față de principiul diferențierii, UE va aplica principiul progresivității, însemnând că UE va deschide noi oportunități de cooperare atâta vreme cât țara respectivă dorește să dea curs acestora, respective, o țară de proporțiile curente ale Moldovei poate mai ușor să-și expună avantajele sale comparative. Este evident că legăturile sale curente în cadrul inițiativelor de cooperare cu țările Europei de sud-est ar putea juca un rol important de diferențiere față de vecinii săi mai mari, dar și un dezavantaj, luându-se în considerare interesul sporit al Occidentului pentru Ucraina.

Implicarea activă a UE în reglementarea conflictului trebuie să fie folosită la Chișinău pentru a solicita progresiv o perspectivă de aderare, ca instrument principal, care compensează efortul și motivația internă. Chiar dacă RM ar putea rămâne inclusă în cadrul politicii de vecinătate (PEV), ea ar trebui să solicite semnarea, în 2007, a unui Acord European de

Facem apel la administrația transnistreană să permită accesul, pe teritoriul uzinelor producătoare de armament, a unei misiuni internaționale de monitorizare, din care să facă parte și specialiștii ucraineni.

Organizarea pe teritoriul Transnistriei și a Ucrainei a controlului de către OSCE a transportului de marfă și de oameni.

²⁶ Interview with Andrei Stratan, Minister of MOF, June 18 (Interfax), 2004.

²⁷ “The aim of the new Neighborhood Policy is therefore to provide a framework for the development of a new relationship which would not, in the medium-term, include a perspective of membership or a role in the Union’s institutions. A response to the practical issues posed by proximity and neighborhood should be seen as separate from the question of EU accession”. Commission Communication: Wider Europe — Neighborhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbors. March 11, 2003.

vecinătate și asociere. În funcție de rezultatele Planului de acțiuni, RM ar putea cere o elevare a statutului său, asimilând criteriile de la Copenhaga în structura politicilor sale interne și a indicatorilor de parcurs. RM ar trebui să ceară urgentarea deschiderii euroconsulatelor, ca instrument de „socializare” pentru anumite grupuri de cetățeni care ar beneficia de vize Schengen multiple (oficiali, oameni de afaceri, cadre universitare, societate civilă), care ar deveni în acest fel factori importanți de schimbare internă. Liberalizarea circulației ar trebui să completeze deschiderea accesului spre piețele europene, intensificarea contactelor umane, dar și întărirea politicilor care gestionează procesul migrațional, în corespundere cu directivele europene legate de Justice and Home Affairs.

Pe plan economic, RM trebuie să beneficieze de o deschidere asimetrică și efectivă pentru producătorii săi spre piața comună, inclusiv oferind producătorilor din Transnistria șansa de a face business legal, sub protecția sistemului legal al RM. Consolidarea statului de drept și rolul esențial al societății civile de monitorizare a calității procesului democratic reprezintă o condiție pentru implementarea Planului de acțiuni. Dar, acceptabilitatea Moldovei în ochii UE depinde de calitatea și nivelul de democrație în Republica Moldova, singurul de natură să contribuie la însănătoșirea instituțiilor și cetățenilor ei.

Orientarea pro-europeană este descrisă adeseori ca o “strategie de supraviețuire”, fiind instrumentată de către grupuri politice fără identitate europeană și fără ca la miezul deciziei lor să existe un consens asupra valorilor împărtășite în Europa. Apropierea de UE e remediul universal la toate problemele existente, având drept prim obiectiv stabilirea direcției și scopului dezvoltării RM. Desigur, avem nevoie de presiuni puternice dinspre UE pentru a ști că suntem pe “drumul cel bun”, dar numai cetățenii RM pot pune cu adevărat în mișcare instituțiile și responsabilitățile statului. Aceste reforme ar trebui să ajute la construirea unor realități favorabile obiectivelor convergente de ancorare a țării într-o nouă dimensiune politică de integrare europeană și modernizare a țării, depășind retorica goală din anii trecuți prin politici interne eficiente, predictibile și raționale. Abordarea UE este că dezvoltarea consensuală, graduală a legăturilor politice și economice cu aceste țări va avea loc concomitent cu crearea unor valori politice și economice.

„Ambiguitatea constructivă”, promovată de UE în calitate de principiu instrumental în raport cu țările neintegrate, presupune deschiderea accesului spre diverse libertăți și beneficii comunitare, cu excepția instituțiilor²⁸. PVE implică totuși că, în ciuda eforturilor depuse anterior de Moldova, țara mai este încă plasată printre țările care nici măcar nu-și propun o destinație europeană (Rusia) și care reușesc să obțină importante avantaje comparative. UE va oferi anumite concesii în schimbul promovării reformelor democratice, chiar dacă există multe semne care infirmă eficiența acestor politici. Planul de acțiuni se bazează foarte mult pe Acordul de Parteneriat și Cooperare, dar nici Republica Moldova și nici Comisia Europeană n-au făcut o evaluare detaliată și onestă a rezultatelor implementării și eficienței APC, programului TACIS etc.

²⁸ EU Commission, *Wider Europe – Neighborhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern neighbors*, COM (2003) 104 final, 11 March 2003.

Predicții

Alegerile din martie 2005 au produs o schimbare semnificativă de forțe pe eșichierul politic al Republicii Moldova, alimentată de promisiunea închegării unui consens asupra interesului național, inclusiv față de UE și unitatea statului în raport cu secesionismul transnistrean. Este evident că acest conflict nu mai poate fi lăsat la discreția unui format pentagonal eșuat și nici a "bunelor intenții" mediate de OSCE, dominată de Rusia și paralizată de prizonieratul mecanismului consensual de luare a deciziilor.

Multiplicarea formatului de mediere și asumarea unui rol mai energic de către UE, SUA și România ar aduce noi energii în reglementarea acestui conflict. Este posibil ca, în scopul de a evita pierderea bastionului său fidel, Rusia ar putea șantaja RM cu eventualitatea unei recunoașteri unilaterale a Transnistriei – ca probă a puterii sale „globale” și a grijii pentru compatrioții din vecinătatea apropiată.

Chișinăul trebuie să mențină neclintit cererea sa față de retragerea categorică a trupelor ruse din regiunea transnistreană, operând în acest scop convențiile internaționale și dreptul suveran, recunoscut inclusiv de Rusia prin Tratatul Politic din octombrie 2001. A doua linie de acțiune pentru Chișinău rămâne "schimbarea situației pe teren", în acest sens, instalarea unei rețele de posturi vamale mixte la frontiera moldo-ucraineană reprezintă un obiectiv de importanță strategică, sub monitorizare atentă din partea UE și SUA.

Autoritățile de la Chișinău trebuie să-și articuleze eforturile și demersurile în raport cu statele vecine, România, Ucraina, dar și Georgia, statele baltice contribuind, la rândul lor, la crearea unei necesități solidare de a răspunde la crizele existente și pontețiale prin intermediul GUAM, care nu se poate limita doar la fostele republici ex-sovietice. În acest fel, „noii europeni” (România, Polonia, dar și alți aliați strategici pot juca un rol strategic în aducerea instituțiilor europene în RM, asigurându-ne că Moldova nu va mai fi o „monedă de schimb”, achitată în contul aderărilor anterioare a statelor baltice la comunitatea occidentală (NATO, UE). Moldova are nevoie de sprijinul politic clar exprimat al UE în calitate de participant direct la procesul de reglementare a conflictului. Dar, implicarea UE se va produce numai dacă relevanța strategică a țării va fi recunoscută astfel de către vecinii Moldovei, Ucraina și România, în cadrul unui sistem regional de securitate care se extinde în prezent de la Marea Neagră spre Marea Baltică. Semnarea unui nou Plan individual de acțiuni RM – NATO va oferi o nouă dinamică identității de securitate care ia naștere în Republica Moldova și va întări motivele pentru care comunitatea europeană se va implica mai activ în RM. Planurile individuale de cooperare trebuie să fie, însă, nu doar agreate, dar și îndeplinite, iar un obstacol major îl reprezintă în RM capacitatea redusă de asimilare și decalajul între realitățile legale și practica de zi cu zi.

Monitorizarea internă a politicilor interne, creșterea gradului de responsabilitate printre decidenți sunt, de bună seamă,

garanții contra stagnării. Mai ales în sectorul de securitate, Republica Moldova trebuie să însușească din mers lecțiile pe care vecinii săi est-europeni le-au învățat în ultimul deceniu. Cooperarea la nivel regional și explorarea avantajelor sale comparative fac parte din strategia pe care RM trebuie să și-o construiască în următorii ani de adaptare la condiția de țară aspirantă la procesul de aderare la UE. Poziția curentă în NATO și aderarea la UE, în 2007, reprezintă avantajele strategice pentru o relație de încredere între România și RM.

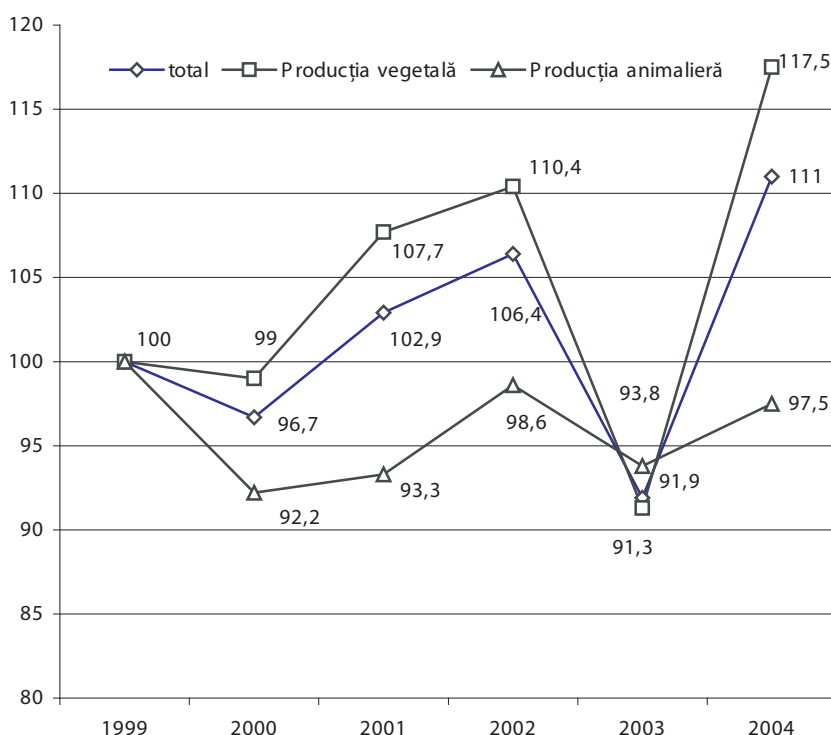
Printre aceste avantaje se numără furnizarea de energie electrică, asistența diplomatică în forurile accesibile României din UE, NATO, OSCE, legislația comunitară deja tradusă în limba română, dar și expertiza extrem de bogată de ajustare și negociere asupra domeniilor în care RM resimte un deficit considerabil de capacități efective: administrare publică, justiție, standardizare, educația funcționarilor publici, proces legislativ, etc.

AGRICULTURĂ

În anul 2004, grație condițiilor climaterice favorabile ramura agricolă a înregistrat comparativ cu anul 2003 o creștere semnificativă, însă această creștere doar a compensat efectele drastice ale anului 2003. În ultimii ani s-a reușit doar stoparea declinului din anii 90. Astfel volumul producției agricole în prețuri curente a ajuns la nivelul de 12601 mln. lei. În prețuri comparabile sporul față de anul precedent constituie 20,4%. Această majorare a fost determinată, în primul rând, de creșterea producției fitotehnice cu 28,7%, cât și a celei animaliere cu 4,0%.

Producția agricolă a sporit în 2004 cu 20,4%, creștere condiționată de condițiile climaterice favorabile.

Figura 3. Dinamica producției agricole

Remarcăm că creșterea din agricultură pentru 2004 este net superioară celei înregistrate de Economia Națională în ansamblu, astfel PIB-ul în perioada respectivă s-a majorat cu 7,3%, agricultura contribuind cu 3,4 puncte procentuale.

În anul 2004 s-au înregistrat unele modificări structurale. Astfel ponderea producției vegetale în totalul producției agricole s-a ridicat de la 67% în anul 2003 până la 71% în 2004. Apreciem drept pozitivă creșterea aportului întreprinderilor agricole la formarea producției globale, care în 2004 a constituit 32%, comparativ cu 25% în anul precedent. Reducerea ponderii gospodăriilor individuale și țărănești în producția agricolă denotă o încercare de consolidare a întreprinderilor agricole.

Majorarea producției agricole globale cu 20,4% în 2004 față de 2003 este determinată în fond de sporirea producției de cereale și leguminoase boabe, porumb pentru boabe, sfeclă de zahăr și lapte, acestea generând o creștere a producției agricole globale cu respectiv 15,4%, 4,3%, 0,7% și 0,8%.

Schimbări pozitive la cerealiere, porumb, sfeclă de zahăr.

...și minusuri la fructe, legume, floarea soarelui.

Influența negativă însă a fost generată de diminuarea recoltei de fructe, floarea soarelui și legume. Aceasta a condus la descreșterea producției globale cu 2,1%, 0.9% și 0,5%.

În anul 2005 producția agricolă va continua să crească, însă cu un ritm mult mai scăzut, deoarece factorul de bază al creșterii spre regret continuă a fi condițiile climaterice. Estimăm că creșterea va fi în jur de 6%.

Fitotehnia

În 2004 producția vegetală s-a majorat cu 28,7%.

Anul 2004 a fost în general unul de succes pentru sectorul dat. Comparativ cu 2003 s-a înregistrat o creștere a volumului producției vegetale cu 28,7%. Majorarea a fost posibilă datorită creșterii accentuate a volumului cerealelor și leguminoaselor boabe(de 6 ori), sfeclă de zahăr cu 38,1%, soiei(de 2 ori).Însă caracteristic acestui an este și diminuarea esențială a recoltei fructelor cu 32%,floarea soarelui cu 15% și legumelor cu 13%.

Creșterea producției de cereale și leguminoase pentru boabe a fost determinată atât de factori calitativi, cât și de factori cantitativi. Astfel recolta medie la un hectar a fost de 24,3 comparabil cu media din ultimul deceniu. Concomitent au sporit cu 150 mii ha ori 44% suprafețele însămânțate.

Creșterea recoltei globale de sfeclă de zahăr a fost posibilă(excluzând factorul climateric) într-o mare măsură și datorită schimbărilor calitative ce au avut loc în procesul tehnologic de cultivare, care s-a soldat cu un spor de 86 chintale al recoltei medie la hectar. Credem că dau rezultate pozitive eforturile comune ale agricultorilor și producătorilor de zahăr.

Referitor la soie majorarea a fost posibilă grație creșterii suprafețelor însămânțate cu 56% și a productivității cu 27,4%.

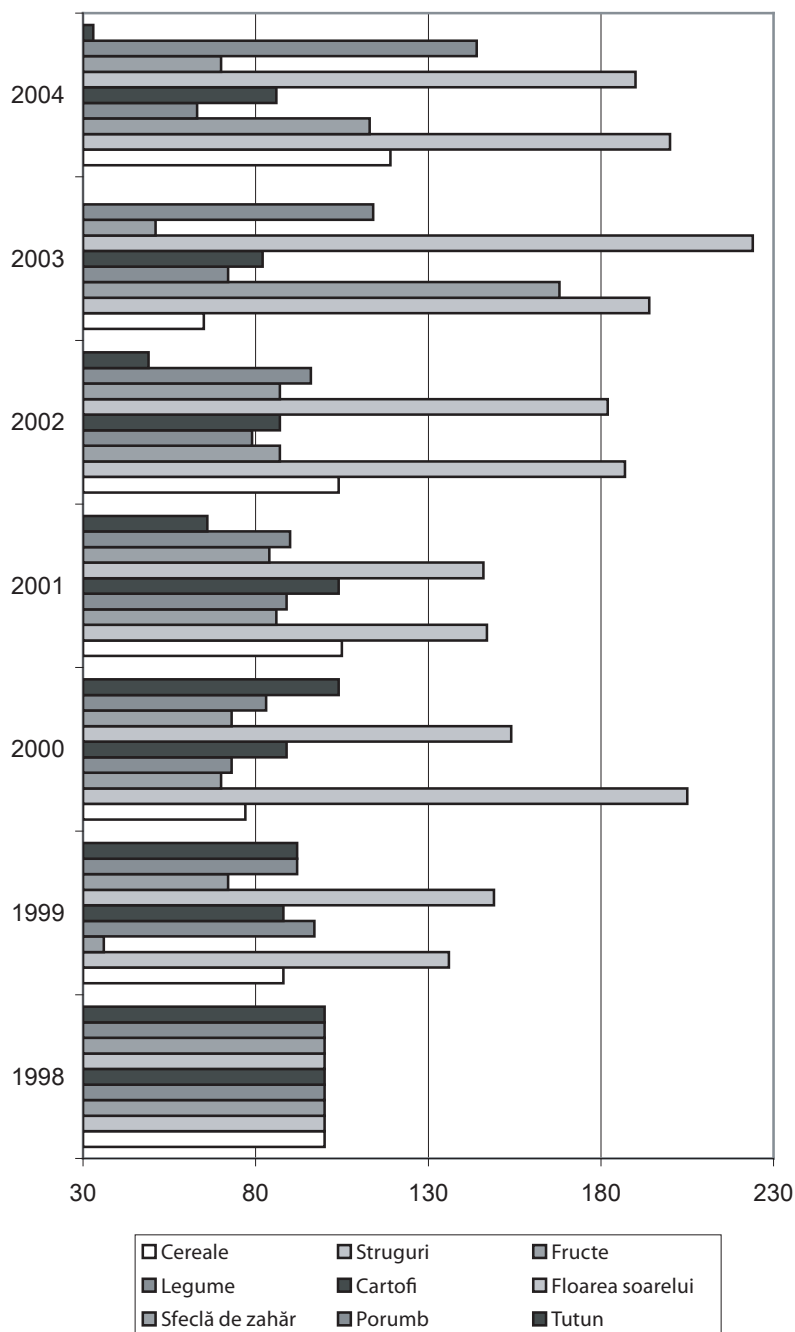
Diminuarea recoltei globale la floarea soarelui și la legume se explică exclusiv prin reducerea suprafețelor însămânțate respectiv cu 23% și cu 12%. Reducerea suprafețelor alocate pentru floarea soarelui este una salutară, deoarece creșterea masivă din ultimii ani a suprafețelor nu permite efectuarea corespunzătoare a asolamentului, ceea ce poate duce la degradarea solului. Plus la aceasta floarea soarelui este o cultură cu o valoare adăugată redusă.

În lipsa cultivării industriale a nucilor, ele constituie 20% din exportul de producție vegetală.

Micșorarea volumului producției de fructe este cauzată de scăderea roadei medii cu 29% și a suprafețelor roditoare cu 4%. A rămas aproximativ la nivelul anilor precedenți roada de nuci. Deși aceste plantații sunt neînsemnate, în jur de 5 la sută, incasările de la exportul lor în 2004 s-au egalat practic cu cele de la exportul sucurilor și constituie 20% din totalul exporturilor de producție vegetală.

Nu s-au înregistrat modificări esențiale la producția de interes strategic pentru Moldova cum este cea de struguri, contrar prognozelor inițiale sporul a fost de numai 1,1%.

Figura 4. Producția principalelor culturi, mii tone, 1998=100%

Sursa: DSS

Programe și realizări la renovarea viticulturii și pomiculturii

Conform programului de dezvoltare a viticulturii și vinificației pentru anii 2002-2020²⁹ se prevede renovarea completă a plantațiilor cu viță de vie. Deci numai pentru sectorul industrial se impune renovarea a circa 100 mii ha, adică în jur de 5 mii ha anual. Statistica ultimilor trei ani atestă că în total au fost plantate numai ceva mai mult de 6 mii ha, dintre care 3,7 în 2004. Deși în general ramura viticolă este profitabilă, potențial atractivă pentru investitori și formal susținută de către stat dezvoltarea ei rămâne în urmă de graficul preconizat. Una din cauze rămâne a fi cea legată de insuficiența resurselor financiare. Fondul destinat susținerii viticulturii înglobează sume relativ suficiente, dar condițiile de acordare și mecanismul de recompensă post-factum limitează mult intențiile viticultorilor de a planta noi suprafețe. Astfel la finele primului trimestru al anului curent au fost alocate numai o treime din subvențiile destinate pentru anul 2004. Dinamica pozitivă, când se plantează mai mult ca defrișarea, faptul că viticultura intră în vizorul marilor producători de vinuri, în general, ne permit de a face prognoze pozitive de lungă durată.

Mult mai gravă este situația la capitolul pomicultură. Aici atestăm o dinamică negativă. În ultimii cinci ani suprafețele cu livezi în rod s-au redus cu peste 21 mii ha ori cu 16%. Au fost plantate în această perioadă numai 4,1 mii ha. Programul de dezvoltare a pomiculturii până în anul 2020 prevede la fel ca în cazul viticulturii plantarea anuală a circa 4,5 mii ha, dar sumele alocate pentru susținere sunt net inferioare. În anul 2005 sunt prevăzute subvenții în sumă de 10 mln. lei pentru pomicultură și 65 mln. lei pentru viticultură. Concurența dură la segmentul sucuri, structura livezilor inadecvată actualei conjuncturi a pieții, calitatea deseori joasă a producției conduc la o eficiență redusă în general a pomiculturii și respectiv la un interes redus pentru ramura dată. În perspectiva imediată potențialul existent încă va satisface cererea internă, dar pe termen mijlociu este mult probabil apariția unui deficit de produse pomicole.

Producția de tutun este în declin continuu.

Este regretabil faptul că nici în 2004 nu au avut loc schimbări structurale majore în ceea ce privește suprafețele cultivate cu culturi ce asigură o valoare adăugată înaltă, cum ar fi tutunul, legumele sau cartofii.

Extrem de dificilă rămâne situația la cultivarea tutunului. Tendința de diminuare a suprafețelor în ultimul deceniu și nivelul scăzut al productivității au dus la micșorarea volumului de producție de peste 3 ori de la 25,3 mii tone în anul 2000 la numai 8 mii tone în 2004. Este semnificativ faptul că 87% din volumul de producție revine întreprinderilor agricole și numai 13% sectorului individual. La fel aportul principal îl au întreprinderile agricole la producția sfeclei de zahăr 85%, cereale și leguminoase pentru boabe 66%, floarea soarelui 59%, fructelor 53%. În același timp sectorul individual deține întâietate ce privește producția cartofilor 95%, legume 78%, porumb boabe 77%, struguri 72%.

²⁹ HG Nr.1313 din 07.10.2002.

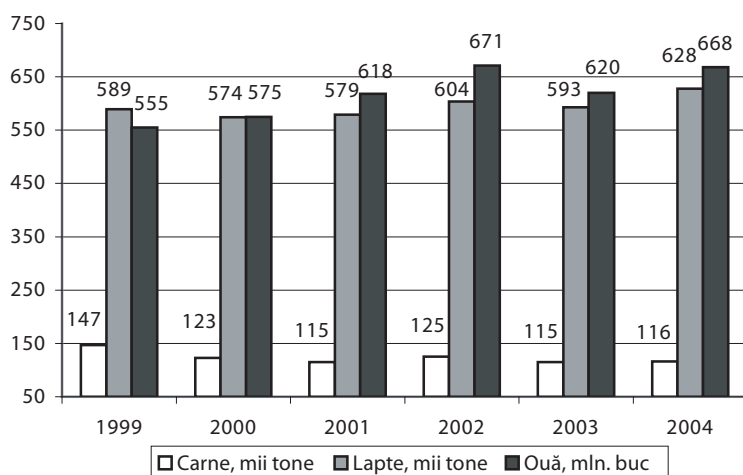
Prognoză

Pentru anul 2005 așteptăm o majorare a producției vegetale cu 7,5%, condiționată de următorii factori favorabili: 1) Sporirea suprafețelor însămânțate cu culturi cerealiere; 2) Existenței unui fond semincer relativ suficient din punct de vedere cantitativ și calitativ pentru majoritatea culturilor agricole; 3) Prognoza unor condiții climaterice favorabile pentru o serie de culturi, însă ca factor negativ putem considera posibilitatea apariției unor dificultăți în ceea ce privește accesibilitatea carburanților, fapt ce ar periclita bunul mers al lucrărilor agricole.

Zootehnia

În anul 2004 producția sectorului s-a majorat cu 4% comparativ cu cea din anul precedent. Creșteri, deși în ritmuri diferite, s-au înregistrat la toate capitolele: producția laptelui, producția cărnii și celei de ouă. Creșterea se datorează în cea mai mare parte rezultatelor pozitive din fitotehnie, ceea ce a permis asigurarea unei baze furajere suficiente.

Figura 5. Producția animalieră

Sursa: DSS

Producția laptelui comparativ cu anul 2003 s-a majorat cu 5,8%. Semnificativ că aceasta s-a reușit în condițiile reducerii șeptelului de vaci mulgătoare, al căror număr a variat în decursul anului de la nivelul de la 89% până la 95% al anului precedent. Deci atestăm o creștere a productivității, deși aceasta rămâne a fi net inferioară celei de „altă dată”.

Producția de carne a înregistrat un spor modest de 0,7%. Creșterea a fost posibilă exclusiv datorită măririi producției cărnii de pasăre, care comparativ cu 2003 a crescut cu 11% atingând nivelul de 34 mii tone. Ponderele cărnii de pasăre în totalul de carne a atins un nivel record de peste 29%.

Sporirea producției avicole a anihilat influența negativă a diminuării efectivului de bovine și porcine, care comparativ cu anul 2003 a fost, în mediu anual, cu peste 12% și respectiv peste 9% mai mic. Remarcăm că datorită ciclului scurt de reproducție spre finele anului 2004 s-a reușit restabilirea efectivului de porcine sacrificat din cauza insuficienței de bază nutritivă, ca urmare a secetei din 2003.

Sperăm că am ajuns nivelul maxim, după care va urma recensiuinea în ce privește numărul cabalinelor. Practic al treilea an consecutiv el rămâne constant în jur de 78 mii. Aceasta denotă încă o dată situația gravă din agricultură referitor la dotarea muncii cu fonduri.

Majorarea volumului de lapte a fost posibilă datorită sporirii productivității vitelor.

Doar producția cărnii de pasăre înregistrează creștere.

Ne alarmează numărul mare de cabaline, ca forță motrice în agricultură.

La producția de ouă situația este bună. În 2004 s-a reușit o creștere de 7,8% comparativ cu anul precedent nefavorabil ramurii. S-a atins practic nivelul anului 2002, care este maximul ultimilor cinci ani.

La fel ca în anii precedenți situația din zootehnie este determinată de cea din sectorul individual, în care sunt concentrate efectivele de animale și păsări și care produce peste 90 la sută din producția animalieră. Numai la producția de ouă aportul gospodăriilor agricole este de peste 35%.

Se impune o consolidare a gospodăriilor agricole, pentru asigurarea unei creșteri de lungă durată.

O asemenea stare de lucruri nu ne permite să facem prognoze favorabile de lungă durată. Potențialul sectorului individual este utilizat practic la maxim, iar tendințele din sectorul rural (migrația masivă în străinătate și la oraș, îmbătrânirea populației) indică că este probabilă chiar o diminuare de ordin cantitativ. Considerăm că pentru a asigura creșterea de lungă durată se cer eforturi din partea statului, care ar încuraja dezvoltarea gospodăriilor agricole, întrucât anume ele ar fi capabile să asigure saltul în ce privește calitatea potențialului animalier și tehnologiile avansate de creștere a lor. Destul de complicat din punct de vedere tehnic ar fi procesul de susținere a gospodăriilor individuale și de fermieri în situația unor asistențe financiare.

O problemă extrem de gravă cauzată de sectorul zootehnic individual se referă la parametrul ecologic. Concentrarea masivă a efectivului în perimetrul satelor s-a soldat cu înrăutățirea calității apei potabile.

În condițiile când suprafețele cu plante de nutreț s-au diminuat de câteva ori pășunile rămân a fi sursa principală de hrană fapt ce duce la degradarea lor masivă, iar în anii cu condiții climaterice nefavorabile impun situația de sacrificare masivă a efectivului de animale.

Prognoză

Considerăm că creșterea producției globale din sectorul zootehnic va fi de nu mai puțin de 2,5%. Aceasta fiind posibil de realizat la fel ca în anul precedent datorită majorării producției avicole și în special a celei de ouă. Producția de lapte și cea de carne urmând a avea evoluții modeste.

INDUSTRIE ȘI SERVICII

În 2004 producția industrială a avut o creștere destul de modestă de 6,9%, asigurată în mare măsură de industria prelucrătoare, principalul sector industrial, care a înregistrat cea mai mare creștere din sector – 7,7%.

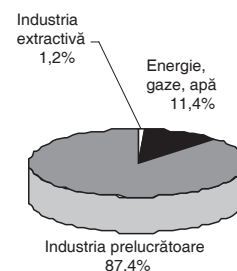
Cu toate că așteptările Guvernului pentru anul 2005 sunt destul de optimiste, considerăm că creșterea industriei nu va fi mai mare de 7%, fiind influențată de creșterea industriei prelucrătoare cu 7% și a serviciilor cu 10%.

Tendințe generale

În anul 2004 s-a observat tendința de scădere bruscă a ritmului de creștere în industrie, tendință care continuă și-n 2005.

Industria prelucrătoare, care deține peste 85% din totalul industriei, a înregistrat o creștere modestă de 7,7%, iar industria alimentară și a băuturilor de doar 3,3%, ceea ce și a determinat ritmul scăzut de creștere al industriei pe ansamblu.

Ritmul scăzut de creștere industrială din 2004, continuă și-n 2005.

Tabelul 1. Ritmul de creștere a Volumului Producției Industriale, %

	2003	2004
Volumul producției industriale	13,6	6,9
Industria extractivă	25,1	17,5
Industria prelucrătoare, inclusiv:	15,1	7,7
– Industria alimentară și a băuturilor	15,9	3,3
– Producția, prelucrarea și conservarea cărnii și a produselor din carne	17,9	-17
– Prelucrarea și conservarea fructelor și legumelor	63	-22,7

Sursa: DSS

După criza din 1998, când exporturile Moldovei (Vezi COMERȚUL EXTERIOR) au scăzut dramatic, ceea ce a condiționat și stagnarea producției industriale, economia țării a început să-și revină începând cu anul 2000. Pe parcursul ultimilor 4 ani ritmul de creștere industrială a fost permanent stabil, înregistrând o rată de creștere anuală cu 8% în 2000, 14% – 2001, 11% – 2002 și 13,6 – 2003.

Creșterea indicelui producției industriale înregistrată în 2004 este cea mai mică din ultimii patru ani.

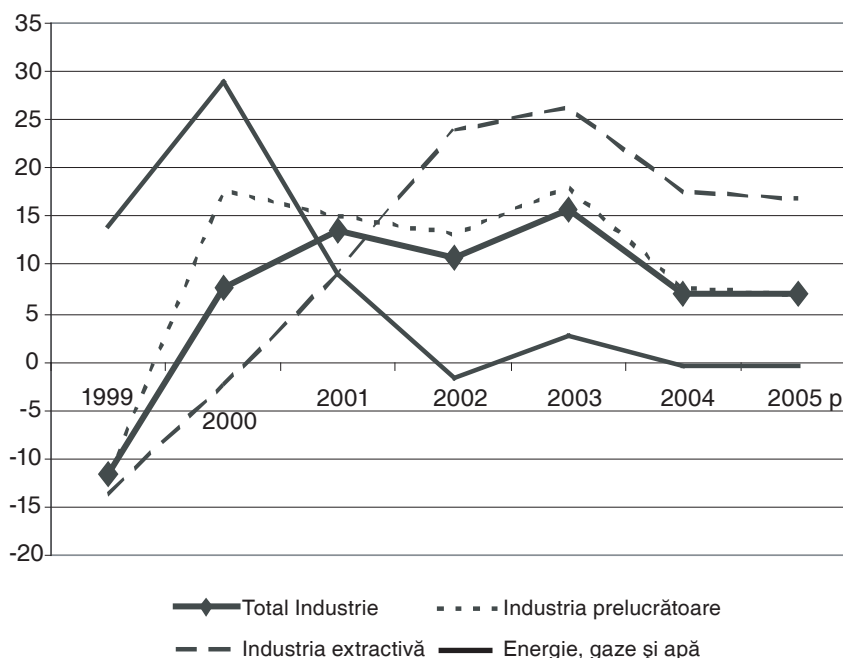
Ce împiedică dezvoltarea industrială în Moldova?

Încetinirea ritmului de creștere industrială în Republica Moldova a generat o sumedenie de întrebări, care se reduc la: ce se întâmplă cu industria Moldovei?

În contextul strategiei de guvernare privind dezvoltarea durabilă a economiei țării, un obiectiv prioritar trebuie să fie asigurarea unui ritm ridicat de creștere industrială. Însă lucrurile din câte putem observa iau cu totul altă direcție.

O astfel de evoluție, în opinia noastră, se explică prin următorii factori: (1) amestecul excesiv al statului în economie; (2) barierele impuse agenților economici; (3) lipsa unui climat investițional favorabil atât pentru investitorii străini cât și pentru fluxul de remitențe care prezintă un potențial investițional considerabil și ar permite modernizarea întreprinderilor autohtone; (4) aprecierea sau menținerea ratei de schimb a leului care are impact negativ asupra exporturilor; (5) protecționismul și favoritismul din partea statului manifestat către un număr redus de întreprinderi cu capital majoritar public care împiedică exercitarea mecanismelor unei economii de piață libere.

Figura 6. Evoluția sectoarelor industriei naționale

Surse: DSS, calcule și prognoze de CPE

În primele trei luni ale anului curent, producția industrială a crescut cu 3,2%, față de 16,7% în perioada similară a anului 2004 și cu 12,8% în 2003. Această tendință negativă va duce la aceea că creșterea producției sectorului industrial în 2005 va rămâne cel mult la nivelul anului precedent și nu va depăși valoarea de 7% anual. Acest sector se va confrunta atât cu deficiențe la explorarea noilor piețe de desfacere externe, cât și cu menținerea cotelor de piață interne și externe. Pe termen mediu, evoluția

acestui sector va depinde de restructurarea și modernizarea întreprinderilor, atragerea tehnologiilor moderne, care ar contribui la sporirea calității și competitivității produselor autohtone. Fără crearea unui climat investițional favorabil și liberalizarea de-facto a economiei, acest lucru se pare a fi dificil de atins. Prin urmare și tendința de creștere moderată a producției se va menține.

Indicele creșterii pentru sectorul de energie electrică și termică, gaze și apă pentru 2005 va fi în continuare în scădere și va constitui – 0,5%.

Tabelul 2. Ritmul de creștere a principalelor sectoare economice, %

	2004	2005p
Produse alimentare și băuturi	3	2
Produse de tutungerie	-5	16,2
Textile, confecții, blănuri și articole din piele	17,4	7,8
Industria vinului	7	5
Mașini, echipamente și prelucrarea metalului	14	8
Edituri, poligrafie și reproducerea materialelor informative	5	9

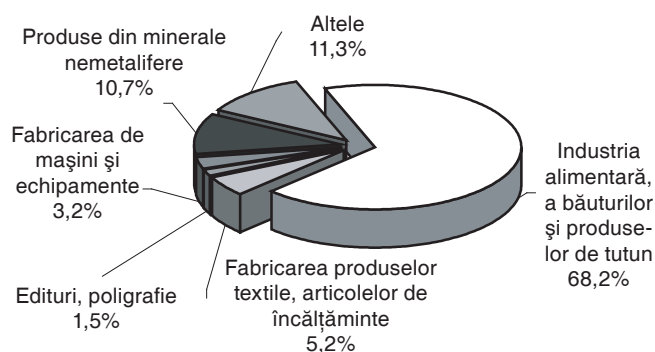
Sursa: Calcule și prognoze CPI

Pe majoritatea subsectoarelor industrie pronosticăm o reducere a ritmului de creștere anuală, cu excepția tutungeriei, poligrafiei, care însă ca pondere în economia națională sunt neesențiale.

Industria prelucrătoare

Ramura de bază a industriei naționale, industria prelucrătoare, a avut o creștere de 7%. Această creștere modestă a fost influențată de ritmul foarte mic de creștere a industriei alimentare și a băuturilor, care deține 65% din sectorul dat și a înregistrat un ritm de creștere anuală de doar 2,2%³⁰.

Figura 7. Structura industriei prelucrătoare pe subsectoare, 2004

Sursa: DSS

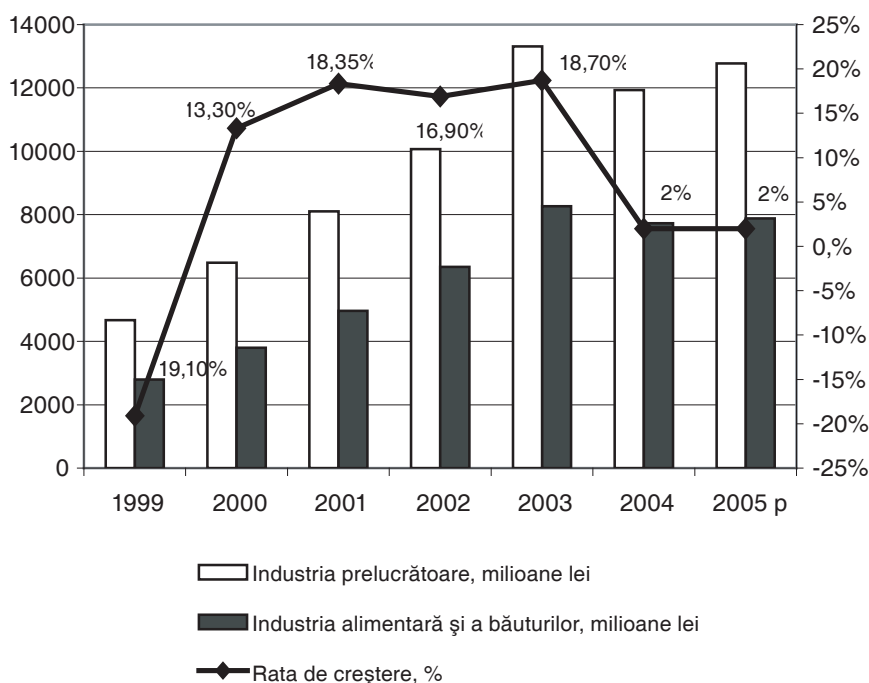
³⁰ Până la 1 aprilie 2005 întreprinderile industriei alimentare a Moldovei au fabricat 2803 tone de conserve din legume și fructe, ceea ce constituie doar 43% din volumul primului trimestru al anului trecut.

Ritmul scăzut de creștere a industriei alimentare și a băuturilor va condiționa ritm scăzut de creștere pe întreaga industrie.

Industria alimentară și a băuturilor

Tendențe negative din anul 2004 în industria alimentară și a băuturilor s-au accentuat în T1 2005, când producția din subsectorul dat s-au diminuat în ansamblu cu 2,3%³¹.

Figura 8. Creșterea industriei alimentare și a băuturilor

În opinia noastră, nu există premise substanțiale care ar conduce la o dezvoltare substanțială a producției în industria alimentară și a băuturilor, astfel pentru anul 2005 noi prognozăm o performanță similară celei din anul precedent la nivelul de 2%.

Industria Vinului

Întreprinderile de producere a vinului, deținând o pondere de 18% din volumul total pe industrie în primele trei luni ale anului 2005, au obținut o producție cu 7% mai puțin decât în ianuarie – martie 2004, influențând la

Aceasta se explică prin faptul că întreprinderile de conserve au funcționat numai la Soroca, Cupcini și Orhei, specializându-se în fabricarea sucurilor și a concentratelor lor.

În anul 2004 întreprinderile ramurii au fabricat în total 2,2 mii tone de sucuri concentrate - aproape de două ori mai puțin decât anii trecuți. Aceasta, la rândul său, n-a permis de a pune la punct fabricarea pe scară largă a conservelor.

Indiscutabil, această stare de lucruri va influența asupra exportului acestui gen de produse.

³¹ În special cu genurile principale de activitate: fabricarea: berii (cu 26%); produselor de morărit (cu 25%); băuturilor alcoolice distilate (cu 24%); nutrețurilor gata pentru animale (cu 17%); produselor lactate (cu 16%); de cacao, ciocolată și produselor zaharoase de cofetărie (cu 12%); apei minerale și a băuturilor răcoritoare (cu 2%).

reducerea creșterii pe întreaga ramură cu 1,5%. Vinul și produsele derivate (distilate) este cea de-a doua sursă de importanță de generare a veniturilor în valută străină după transferurile de peste hotare. (Vezi CAPITOLUL COMERȚUL EXTERIOR). Acesta deține aproximativ o pătrime din totalul (brut) a exporturilor de mărfuri.

Producția totală de vinuri s-a redus brusc față de nivelul din mijlocul anilor '80, iar suprafața totală a viței de vie cu peste 40% (Vezi CAPITOLUL AGRICULTURĂ). Cauzele majore sunt: (1) politica anti-alcool promovată de Gorbachev, (2) lipsa de mijloace și cunoștințe necesare pentru a întreține cultura viței-de-vie pe terenurile țăranilor împroprietăriți; (3) lipsa unei politici a statului, pe de o parte, și a mijloacelor (subvențiilor), pe de altă parte, care să contribuie în mod real la ameliorarea situației create. Producția totală s-a stabilizat în ultimii ani, chiar înregistrând o mică tendință de creștere. Ponderea vinului îmbuteliat a sporit ajungând în mediu la 63% pe parcursul ultimilor trei ani.

Deși Moldova rămâne cel mai mare furnizor de vin pe piața rusească, vinurile moldovenești și-au pierdut din cota de piață de la 57% în 1999 la 45% în 2003.

Printre problemele majore cu care se confruntă fabricarea vinurilor în Moldova sunt :

- Creșterea concurenței în Rusia – piața tradițională a vinurilor moldovenești, precum și modificările structurii cererii de pe această piață, preferințele și exigențele consumatorilor.
- Lipsa unei strategii competitive de promovare a vinurilor autohtone peste hotare.
- Nu se asigură uniformitatea calității vinurilor și îmbunătățirea permanentă a acesteia, accentul dezechilibrat asupra ambalajului, fără a lucra și la calitatea produsului.

În scopul soluționării problemelor descrise mai sus este necesar de întreprins următoarele acțiuni:

- Diversificarea și înnoirea sortimentului de vinuri, care ar satisface pe deplin exigențele celor mai rafinați consumatori.
- Crearea unei noi imagini a vinurilor moldovenești cu accent pe calitate și spirit de inovare.
- Asigurarea întreprinderilor cu materie primă de calitate, prin instruirea fermierilor și a gospodăriilor agricole, susținere mai activă din partea statului (nu doar măsuri pasive de înlesniri fiscale sau de alt ordin).
- Modernizarea ramurii cu echipamente și tehnologii noi, instruirea personalului, facilități la importul echipamentului (scutirea de TVA).
- Crearea condițiilor favorabile de conlucrare cu sectorul financiar, adoptarea noii legi despre leasing ar facilita investițiile în această ramură.
- Înlesniri de ordin administrativ, inclusiv la termenul de repatriere a vinurilor.
- Adoptarea standardelor europene de certificare a calității și crearea laboratoarelor suplimentare.

În opinia noastră în viitorul apropiat nu există premize suficiente pentru creșterea ritmului de dezvoltare a producerii vinului, drept consecință în anul 2005 el nu va depăși 5%.

Prelucrarea tutunului

Sectorul prelucrării tutunului a avut un declin semnificativ de 27% în 2002, urmat de o creștere de 10% în 2003 și de un declin de 5% în 2004.

Printre cauzele unei performanțe slabe în acest sector se numără: (1) dependența de condițiile climaterice; (2) scăderea suprafețelor ocupate de această cultură; (3) dificultăți legate de exportul și identificarea noilor piețe de desfacere; (4) tăgădnarea privatizării și restructurării întreprinderii de stat „Tutun CTC”; (5) utilizarea tehnologiilor depășite de cultivare a tutunului, (6) orientarea spre segmentul tutunului ieftin și de proastă calitate.

Considerăm că anul 2005 va fi un an mai favorabil pentru sectorul dat, realizându-se o creștere a producției articolelor de tutun cu 16,2%³². Programul guvernului de revitalizare a acestui sector va avea izbândă doar în cazul facilitării investițiilor și implementarea tehnologiilor care ar permite trecerea la o producție intensivă a acestei culturi.

Producția de mașini și echipamente și fabricarea produselor finite de metal

În 2005 producția de mașini, echipamente și fabricarea produselor finite de metal va susține creșterea urmărită în ultimii 5 ani. În 2004 producția de mașini și echipamente a avut o creștere cu 9%, iar în primele luni ale anului 2005 a atins cota de 16,3%.

Considerăm că datorită privatizării și găsirii noilor piețe de desfacere, în special din Uniunea Europeană, producția de mașini, echipamente și fabricarea produselor finite de metal va avea o creștere de cel puțin 8%. Creșterea dată va fi susținută de lărgirea sortimentului de producție a mașinilor și echipamentelor, creșterea exportului, îmbunătățirea calității și extinderea sectorului de construcții.

Textilele, confecțiile, articolele de blănă și piele

Deși fabricarea produselor textile, a articolelor de îmbrăcăminte a avut o evoluție bună în 2004, manifestând o creștere cu 15% și, respectiv, 17%, în primele luni ale anului 2005 fabricarea produselor textile a marcat un declin cu 1,7%. Însă fabricarea covoarelor și preșurilor este în continuă creștere, înregistrând în T1 2005 un spor cu 21%, iar fabricarea articolelor de îmbrăcăminte 12,5%.

Având o evoluție fluctuantă în ultimii ani, această industrie denotă faptul restructurărilor masive și a revitalizării a mai multor întreprinderi nu doar din municipii, dar și din alte orașe din țară. Articolele de îmbrăcăminte de producție autohtonă se află într-o competiție intensă cu confecțiile importate și de multe ori sunt într-o poziție mai puțin favorabilă. O mare parte din producția finită este îndreptată spre export, materia primă și utilajul, precum și tehnologia și modelele articolelor vestimentare fiind

După un declin continuu din ultimii ani, ramura tutunului în 2005 va înregistra unul din cele mai mari ritmuri de creștere din industrie.

Industria covoarelor și preșurilor înregistrează o dezvoltare dinamică și promițătoare.

³² Peste 270 de gospodării vor cultiva tutun anul acesta. Suprafața totală ocupată de sere la 1 Martie anul curent a fost de 600 mii m.p. Agenții economici au instalat peste 1900 de camere pentru uscarea artificială a frunzelor verzi de tutun.

Anul acesta suprafețele de teren ocupate cu tutun vor fi cu 1/3 mai multe de cât anul precedent, ajungând la 10 mii hectare.

Conform planului de revitalizare a acestui sector, până în 2010 Moldova planifică să-și crească suprafețele plantate cu tutun la 22 mii hectare, de pe care să obțină 40 mii tone de frunze uscate de tutun.

oferite de către investitori. Avantajul industriei confecțiilor și atractivitatea acestora constă în forța de muncă relativ ieftină și pregătită profesional.

O altă caracteristică a ramurii date ține de faptul că marea majoritate a producției este realizată în Lohn, ceea ce aduce o valoare adăugată scăzută, însă majoritatea țărilor în curs de dezvoltare au trecut prin astfel de perioade de dezvoltare.

Considerăm că tendințele pozitive din primul trimestru al anului 2005 se vor menține și în continuare, ceea ce va permite o creștere a sectorului textilelor, confecțiilor și a articolelor de blană și piele de minim 7,8%.

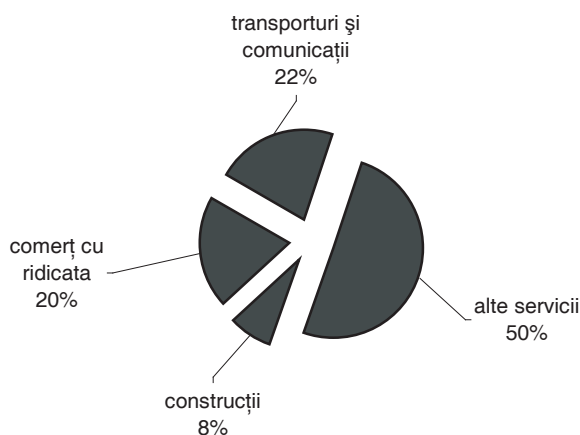
Edituri, poligrafie și reproducerea materialelor informative

Cu excepția anului 2004, sectorul edituri, poligrafie și reproducerea materialelor informative a înregistrat o creștere semnificativă în ultimii ani, astfel în 2001 creșterea a constituit 40%, în 2002 – 39%, în 2003 – 27%. Însă în anul 2004 creșterea acestui sector a fost doar de 5%. Dimensiunea redusă a pieței, pe de o parte, și lipsa piețelor de desfacere noi duc inevitabil la saturarea pieței și creșterea concurenței. Calitatea, tehnologiile performante și eficiența economică vor fi doi factori de bază care vor determina dezvoltarea acestui sector. Totuși datorită investițiilor în tehnologii și avantajului competitiv al industriei date cu țările vecine estimăm o creștere pentru anul 2005 cu 9% și în condițiile unor strategii de marketing adecvat o dezvoltare continuă a ramurii date.

Serviciile

Serviciile prestate populației continuă să fie în creștere și-n primele luni ale anului 2005, cu toate că ritmul lor a scăzut neesențial, ajungând la 5,7%.

Figura 9. Structura sectorului Servicii, 2004

Sursa: DSS

În structura serviciilor prestate populației circa 90% revin serviciilor comunale, de poștă și telecomunicații, transporturi de pasageri, alimentație publică, învățământ, sănătate și asistență socială.

Unitățile oficial înregistrate (dețin 88,4% din totalul serviciilor) au acordat servicii cu plată cu 5,3% mai mult, comparativ cu perioada similară a anului 2004.

Persoanele fizice (antreprenorii particulari) în ianuarie-martie 2005, comparativ cu perioada similară din 2004, au acordat servicii cu plată populației cu 8,6% mai mult.

Tabelul 3. Creșterea reală a valorii adăugate, %

	2004	2005p
Transport și comunicații	24,0	18
Comerț cu ridicata și cu amănuntul	14,3	10
Construcții	61,8	24
Alte servicii	14,9	4,4
Total	19,4	10

Surse: DSS, Calcule și prognoze CPI

În anul 2005 rata de creștere a serviciilor se va reduce și va constitui doar 10%. O astfel de evoluție va fi susținută de o creștere în construcții, deși cu o încetenire substanțială, precum și în transport și comunicații.

Transport și Comunicații

În 2004 întreprinderile de transport feroviar, auto, fluvial și aerian au realizat o creștere cu 10% de transport de mărfuri față de anul precedent. Cea mai mare pondere o deține transportul feroviar atât ca volum de mărfuri transportate, cât și ca parcurs al mărfurilor.

Pentru anul 2005 se observă o diminuare considerabilă a volumului mărfurilor transportate pe cale ferată, motivul fiind suspendarea operațiilor de încărcare-descărcare a mărfurilor din stațiile feroviare din partea stângă a Nistrului și municipiul Bender.

Volumul serviciilor de comunicații s-a aflat în creștere pe parcursul anului 2004. Volumul serviciilor de conectare prin rețeaua de telefonie fixă a crescut cu 15,9% pentru convorbiri interurbane și cu 26,6% pentru convorbiri internaționale.

Piața telefoniei mobile a ajuns la saturație. Ambii operatori ai telefoniei mobile se vor concentra pe asigurarea unei calități sporite a serviciilor și extinderea acoperirii în teritoriu, care deja a depășit 80% pentru fiecare operator în parte.

În pofida situației create noi credem că în anul 2005 se va realiza o creștere de 18% în sectorul transporturilor și comunicațiilor, scăderea ritmului de creștere se va datora și ritmului redus de creștere a industriei, acestea având o interdependență complementară.

Construcțiile

Sectorul construcțiilor a înregistrat cea mai mare performanță din ultimii 5 ani. Acest sector a fost alimentat de realizarea și darea în exploatare a câtorva obiecte mari din domeniul comerțului (Centre Comerciale Metro, Jumbo, Green Hills), precum și numărul crescând de apartamente, cererea pentru apartamente noi fiind susținută de remitențele de peste hotare (Vezi CAPITOLUL POLITICI MONETARE).

Ritmul înalt de creștere a construcțiilor, care în 2005 va fi de cel puțin 24%, va contribui la consolidarea sectorului în ramura serviciilor. Astfel ponderea lui va crește de la 7,7% la 8,2%.

Comerț cu ridicata și cu amănuntul

Un sector dinamic care trece prin multe schimbări în ultimii 5 ani, nu doar orientându-se spre preferințele consumatorului, dar și promovând o cultură

Saturația pieței de telefonie mobilă, va duce la reorientarea strategiilor de dezvoltare a operatorilor: de la extensiune la implementarea tehnologiilor noi.

a consumului și oferind servicii de calitate, este comerțul cu ridicata și cu amănuntul. În 2004 acest sector a avut o creștere cu 14,3%, având o pondere de 20% în structura serviciilor.

Noi credem că în 2005 acest sector va realiza o creștere de circa 15%, fiind susținută de importurile crescânde (Vezi CAPITOLUL COMERȚUL EXTERIOR) și de remitențele de peste hotare, care încurajează și stimulează un comportament consumptiv.

În structura comerțului predomină mărfurile de import, tendință care se va menține și pe viitor.

Tabelul 4. Evoluția vânzărilor cu amănuntul

	2001	2002	2003	2004	2005p
Vânzările de mărfuri cu amănuntul, mil lei	7612.4	10753.4	14537.0	17427.6	20913
– față de anul precedent, în termeni reali	114.8	134.2	118.2	111.0	110,0
Serviciile cu plată prestate populației, mil lei	3404.4	4221.7	5298.9	6912.4	7950
– față de anul precedent, în termeni reali	121.2	111.8	113.3	104.8	115

Comerțul cu amănuntul și-a încetinit substanțial ritmul de creștere.

Surse: DSS, pronostic CPE

Vânzările de mărfuri și prestarea de servicii au crescut de 5 ori comparativ cu anul 1999. Creșterea volumului vânzărilor în comerțul cu amănuntul favorizează creșterea de noi spații și unități comerciale, care în 2004 au crescut cu câte 10%.

Ponderea mare a comerțului neorganizat în totalul comerțului cu amănuntul în viitorii ani se va diminua considerabil în favoarea comerțului organizat, care în prezent deja deține o cotă de peste 48%. Aceasta se va realiza sub presiunea următorilor factori: (1) creșterea bunăstării populației (Vezi CAPITOLUL GOSPODĂRII CASNICE) și drept consecință modificarea preferințelor de consum și creșterea cerințelor față de produsele consumate; (2) investițiile masive în spații și unități comerciale, efectuate în ultimii ani, drept consecință a primului factor enunțat.

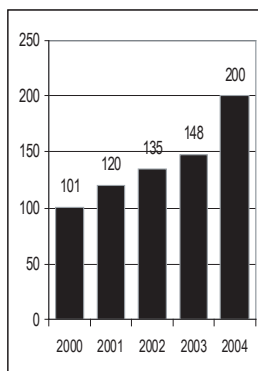
COMERȚUL EXTERIOR

Activitatea economică externă se dezvoltă dinamic, în mare parte datorită creșterii masive a importurilor.

Rata de acoperire a importurilor cu exporturi se va diminua continuu și va constitui în anul 2005 sub 50%.

Crește ponderea țărilor UE în comerțul exterior al republicii, însă această creștere în mare măsură este condiționată de extinderea UE.

Valoarea bunurilor prelucrate în interiorul țării, USD

În anul 2004 s-a accentuat și mai mult dezechilibrul în comerțul exterior care a fost cauzat de creșterea consumului intern și modificarea preferințelor consumatorilor. Drept consecință comerțul exterior a crescut cu 28,6%, însă această creștere a fost condiționată cel mai mult de majorarea importurilor, care a depășit cu mult ritmul de creștere al exporturilor. Această tendință se va menține și pe parcursul viitorilor ani, drept consecință pentru anul 2005 pronosticăm o creștere continuă a deficitului balanței comerciale, care valoric va depăși \$850 mln.

Tendințe generale

Circulația bunurilor în Moldova și spre alte țări prezintă o creștere de înviat și noi considerăm că volumul comerțului exterior va atinge nivelul de \$3,5 miliarde în 2005. Dar creșterea exporturilor Moldovei este urmată evident de creșterea importurilor ce afectează negativ balanța comercială a Moldovei. În anul 2004, numai 55,6% din importuri au fost acoperite de exporturi, iar în 2005 această rată de acoperire se va reduce sub 50%, astfel Moldova se va confrunta continuu cu o creștere a deficitului comerțului exterior, cel puțin pe termen de 3-5 ani.

Un moment pozitiv a fost adus de lărgirea ariei comerțului exterior al Moldovei, însă în continuare partenerii principali vor rămâne țările CSI, cu tendința de creștere a ponderii partenerilor din zona Europeană.

Sporirea rapidă a activității comerțului exterior cu țările UE este datorată lărgirii UE. Noii Membri ai Uniunii Europene au devenit principalii în dezvoltarea UE, ceea ce va intensifica pozitiv relațiile comerciale ale Republicii Moldova cu statele "vechii" Europe. Achiziția companiilor moldovenești de investitori străini a creat condiții în care întreprinderile din Moldova primesc materie primă, livrată de proprietar, le prelucrează în produse finale și după proprietarul le preia pentru vânzare în afara hotarelor republicii (Vezi CAPITOLUL INDUSTRIE ȘI SERVICII).

Efectul negativ al acestei situații legate de valoarea adăugată redusă în astfel de activități economice este compensată de riscurile mici de activitate pe piața internațională, care sunt preluate de partenerul extern. Statutul de țară care operează în lohn va ajuta Moldova să înfrunte concurența internațională crescândă în cadrul piețelor noi și netradiționale.

O altă tendință a comerțului exterior al Republicii Moldova este dezvoltarea reexportului, care va furniza oportunități de creștere pentru companiile moldovenești. Un efect pozitiv al acestei tendințe de dezvoltare se va manifesta prin modificarea structurii comerțului exterior: creșterea exporturilor de produse finite și creșterea importurilor de materie primă. Considerăm că în anul 2005 aceste relații vor domina în sfera dezvoltării comerțului exterior și vor avea un impact important asupra creșterii volumului exporturilor moldovenești.

Pentru a stimula agenții economici – exportatorii și guvernul Republicii Moldova trebuie să întreprindă următorii pași:

- Implementarea politicii defensive orientată să modereze impactul importului asupra economiei Moldovei.
- Crearea climatului investițional potrivit.
- Susținerea inițiativelor și a propunerilor în domeniul colaborării internaționale.
- Pregătirea recomandărilor, eliminarea restricțiilor pentru exportatori.

Exportul

În primele 3 luni ale anului curent exportul a crescut cu doar 6,9% comparativ cu perioada analogică a anului precedent, reprezentând cea mai mică rată de creștere din 2001, înregistrată în primul trimestru. În opinia noastră principalii factori care au contribuit la încetinirea ritmului de creștere al exporturilor o reprezintă (1) faptul că ritmul de creșterea al producției industriale s-a încetinit la finele anului 2004 și (2) situația problematică creată pe piața Rusiei pentru principala grupă de produse exportate. Deoarece în primele 2 luni ale anului curent producția industrială a înregistrat o creștere de doar 4,5%, prognozăm că în trimestrele 2-3 ale anului curent vom întâlni ritmuri joase în creșterea exporturilor.

Putem observa a mică reorientare în cadrul exporturilor moldovenești de la piața tradițională a țărilor CSI spre piața Europeană. Dar totuși, Rusia rămâne importatorul principal al bunurilor moldovenești și țara cu care Moldova are cel mai mare sold pozitiv al balanței comerciale. Considerăm că în anul 2005 cota produselor agricole va rămâne dominantă, dar va scădea ca pondere în totalul exporturilor. În schimb creșterea exporturilor va fi asigurată de exporturi mai mari de textile.

CEREALE: Fondarea Bursei de Mărfuri din Republica Moldova a fost un pas spre dezvoltarea exporturilor. Însă poziția statului privind introducerea "regulilor" conform cărora aproape toate tranzacțiile cu produse alimentare trebuie să fie contractate în cadrul Bursei de Mărfuri a devenit un obstacol și de aceea considerăm că aceasta va frâna viteza de creștere a exporturilor cerealelor (Vezi CAPITOLUL AGRICULTURĂ).

PRODUSE ALIMENTARE: În lunile aprilie-mai, anul curent, Rusia a introdus interdicții la importul produselor agricole în stare proaspătă, redresarea acestei situații fiind la moment incertă. Noi considerăm că aceste bariere ar putea provoca pierderi întreprinderilor din Moldova, dat fiind faptul că pe parcursul ultimilor ani s-au făcut investiții esențiale în acest domeniu al agriculturii și datorită faptului că aceste exporturi aduc o valoare adăugată mare. Pe termen lung însă, aceste interdicții ar putea reprezenta un factor pozitiv, deoarece producătorii autohtoni vor fi nevoiți să se reorienteze spre prelucrarea acestor produse agricole. În plus, acordul de liber schimb cu Ucraina cât și alte înțelegeri cu Belarusi vor contribui la ameliorarea crizei curente în exporturile de produse alimentare în stare proaspătă.

Considerăm că exportul de produse alimentare își va continua creșterea în anul 2005, în special pe seama tutunului (Vezi CAPITOLUL INDUSTRIE ȘI SERVICII), ceea ce este argumentat și prin creșterea investițiilor în această ramură. Putem de asemenea menționa creșterea investițiilor străine pe termen lung în sectorul de producere a vinurilor, însă efectul acestor acțiuni se va simți de abia peste câțiva ani. Creșterea exporturilor în grupele de produse mai sus enumerate către UE este de asemenea datorită orientării spre produsele pur ecologice. EXPORTUL DE NUCI CREȘTE.

ANIMALE: Moldova, fiind pe timpuri un exportator al produselor animaliere, este la momentul actual un net consumator al produselor animaliere importate. Aceasta se datorează costului mare de producere în țară a bunurilor de natură animalieră. Guvernul trebuie să implementeze o politică clară în această sferă. Considerăm că Moldova va continua să piardă poziția sa internațională în acest sector pe parcursul acestui an, în special din cauza lărgirii UE și introducerea barierelor de import defensive în țările care reprezentau piața tradițională pentru acest grup de produse (România, Rusia, de exemplu).

Produsele agricole vor rămâne în continuare dominante în structura exporturilor moldovenești.

Ritmul mic de creștere al producției industriale va încetini ritmul de creștere al exportului pe parcursul anului 2005...

Dintr-un exportator al produselor animaliere, Moldova s-a transformat într-un consumator net al produselor importate.

Importul

În primele 3 luni ale anului curent importul a crescut cu doar 28,9% comparativ cu perioada analogică a anului precedent. În special pe seama importului de resurse energetice (31,7%) și a utilajelor (60%).

Creșterea importurilor se explică prin creșterea puterii de cumpărare a populației și creșterea economică, care a condiționat importul de materie primă, echipamente și resurse energetice. Dat fiind faptul că cererea internă nu poate fi asigurată de producătorii autohtoni influxul remitențelor de peste hotare contribuie semnificativ la sporirea importurilor și lărgirea deficitului balanței comerciale.

Relațiile economice în lohn vor duce la creșterea importului de materie primă și exportul de producție finită.

Principalii parteneri economici rămân a fi țările CSI. Considerăm că în anul 2005 vom observa o creștere accelerată a importului de materie primă în totalul importului, ceea ce reprezintă un factor pozitiv. Moldova dispune de avantajul cu potențial de reexport. Moldova devine „fabrica” unde se importează materii prime, se prelucreează și de unde se iau produsele finite pentru a fi exportate. Considerăm că importul de resurse minerale va spori atât cât și ca pondere în totalul importurilor.

Astfel deficitul balanței comerciale în 2004 a fost cauzat în special de creșterea importurilor produselor necesare funcționării economiei și a creșterii rapide a importurilor de bunuri de consum.

Considerăm că în anul 2005 vom observa o creștere semnificativă în importul de resurse energetice, inclusiv datorită creșterii prețurilor pe piața mondială (Vezi CAPITOLUL PREȚURI).

De asemenea considerăm că va fi înregistrată o creștere a importului de capital, reprezentată prin investiții străine directe. Din cauza nedezvoltării pieței hârtiilor de valori și lipsa transparenței managementului întreprinderilor din Republica Moldova, investițiile directe străine devin principala și cea mai efektivă cale de a investi (Vezi CAPITOLUL POLITICI MONETARE).

În 2005 se va diminua esențial soldul pozitiv al balanței comerciale cu Rusia datorită creșterii accelerate a importurilor materiilor prime și barierelor comerciale impuse de Rusia.

Unul dintre importatorii principali a produselor moldovenești rămâne a fi Rusia, Totuși soldul balanței comerciale reprezintă o cifră pozitivă, deoarece Rusia rămâne a fi principala piață pentru produsele alimentare moldovenești și considerăm că în anul 2005 acest sold pozitiv va scădea cu aproximativ 20%, deoarece vor crește importurile de materii prime din Rusia, pe de o parte, iar pe de altă parte barierele comerciale impuse de Rusia vor încetini ritmul de creștere al exporturilor moldovenești. Pentru anul 2004 deficitul balanței comerciale bilaterale cu Ucraina a constituit \$371,5 mln, însă statisticile ucrainene ne furnizează chiar cifra de \$592,5 mln. Pe termen scurt considerăm că vom avea o creștere în deficitul balanței comerciale bilaterale, fiindcă Ucraina rămâne a fi principalul ofertant de materie primă și produse de larg consum. Pe termen mediu (1-2 ani) însă, am putea asista la o micșorare a deficitului balanței comerciale bilaterale datorită acordului de liber schimb cu Ucraina elaborat în 2003 și care a fost semnat în Mai anul curent.

Tabelul 5. Evoluția exporturilor și importurilor

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Exp CSI	116	112	71	59	109	125	101	121	118,6
Exp Alte țări	90	106	76	103	93	114	132	125	132,0
Imp CSI	115	93	73	55	107	131	120	145	129,4
Imp alte țări	154	135	103	59	150	107	114	129	124,3

Perspectiva exportului producției vinicole în Rusia, după liberalizarea pieței rusești

În primul trimestru al anului curent exportul de produse alimentare, băuturi și tutun a crescut cu doar 4,9% față de perioada analogică a anului trecut și ponderea acestei grupe în totalul exporturilor s-a redus. La momentul actual industria vinicolă a Republicii Moldova se află într-o perioadă de cumpănă, dat fiind faptul că este extrem de dependentă de exporturi.

În anul 2005, Rusia a trecut la un sistem nou de aplicare a accizelor asupra produselor alcoolice. Acest factor a adus unele întârzieri în operațiunile de export ale vinului spre Rusia. La fel Rusia s-a expus pentru liberalizarea licențierii importatorilor de băuturi alcoolice în anul 2005. Cu toate că Asociația Națională a Alcoolului din Rusia se opune viguros eliminării acestor licențe, Rusia la moment este presată de către OMC să liberalizeze procesul autoritar de eliberare a licențelor. Însă, mai devreme sau mai târziu, Rusia va fi nevoită să liberalizeze procesul de acordare a licențelor, ceea ce va intensifica extrem de mult concurența în rândul produselor vinicole pe piața rusească. Drept rezultat, Republica Moldova va pierde parțial pozițiile sale de exportator al producției vinicole pe piața Rusiei și Republica Moldova s-ar putea ciocni chiar cu o micșorare în unități valorice a exportului de vinuri.

POLITICI MONETARE

În 2004 Banca Națională a efectuat intervenții masive pe piața valutară cu scopul de a echilibra cursul de schimb și de a micșora aprecierea excesivă a leului. În rezultat putem nota o creștere a masei monetare M3 cu 37,7% și a indicatorului M2 cu 42,7%. Soldul creditelor în economie a crescut cu 22,2%, soldul depozitelor în lei a crescut cu 85%, iar cel a depozitelor în valută, doar cu 14,8 la sută. Cursul mediu de schimb a constituit 12,33 MDL=1 USD.

Noi credem că în anul 2005 masa monetară M3 va crește cu 34%, iar indicatorul M2 va crește cu 32%. Rata medie a dobânzilor la creditele în lei se va diminua și va atinge nivelul de 19%. Rata medie anuală va constituit 13,2 MDL=1 USD

Tendințe generale

Reducerea inflației este obiectivul prioritar al BNM, fapt ce va condiționa aprecierea continuă a valutei naționale.

Obiectivul principal declarat al Băncii Naționale a Moldovei este de a realiza și a menține stabilitatea monedei naționale prin crearea condițiilor pieței monetare, de credit și valutare, bazate pe principiile funcționării economiei de piață. Totodată BNM urmărește mai multe scopuri care pot fi contradictorii cum ar fi : menținerea inflației la un nivel jos, susținerea stabilității monedei naționale în scopul protejării exporturilor de la supraapreciere a leului, să mențină ratele joase la credite și să crească rezervele valutare pentru a putea deservi datoria externă, scopul declarat în politica monetară pentru anul 2005 este atingerea nivelului rezervelor valutare ce va permite acoperirea a 3 luni de import.

Un factor ce complică realizarea concomitentă a scopurilor expuse sunt influxurile de valută provenite din veniturile cetățenilor Moldovei de peste hotare. Intervenții masive a Băncii Naționale pe piața valutară cu scopul menținerii stabilității leului au adus la creșterea masei monetare și în rezultat a stimulat majorarea nivelului de inflație. Politica de sterilizare promovată activ în anul 2004 de către BNM a permis diminuarea tendințelor inflaționiste, dar totodată a provocat creșterea ratelor la credite în economie.

Credite

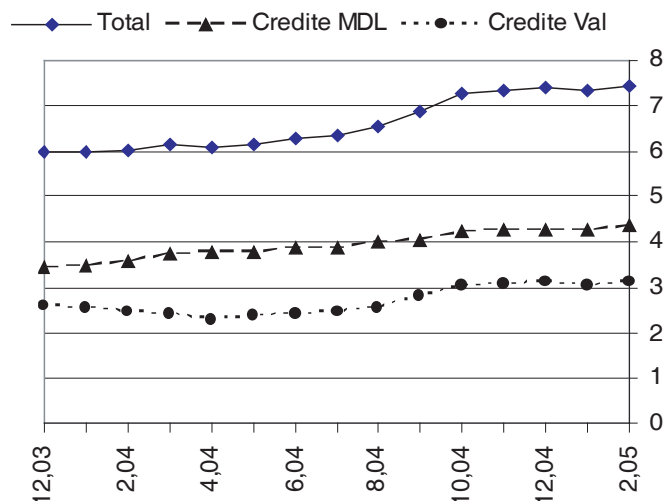
Stocul de credite în 2004 a crescut cu 23%.

Stocul de credite în anul 2004 a avut un trend crescător, total prezentând o creștere cu 23%. Primele 4 luni ale anului 2005 s-au caracterizat printr-o scădere a stocului de credite în valută. Noi explicăm aceasta prin scăderea sezonieră a activității de afaceri bazate pe importuri, accentuată de aprecierea reală a valutei naționale. Luna ianuarie 2005 a prezentat o scădere generală a stocului de credite în economie, provocată de scăderea masivă a stocului de credite în valută, februarie 2005 a prezentat o creștere de 123 mil. lei (1,7%), această creștere s-a datorat atât majorării stocului de credite în lei cât și celui în valută.

Politica activă a BNM pe piața de credit va duce la diminuarea dobânzilor la credite oferite de băncile comerciale.

În primele trei luni ale anului 2005 observăm o tendință de diminuare a ratelor la credite în MDL, în luna februarie rata medie la creditele acordate în MDL a constituit 20,88 și a prezentat o scădere de 0,28 pp față de luna precedentă. Rata medie a creditelor în valută a prezentat o scădere nesemnificativă de 0.03 p.p. față de perioada precedentă și a constituit 11,26. Noi explicăm scăderea ratelor la creditele în MDL prin excesul de monedă națională pe piața Republicii. Totodată trebuie să menționăm un semn clar parvenit din partea Băncii Naționale care pe data de 10 februarie 2005 a modificat ratele dobânzii la facilitatea de lombard în diminuare cu 2 p.p. acum constituind 14% anual, rata dobânzii la creditele overnight a fost stabilită în mărime de 15% anual (în scădere cu 2 p.p). Noi considerăm că aceste măsuri vor provoca diminuarea ratelor la creditele oferite de băncile comerciale.

Figura 10. Credite în economie

Sursa: BNM

Persoanele juridice au rămas principalii clienți ai băncilor comerciale, în februarie 2005 cota-parte a companiilor în totalul creditelor în MDL a constituit 92,7%, totodată observăm o diminuare a cotei-părți a clienților corporativi în comparație cu perioada respectivă a anului precedent cu 0,7 p.p. Aceasta se explică prin intensificarea creditării persoanelor fizice (creditele de consum), ceea ce se datorează creșterii accelerate a nivelului de consum privat (Vezi CAPITOLUL GOSPĂDĂRII CASNICE). Recentele modificări în rezervele obligatorii pentru creditele fără asigurare de la 30% la 5% vor crea condiții pentru intrarea pe piața creditelor de consum a noilor jucători, toate acestea vor aduce la dezvoltarea și creșterea pieței creditelor de consum.

Noi credem că până la finele anului 2005 dobânda pentru creditele acordate în MDL se va reduce sub 20,5%, totodată dobânda medie la creditele în valută se va menține la nivelul de 11,4%. Aceste tendințe vor fi menținute de excesul valutei naționale pe piață concomitent cu efectuarea operațiunilor moderate de sterilizare de către Banca Națională.

Balanța de plăți

Balanța de plăți a Moldovei ca și în perioadele precedente este caracterizată de dezechilibrele comerciale. În primele 9 luni ale anului 2004 contul curent a atins plafonul de 59,83 mil. USD, în comparație cu perioada respectivă a anului 2003 deficitul contului curent s-a mărit cu 35,51 mil USD.

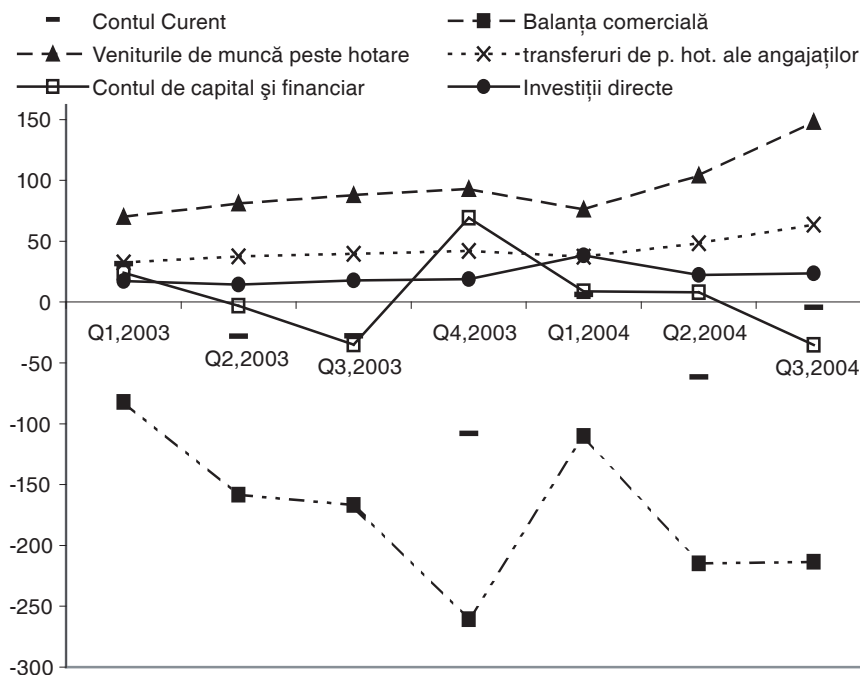
Principalul factor negativ ce a determinat acest rezultat a fost deficitul balanței de bunuri și servicii, care a constituit pentru 9 luni 2004 – 538,14 mil USD, prezentând o creștere substanțială în comparație cu perioada respectivă a anului precedent (+32,1%). Creșterea decalajului dintre importuri și exporturi de bunuri și servicii se explică prin creșterea mai accelerată a importurilor +28,1 la sută și respectiv +25,8% au demonstrat exporturi (Vezi CAPITOLUL COMERȚUL EXTERIOR).

Veniturile curente și transferurile au acoperit deficitul comercial în proporție de 88 la sută, aportul principal l-au avut veniturile rezidenților de peste hotare ce au însumat în 9 luni ale 2004, 328 mil. USD și transferurile de peste hotare ale angajaților în mărime de 149,2 mil.

Reducerea esențială a rezervelor obligatorii la creditele fără asigurare, vor favoriza dezvoltarea masivă a creditelor de consum.

În 9 luni 2004 deficitul balanței de bunuri și servicii a atins 538 mil. USD.

Figura 11. Evoluția componentelor balanței de plăți

Sursa: BNM

Contul de capital și financiar a însumat în 9 luni ale anului 2004, 43,9 mil. USD. Putem observa o intensificare a investițiilor directe, inclusiv și cele străine, care demonstrează o creștere cu 51% comparativ cu perioada respectivă a anului precedent (Vezi COMERȚUL EXTERIOR). Este importantă stimularea investițiilor directe și redirecționarea fluxurilor de venituri ale cetățenilor Moldovei provenite de peste hotarele țării în sectorul productiv al Republicii.

Piața Valutară

În primul trimestru al anului 2005 observăm o dinamică destul de lentă a activității pe piața valutară, volumul tranzacțiilor comparativ cu perioada similară al anului trecut a crescut doar cu 6%. Observăm o diminuare a activității Băncii Naționale pe segmentul interbancar: dacă în decembrie 2004 BNM a efectuat intervenții destul de simțitoare pe piața interbancară (40% din total tranzacții pe piața interbancară au fost efectuate cu participarea BNM), atunci începând cu ianuarie 2005 ele s-au diminuat esențial ajungând la doar 13,02% în martie 2005.

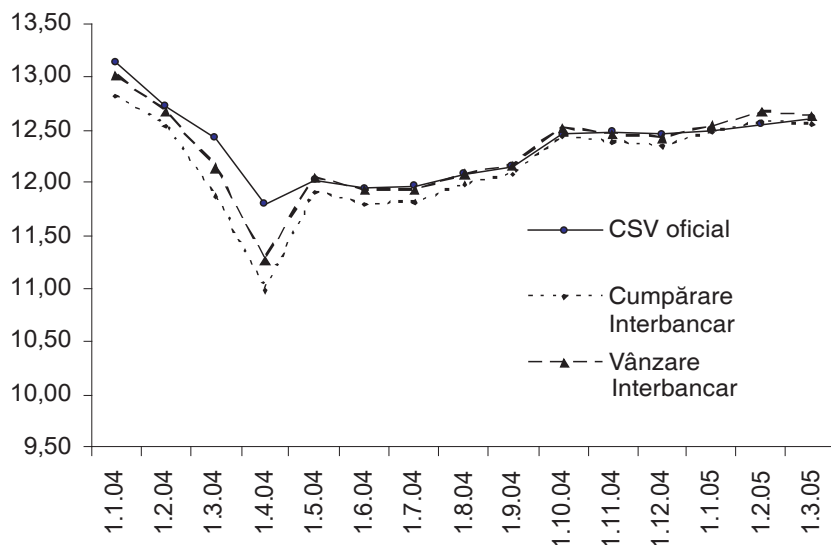
Datorită faptului că pentru BNM prioritar este menținerea unui nivel scăzut a inflației, valuta națională se va aprecia nesemnificativ până la sfârșitul anului. Cu toate că în primele luni ale anului 2005 MDL s-a depreciat nesemnificativ. În opinia noastră aceasta a fost condiționată de mai mulți factori:

- Efectele intervenției masive a BNM pe piața valutară în 2004. Ca rezultat rezervele BNM au ajuns la un nivel record pentru ultimii ani și la data de 31.12.2004 au atins plafonul de 470 mil. USD. Însă în 2005 intervenția BNM a scăzut esențial.
- Modificările legislative, legate de prelungirea termenului de repatriere a valutei, factor care a avut o influență semnificativă de scurtă durată.

O dinamică lentă a activității pe piața valutară în primul trimestru 2005.

La 31.12.2004 rezervele BNM au atins un nivel record de 470 mil. USD.

Figura 12. Evoluția cursului de schimb USD-Lei

Sursa: BNM

Noi credem că rata medie anuală va fi în jurul a 13,2 MDL=1 USD, totodată BNM va continua efectuarea intervențiilor pe piața valutară, iar rezervele BNM vor spori până la 550-570 mil. USD la finele anului 2005.

Piața valutei în numerar își menține tendințele de prevalare a ofertei valutei de către populație și un interes scăzut de procurare a valutei ; s-a modificat și structura valutei oferite : creșterea ofertei USD față de ianuarie 2004 s-a mărit cu 25%, pe când oferta de EURO a crescut cu 75%. Noi explicăm aceasta prin sporirea numărului de cetățeni ai Moldovei aflați în țările zonei Euro, și oferta sistemelor de transfer rapid a posibilității expedierii mijloacelor bănești și în EUR.

Agregatele Monetare

În 2004 agregatul M3 a crescut cu 38%, depășind ratele de creștere ale anilor precedenți 31% și 36% în 2003 și 2002 respectiv. Noi credem că acești indicatori reprezintă rezultatul politicii promovate de Banca Națională pe parcursul anului 2004 în ceea ce privește diminuarea presingului valutei străine asupra valutei naționale.

Modificarea banilor în circulație a dus la aceea că la începutul anului masa monetară M3 și a indicatorului M2 s-au deminuat, iar în luna februarie M3 a crescut cu 2%.

Totodată putem menționa introducerea de către BNM a noului instrument pe piața monetară – certificatele băncii naționale, concomitent cu creșterea rezervelor băncilor comerciale la Banca Națională ne indică intensificarea operațiunilor de sterilizare efectuate de BNM.

Ținând cont de evoluțiile recente, considerăm că la sfârșitul anului 2005 baza monetară M3 va crește cu 34% și va atinge 15704,33 milioane MDL, iar indicatorul M2 va crește cu 32% și va atinge 10 740,84 milioane lei. Această creștere va fi determinată de fluxul de valută care va efectua presiunea asupra cursului de schimb și va impune Banca Națională să intervină pe piața valutară, un alt factor va fi creșterea economică și necesitatea finanțării afacerilor. Noi credem că Banca Națională va fi capabilă în mare parte să respecte țelurile stipulate în politica valutară monetară pentru anul 2005.

În 2004 agregatul masa monetară M3 a crescut cu 38%.

Are loc o intensificare a operațiunilor de sterilizare efectuate de BNM.

FINANȚE PUBLICE

Tendențe generale

În 2004 a scăzut de 2 ori ritmul de creștere a veniturilor bugetare.

Cea mai mare modificare în sistemul finanțelor publice pentru anul 2005 ține de faptul că pe lângă veniturile și cheltuielile de bază ale bugetului de stat au fost introduse venituri și cheltuieli speciale formate din: creditele investiționale, fondurile speciale și mijloacele speciale ale instituțiilor publice. Această acțiune se încadrează în strategia Ministerului Finanțelor de consolidare și îmbunătățire a sistemului finanțelor publice.

O altă tendință pozitivă, care a fost înregistrată în 2004, este rectificarea doar o singură dată a bugetului de stat, ceea ce indică o îmbunătățire a procesului de planificare bugetară.

După mai multe încercări de deblocare a relațiilor cu instituțiile financiare internaționale, aceasta nu s-a reușit nici în 2004, drept consecință bugetul de stat nu a primit 277 mln lei.

După o creștere de 34% a bugetului în 2003, în anul 2004 s-a înregistrat o scădere de peste 2 ori a acestui ritm, creșterea fiind de doar 16%, care în mare măsură a fost asigurată de veniturile încasate din TVA.

Structura cheltuielilor rămâne constantă în ultimii ani, cu ponderea de peste 50% a cheltuielilor cu destinație socială. Unica modificare esențială este creșterea de 2,6 ori a cheltuielilor pentru ocrotirea sănătății. De asemenea au crescut foarte mult cheltuielile pentru știință și inovare de la 45 mln lei în 2003 la 115 mil lei în 2005.

Planificarea bugetului pentru 2005

Începând cu 2005 în bugetul de stat sunt incluse și fondurile extrabugetare ale instituțiilor publice.

Începând cu anul 2005 bugetul de stat este format conform unui concept nou, unde pe lângă veniturile și cheltuielile de bază sunt introduse și veniturile extrabugetare ale instituțiilor publice. Din acest motiv bugetul de stat a fost aprobat la capitolul venituri în mărime de 7473 mil lei, dintre care 1053 mil lei sunt veniturile din încasările speciale. La capitolul cheltuieli bugetul a fost aprobat în mărime de 7724 mil lei, dintre care 1610 mil cheltuieli speciale.

După mai multe încercări nereușite de deblocare a relațiilor cu instituțiile financiare internaționale, pentru anul 2005 a fost modificat conceptul veniturilor din granturi. Astfel pe lângă granturile pentru susținerea bugetului 144 mln lei, a fost introdus un nou articol granturi pentru proiecte investiționale 182 mil lei. Aceasta crește probabilitatea executării bugetului la capitolul granturi externe cel puțin în volum de 182 mil lei.

Cu toate că TVA în anul 2004 s-a obținut mult supra mărimii planificate, (+593 mil Lei) pentru anul acesta a fost planificată o colectare de 3,8 mrd lei, mult sub cea ce va fi colectată în realitate, ce ne permite să considerăm că bugetul la capitolul venituri este subestimat.

În ultimii ani bugetul de stat a fost aprobat cu depășirea veniturilor asupra cheltuielilor, excedentul fiind utilizat la rambursarea datoriilor externe. Însă din 2005 această practică va înceta și este condiționată de faptul că în bugetul de stat au fost introduse, după cum am menționat mai sus, finanțările externe destinate proiectelor investiționale.

Executarea veniturilor

În anul 2004 s-a încetinit de 2 ori ritmul de creștere a veniturilor în bugetul de stat. Astfel bugetul la capitolul venituri a fost executat în mărime de 5.477 mii lei, ceea ce este cu 776,2 mii lei sau doar 16,5% mai mult decât în anul 2003. Spre deosebire de bugetul consolidat, care a fost executat

la capitolul venituri la nivel de 102,8%, bugetul de stat a fost executat la venituri doar la nivel de 97%.

Principalii factori care au contribuit la modificările și evoluțiile veniturilor bugetului de stat au fost:

- Creșterea exporturilor, care au condiționat creșterea mărimii TVA restituite față de cea planificată (- 300 milioane MDL).
- Veniturile Băncii Naționale a Moldovei au fost mult sub suma planificată (5,8 milioane MDL față de 156,8 planificate).
- Din 289 milioane MDL planificate de a fi primite sub formă de granturi externe au fost primite doar 11,5 milioane MDL.

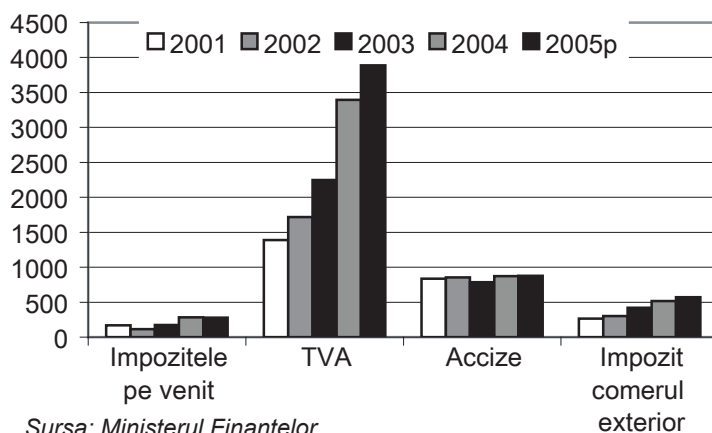
Influența negativă a factorilor enumerați mai sus asupra executării bugetului la capitolul venituri a fost compensată de colectarea TVA cu 593 milioane MDL mai mult decât suma planificată (4,29 miliarde MDL, față de 3,7 miliarde MDL planificat).

Continuă să crească ponderea veniturilor administrate de Serviciul Fiscal de Stat. În 2004 ele s-au majorat cu 5,1 puncte procentuale ajungând la 53,7% din totalul veniturilor.

Datorită importurilor masive (Vezi CAPITOLUL COMERȚUL EXTERIOR) crește ponderea veniturilor încasate la vamă, pentru 2004 ele au constituit 55,4%. În același timp crește și ponderea TVA în totalul veniturilor publice, de la 45% în 2001 până la peste 65% în 2005.

Creșterea continuă a ponderii TVA în structura veniturilor denotă o situație alarmantă în economia națională.

Figura13. Veniturile de bază în bugetul de stat, 2001-2004

Actuala structură a veniturilor de stat denotă o stare deplorabilă în economia națională, lipsa unei politici economice, coerente și clare, precum și lipsa unui potențial durabil de dezvoltare a economiei naționale.

Cheltuielile

A devenit o tradiție ca bugetul de stat să fie aprobat cu profit, aceasta ține de faptul că în structura veniturilor erau introduse și finanțări externe, venituri pe care Guvernul nu le considera sigure și practica a demonstrat că este așa. Însă dacă în anii precedenți încasările erau mult mai mari decât cele planificate și astfel și cheltuielile erau majorate. Atunci în 2004 aceasta nu

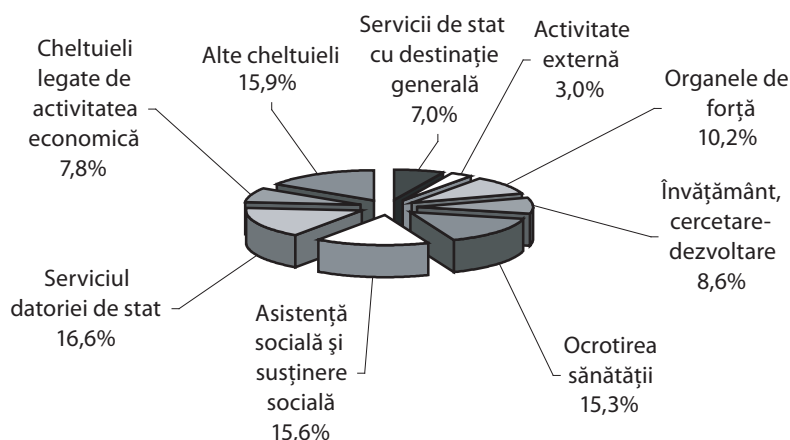
Investițiile sunt cele care suferă în condițiile reducerii cheltuielilor bugetare.

Cheltuielile pentru ocrotirea sănătății înregistrează cel mai ridicat ritm de creștere anuală.

s-a întâmplat, mai mult în anul 2004 la capitolul cheltuieli bugetul de stat a fost executat în proporție de 97,8%, majoritatea articolelor de cheltuieli au fost executate la parametri planificați.

Neexecutarea bugetului la capitolul cheltuieli scoate în evidență clară care sunt prioritățile guvernului. Astfel, spre exemplu, investițiile capitale, care au fost executate în proporție de 53%, cât nu ar fi de straniu suferă cel mai mult în condițiile lipsei de finanțare. Trebuie să remarcăm totuși că marea majoritate a investițiilor capitale sunt efectuate de către instituțiile publice nu din bugetul de stat, dar din fondurile lor extrabugetare. Acest lucru se observă clar în bugetul aprobat pentru anul 2005.

Figura 14. Structura cheltuielilor bugetului de stat

Sursa: Ministerul Finanțelor

În conformitate cu obiectivele trasate de Guvern peste 50% din cheltuielile bugetare sunt de ordin social. În anul 2004 cheltuielile pentru ocrotirea sănătății au crescut de 2,6, înregistrând cel mai mare ritm de creștere, tendința aceasta se va păstra și-n 2005, însă cu un ritm mai redus. Pentru 2005 cheltuielile destinate medicinei vor fi de 1,1 miliarde lei.

În ultimii doi ani cheltuielile pentru știință și inovare au crescut de peste 2 ori. În 2005 ele vor constitui peste 115 mil lei.

Bugetul de stat continuă a fi un buget social orientat, iar structura cheltuielilor bugetare nu va suferi modificări esențiale în viitorii ani. Însă datorită introducerii practicii de calculare a cheltuielilor pe termen mediu, apase un instrument nou de planificare, care va permite optimizarea cheltuielilor bugetare la capitolul investiții. Această practică va duce la aceea că pe termen mediu totuși se va înregistra o creștere a cheltuielilor în investiții capitale și datorită unei planificări pe termen mediu va fi posibilă creșterea eficienței acestor cheltuieli.

Datoria publică

În anul 2004 pentru prima dată de la declararea independenței țării datoria publică s-a micșorat în termeni nominali ajungând la 16.600 mil Lei, comparativ cu 19.210 mil Lei în 2003 (ținând cont de ratele de schimb pentru fiecare an). Această scădere a fost provocată de doi factori importanți: (1) scăderea propriu-zisă a datoriei publice și arieratelor la resurse energetice, (2) aprecierea leului. În această ordine de idei putem menționa că datorită aprecierii valutei naționale populația a contribuit la reducerea datoriei publice cu 1.700 mil Lei sau cu 65% din total.

Pentru prima dată datoria publică a scăzut atât nominal, cât și raportată la PIB.

Perspectivă impozitului pe bunuri imobiliare

Orice guvernare este pusă în situații dificile când are de decis cum să impoziteze contribuabilii fără a atinge alegătorii.

Această afirmație este cu atât mai actuală în prezent, când în domeniul impozitării bunurilor imobiliare se preconizează așa modificări, care pe drept pot fi numite revoluționare, dar riscă totodată să se transforme în revoltă.

Spre deosebire de TVA, care cu succes se colectează în bugetul de stat și este un impozit indirect, atunci impozitul pe bunuri imobiliare este direct și se plătește nemijlocit de către persoane atât fizice cât și juridice. Asume plata direct provoacă un efect psihologic extraordinar.

O familie într-o localitate rurală plătește anual mii de lei sub formă de TVA, însă când sunt informați de către primărie că au de plătit 30 lei impozit pe imobil începe revolta cea mare.

Practica colectării acestui impozit a scos în relief câteva lucruri: populația nu înțelege sensul acestui impozit; nu există o tradiție de plată a acestui impozit. Drept consecință în fiecare an autoritățile publice locale, care colectează acest impozit, se confruntă cu probleme mari în asigurarea colectării lui.

Cu toate acestea o reformă în acest domeniu era necesară demult. Numai în anul 2004 investițiile în capitalul fix și respectiv crearea de valoare a lui a fost de peste 5 mld lei, însă această creștere de bunuri nicidecum nu se reflectă asupra creșterii volumului încasărilor din impozitul pe bunuri imobiliare.

Prima modificare în impozitarea bunurilor imobiliare are un aspect pur tehnic. Astfel în republică acest impozit era divizat în: impozit pe imobil și impozitul funciar. În viitor nu se va face această distincție, însă introducerea acestei modificări va impune pe viitor și o abordare diferită a intenției de a introduce impozitul unic în agricultură.

A doua modificare la acest capitol ține de obiectul impunerii. El rămâne același bunurile imobiliare, inclusiv terenurile. Însă impunerea va avea loc în conformitate cu valoarea de piață a obiectului impozabil, care în prezent este de 10 de ori (în orașe sute de ori) mai mic decât valoarea lui reală.

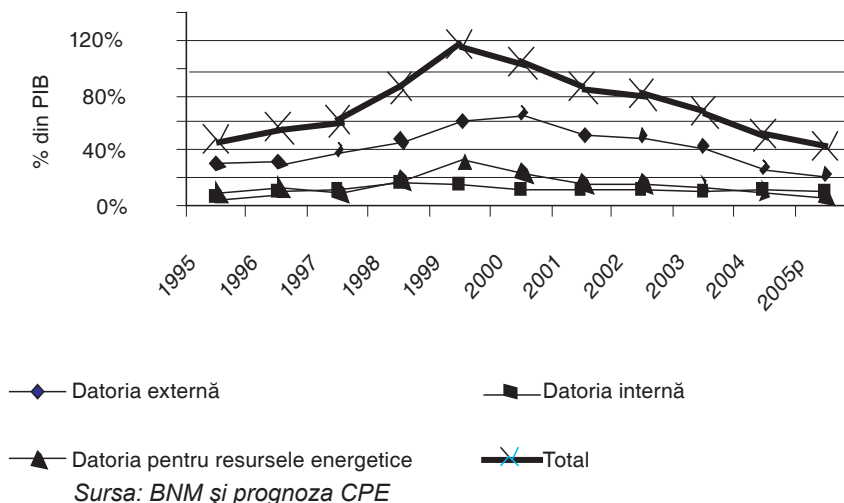
Această modificare, care se va realiza treptat, va permite creșterea de cel puțin 5 ori a încasărilor din impozitul pe imobil.

Un alt aspect al problemei ține de faptul că impozitul pe bunuri imobiliare este un impozit colectat de autoritățile publice locale și rămâne integral în bugetul local. Creșterea esențială a încasărilor va îmbunătăți situația financiară a autorităților publice locale, va crește independența lor financiară și drept consecință va contribui la creșterea autonomiei locale. Ultimul obiectiv fiind un angajament direct al Republicii Moldova față de UE.

Însă efectul negativ ține de faptul că legislația nu prevede o delimitare clară a acestui impozit pe nivele de autorități publice locale, delimitarea lui fiind lăsată în competența consiliilor raionale, lucru, care deloc nu armonizează cu principiile autonomiei locale. Din acest motiv considerăm că este foarte important în prezent să fie stipulat prin lege delimitarea clară a acestui impozit. Mai mult ca atât, conform practicii internaționale, acest impozit este colectat la nivelul întâi sau la nivel de primărie.

După maximum din 1999, când datoria publică atinsese cota de 115,8% din PIB, ea a continuat să scadă, ajungând în 2004 la mai puțin de 52%.

Figura 15. Evoluția datoriilor raportat la PIB,%

Aprecierea valutei naționale este factorul de bază în diminuarea datoriei publice externe raportată la PIB.

Această scădere continuă raportată la PIB este alimentată atât de reducerea nominală a datoriilor publice garantate de Guvern, precum și a arieratelor la resurse energetice. Totodată începând cu 1999 PIB-ul în Moldova înregistrează creșteri nominale esențiale de la 20% la 35% anual, ceea ce în condițiile menținerii unei rate de schimb a leului relativ înaltă permite diminuarea esențială a datoriilor publice externe.

Tabelul 6. Evoluția indicatorilor de bază

	1995	1999	2004
Produsul Intern Brut mil, MDL	6479,7	12321,6	31991,7
Datoria externă publică directă și garantată mil, USD	435,7	758,6	758
Datoria de stat internă mil, MDL	476,7	1910,5	3714,1
Datoria pentru resursele energetice mil, USD	171,4	415,4	287,1
Cursul de schimb (mediu anual) MDL/USD	4,4955	10,5242	12,3283

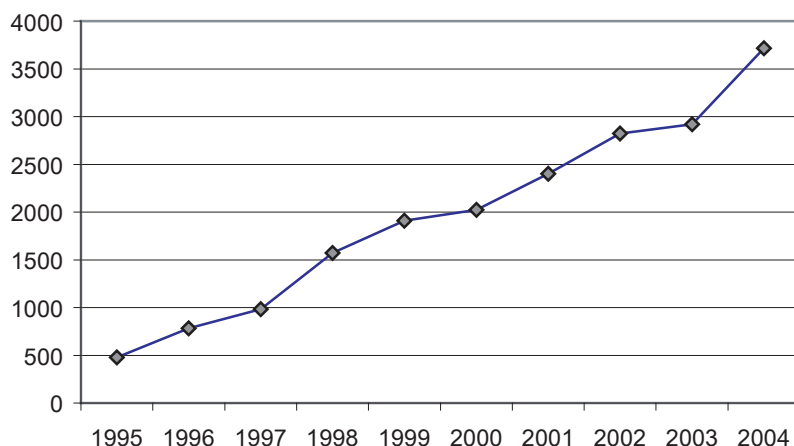
Sursa: BNM și calculele CPE

În 2004 a crescut brusc ponderea datoriei publice interene, ajungând la 22,3%.

În condițiile de reducere continuă a datoriei publice externe, care în mare măsură este cauzată de incapacitatea Guvernului de a restabili relațiile cu organismele financiare internaționale, datoria publică internă înregistrează creșteri constante.

Dacă începând cu anul 1995 datoria publică internă deținea constant 15% din totalul datoriilor publice, atunci în 2004 cota ei a crescut brusc ajungând la 22,3%.

Figura16. Datoria de stat internă, mil MDL

Sursa: BNM

În lipsa unei finanțări externe datoria publică internă va continua să crească atât nominal, cât și ca pondere în totalul datoriilor publice.

Prognoze

Datorită executării slabe a bugetului de stat pentru anul 2004 la capitolul venituri în 2005 planificarea bugetară a fost efectuată mult mai prudent. Astfel au fost reduse esențial veniturile bugetare care în 2004 nu au putut fi colectate, iar la celelalte articole creșterea a fost planificată mult sub cea reală. De aceea considerăm că în 2005 la capitolul venituri bugetul de stat va fi supraîmplinit în proporții de cel puțin 15%.

Datorită supraîndeplinirii bugetului la capitolul venituri, presiunii din ce în ce mai mici a datoriei publice externe și posibilitatea contractării împrumuturilor interne, Guvernul va avea posibilitate să îndrepte o parte din venituri în activități investiționale. Considerăm că cu toate că în linii mari structura cheltuielilor publice nu va înregistra modificări esențiale, totuși vom urmări o creștere continuă a cheltuielilor cu profil investițional.

Datorită creșterii nominale a PIB, aprecierii ușoare a valutei naționale, reducerea datoriei publice externe și a arieratelor la resurse energetice, considerăm că datoria publică va scădea în continuare. Raportată la PIB datoria publică va înregistra cel mai jos nivel ajungând la 45%.

PREȚURILE

Tendințe generale

Rata inflației la sfârșitul anului 2004 a constituit 12,5%.

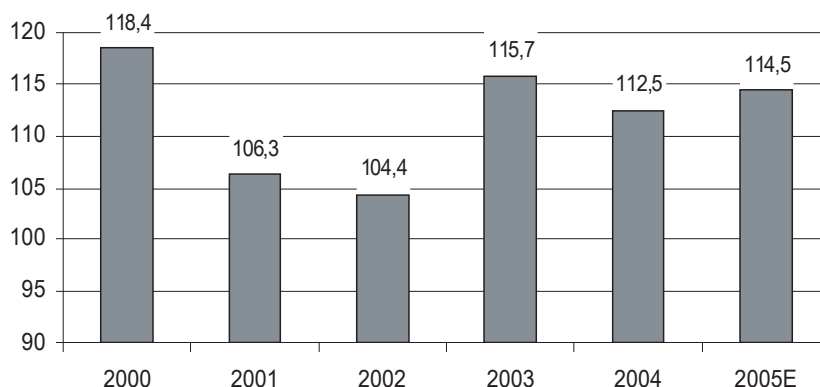
Politica monetară și valutară a Băncii Naționale a Moldovei pentru anul 2004 a fost fundamentată pe următorii indicatori:

- nivelul ratei inflației în limita de 8-10 la sută;
- creșterea reală a produsului intern brut cu 5.0 la sută;
- cursul de schimb mediu estimat pentru anul 2004 la nivel de 15.2 lei pentru 1 dolar SUA.

Situația reală confirmă însă incapacitatea Băncii Naționale de a dirija efectiv atât nivelul inflației cât și a cursurilor de schimb valutar.

După o stabilizare a ratei inflației din 2001, în 2003 inflația s-a accelerat de 2 ori și a constituit 12,5 în 2004. Reieșind din tendințele de ultim moment așteptăm ca inflația în anul 2005 să depășească nivelul anului 2004.

Figura 17. Indicele prețurilor de consum (IPC)

Sursa: Banca Națională a RM, estimările expertului.

Componentele IPC

Structura curentă a IPC defavorizează prețurile la servicii, or serviciile fiind cea mai dinamică ramură au ponderea cea mai mare în PIB. Cu atât mai mult IPC în viitor ar trebui să fie reorganizat în defavoarea produselor alimentare și în favoarea serviciilor și produselor nealimentare.

Prețurile la produsele alimentare s-au majorat cu 13.1 la sută în 2004, contribuind cu 6.1 puncte procentuale sau cu 48.8 la sută la rata anuală a inflației.

În acest context, se evidențiază creșterea prețurilor la produsele alimentare de origine animalieră (carne, preparate și conserve din carne – cu 29.9 la sută) și a prețurilor la legume și fructe cu 59.9 și 25.0 la sută, respectiv.

Creșterea prețurilor la mărfurile nealimentare și tarifele la serviciile prestate populației a constituit, corespunzător, 11.9% și 11.6%, contribuind cu 3.6 și 2.8 puncte procentuale, respectiv, la majorarea ratei inflației.

În cadrul acestor două grupe, o contribuție sporită la dinamica inflației au avut-o majorările prețurilor reglementate administrativ: la îngrijire medicală – cu 23.9%, servicii de telecomunicații – cu 23.8%, servicii de apă și canalizare – cu 23.3%, dar și la combustibil – cu 23.2%, servicii de transport – cu 20.0%, încălțăminte – cu 14.4% și confecții – cu 14.2%.

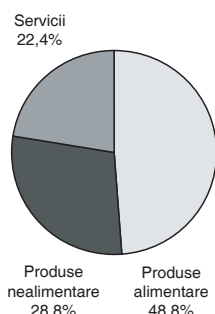
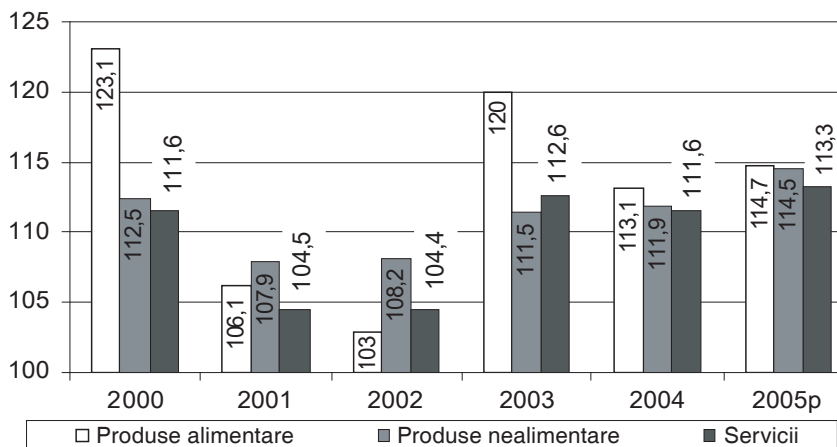

Figura 18. Structura Indicelui prețurilor de consum (IPC)

Sursa: Banca Națională a RM, estimările expertului.

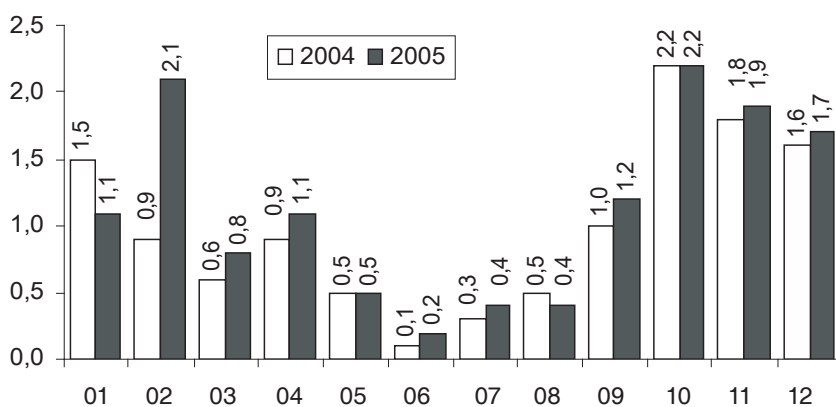
Sezonalitatea IPC

Prețurile au avut în trecut o activitate sezonieră, cu nivele de variație mai mari pe parcursul lunilor de toamnă-iarnă și cu o relativă stabilizare vara.

Cauzele se datorează, în primul rând, importurilor masive de resurse energetice pe parcursul sezonului rece al anului, ceea ce crește costurile

Inflația are un pronunțat caracter sezonier, rate înalte în perioada de iarnă și foarte mică în perioada de vară.

Figura 19. Nivelul lunar al inflației, % față de luna precedentă

Sursa: Departamentul Statistică și Sociologie al RM, estimările expertului.

de producție și implicit și prețurile. La fel în perioada de toamnă se activează exporturile, iar inflația în acest caz este privită ca un instrument de stimulare a exporturilor.

Tendințe recente privind evoluția prețurilor

Politica Băncii Naționale a Moldovei pentru anul 2005 privind nivelul inflației se bazează pe obiective similare ca și în anul 2004, obiective care nu au fost atinse și care din păcate se pare că nu vor fi atinse nici în anul 2005 (Vezi CAPITOLUL POLITICI MONETARE). În special ne referim la menținerea unui nivel al inflației anuale în jurul a 8-10% anual și crearea de condiții pentru a reduce inflația anuală la 5% către 2010.

IPC pentru primul trimestru ale anului 2005 a constituit 4%, față de 3% înregistrate în perioada similară a 2004.

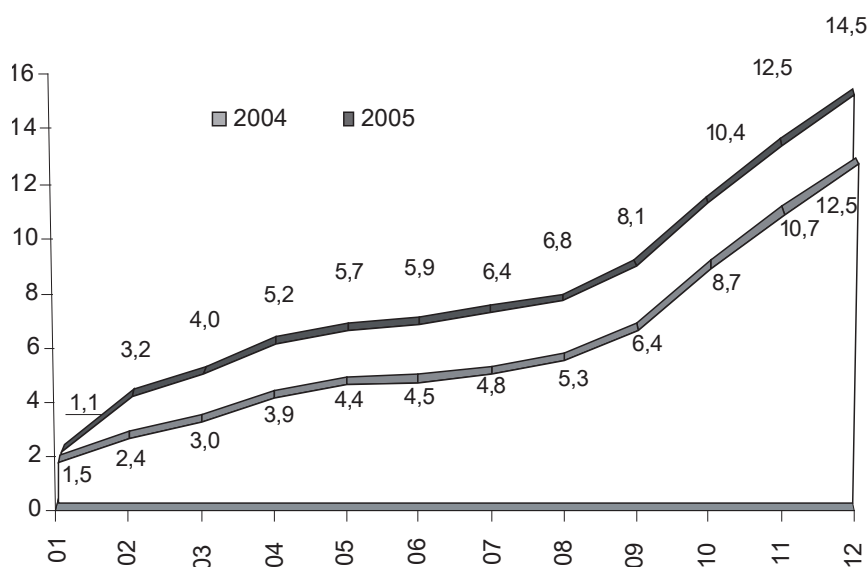
Tendențele recente arată o accelerare a nivelului inflației. Astfel prețurile de consum în martie 2005 în comparație cu februarie 2005 au crescut cu 0,8%, inclusiv: la produsele alimentare – cu 0,9 la sută, nealimentare – cu 1,0% și serviciile prestate populației – cu 0,2%.

Conform datelor DSS creșteri mai mari a prețurilor în primul trimestru al anului 2005 au fost înregistrate la produsele alimentare: cartofi – cu 8,8%, carne de vită – cu 5,4, pește proaspăt – cu 4,8.

La mărfurile nealimentare majorări de prețuri au fost înregistrate la combustibil 2,3%, încălțăminte pentru bărbați – cu 1,9% și la îmbrăcăminte – cu 1,1%.

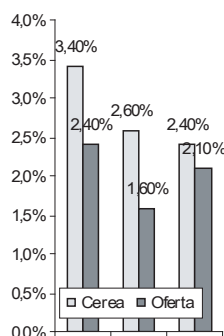
În perioada de referință s-au majorat tarifele pentru prestarea serviciilor populației de către spălătorii și curățătorii chimice – cu 5,3% și la lucrările pentru reparația locuințelor – cu 5,4%.

Figura 20. Nivelul lunar al inflației, % față de luna decembrie a anului precedent

Sursa: Departamentul Statistică și Sociologie al RM, estimările expertului

Cererea și oferta mondială la petrol

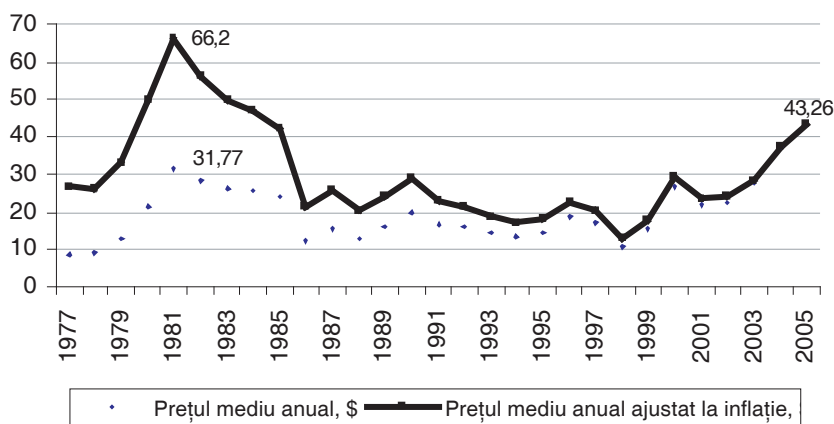
Tendențe privind prețul mondial al petrolului

Conform U.S. Energy Information cererea mondială de petrol pentru anii 2005-2006 va continua să depășească oferta, ceea ce va crea premise ca prețurile să fie menținute la nivelele actuale sau chiar să crească³³.

Prețul mediu al petrolului pe parcursul anului 2004 a fost cca. \$37.66/bbl. Pe parcursul primilor luni ale anului 2005 prețul mediu s-a ridicat deja la \$43.26/bbl.

³³ <http://www.eia.doe.gov/emeu/steo/pub/contents.html>

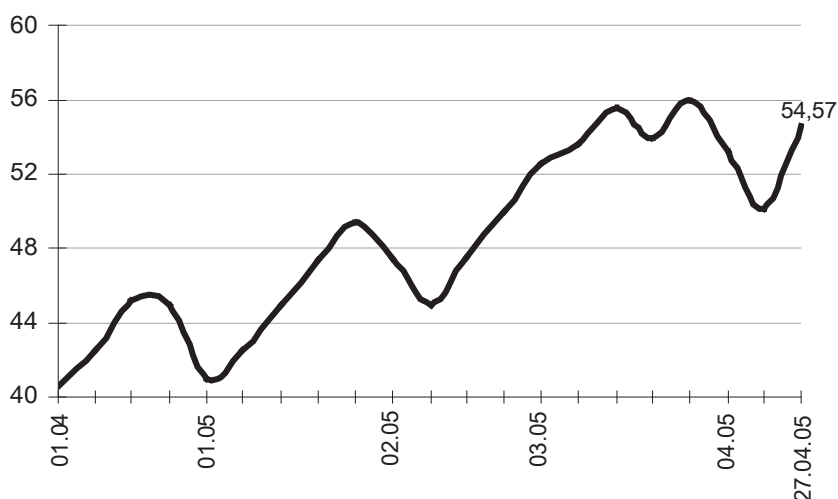
Figura 21. Prețul mondial al petrolului 1977-2005, \$/bbl

Sursa: http://inflationdata.com/inflation/Inflation_Rate/Historical_Oil_Prices_Table.asp.

După o relativă stagnare a prețurilor petrolului pe parcursul lunilor ianuarie-februarie 2005, în martie dinamica ascendentă a prețurilor la petrol a continuat, astfel că la sfârșitul lui martie 2005 prețul a depășit \$56.4/bbl.

Figura 22. Prețul mondial al petrolului, 2005, \$/bbl.

Sursa: <http://www.wtrg.com/daily/crudeoilprice.html>.

Pentru a combate creșterile în continuare a prețurilor la petrol țările OPEC au convenit să crească extracția de petrol cu cca. 500 mii bbl pe zi sau cu 1.9%. Oricum oferta și capacitățile existente nu pot face față cererii crescânde de petrol.

Diverși analiști au emis prognoze privind prețurile viitoare ale petrolului, însă variația acestor prețuri impune o atenție în aprecierea lor. Majoritatea prognozelor se încadrează în intervalul \$40-55/bbl, însă sunt emise și prognoze mai pesimiste, de exemplu Goldman Sachs se așteaptă la un preț al petrolului de \$105/bbl la sfârșitul anului 2005.

Rata inflației pentru anul 2005 va atinge 14.5%.

Proгноze

După cum s-a menționat, pentru anul 2005 așteptăm ca rata inflației să depășească nivelul anului 2004. Considerăm următorii factori vor fi decisivi pentru menținerea unui nivel înalt al inflației:

- Creșterea economică așteptată de peste 5%. După natura sa creșterea economică este generatoare de inflație, deoarece crește consumul ceea ce va stimula creșterea importului și mărirea dezechilibrului dintre importuri și exporturi.
- Infuziile masive de capitaluri de la cetățenii Republicii Moldova ce desfășoară activitate peste hotarele țării. În rezultatul intrărilor masive de capitaluri crește presiunea asupra masei monetare, ceea ce va face ca Banca Națională să mărească masa monetară, care în final va duce la creșterea prețurilor și implicit a inflației. În cazul în care masa monetară nu va fi mărită, atunci apare pericolul aprecierii valutei naționale, ceea ce va crea bariere suplimentare pentru promovarea exporturilor. Inflația având și un rol de diminuare a profiturilor importatorilor și generare de profituri suplimentare pentru exportatori.
- Creșterea prețurilor la resursele energetice. După scumpirile succesive ale benzinei și motorinei de la începutul anului 2005, în continuare este de așteptat ca în scurt timp dinamici ascendente să urmeze și la alte produse, deoarece resursele energetice intră în componența practică a tuturor produselor și serviciilor existente. În acest sens este exemplificator anunțul autorităților publice din Chișinău de a reduce unele rute ale transportului public municipal din cauza nerentabilității lor în condițiile noilor prețuri la combustibil. Astfel este de anticipat ca prețurile la producția industrială și servicii să fie ajustate la modificarea prețului la combustibil în următoarele 1-2 luni, pe când creșterea prețului producției agricole va fi resimțită în toamnă.
- Creșterea prețului de import a gazelor naturale din Rusia. Deși acest fapt însă nu este definitiv, totuși o eventuală creștere a prețurilor la gazele naturale va crea alte premise pentru adâncirea nivelului inflației.
- Rambursarea de către guvern a creditelor luate de la Banca Națională și reducerea rezervelor obligatorii ale Băncilor Comerciale la Banca Națională vor influența mărirea masei monetare, însă influențele se vor compensa reciproc, de aceea nu le considerăm foarte importante în dimensionarea inflației pentru anul 2005.

Ținând cont de orientarea socială declarată a guvernului Republicii Moldova putem admite că va fi posibilă menținerea unui nivel relativ stabil al prețurilor pe parcursul anului 2005.

Sfârșitul anului 2005 și anul 2006, însă, poate aduce creșteri importante ale prețurilor la serviciile publice (transport, energie electrică, termică, apă și canalizare), precum și a mărfurilor alimentare (pâinea, carnea, legumele și fructele proaspete).

GOSPODĂRII CASNICE

După o creștere pronunțată a veniturilor reale ale populației din ultimii ani, în 2004 s-a produs o încetinire dramatică a creșterii, care a constituit doar 3,5%. Cel mai mult acest indicator a fost influențat de IPC care a crescut brusc în ultimii doi ani (Vezi CAPITOLUL PREȚURI). Tendințele din 2005 denotă o menținere la un nivel jos a ritmului de creștere a veniturilor reale, care va constitui cca. 5%. O tendință pozitivă este creșterea cotei veniturilor bănești în defavoarea veniturilor în natură. Cheltuielile de consum ale populației în 2004 au crescut cu 11,5%, iar pentru 2005 pronosticăm o creștere de până la 15%. În ultimii ani Consumul final este mai mare decât PIB, fenomen ce se va păstra și în următorii ani. Consumului gospodăriilor casnice va continua să fie cca. 90% din PIB. Vânzările de mărfuri și prestarea de servicii vor avea o tendință de creștere cu 10% și respectiv 15%, cu schimbarea preferințelor consumatorilor spre comerțul organizat.

Rata înaltă a inflației a diminuat creșterea veniturilor reale ale populației.

Veniturile populației

După ce câțiva ani consecutiv veniturile reale ale populației au crescut semnificativ, în anul 2004 s-a observat o reducere alarmantă a ritmului de creștere care a fost cu doar 3,5%, comparativ cu 26,5% în 2002. În opinia noastră factorul de bază care a diminuat veniturile reale ale populației în 2004 a fost IPC înalt, care a fost de peste 2 ori mai mare decât în anii precedenți (Vezi CAPITOLUL PREȚURI).

În ultimii 4 ani veniturile disponibile ale populației au crescut de 2,6 ori.

Tabelul 7. Dinamica veniturilor disponibile ale populației

	2001	2002	2003	2004	2005p
Veniturile disponibile ale populației (medii lunare pe o persoană), lei	241,0	321,6	422,4	491,4	565,2
Veniturile disponibile ale populației, în% față de anul precedent cu corecțiunea la IPC	17,7	26,5	17,4	3,5	5,0

Sursa: DSS, pronostic CPE

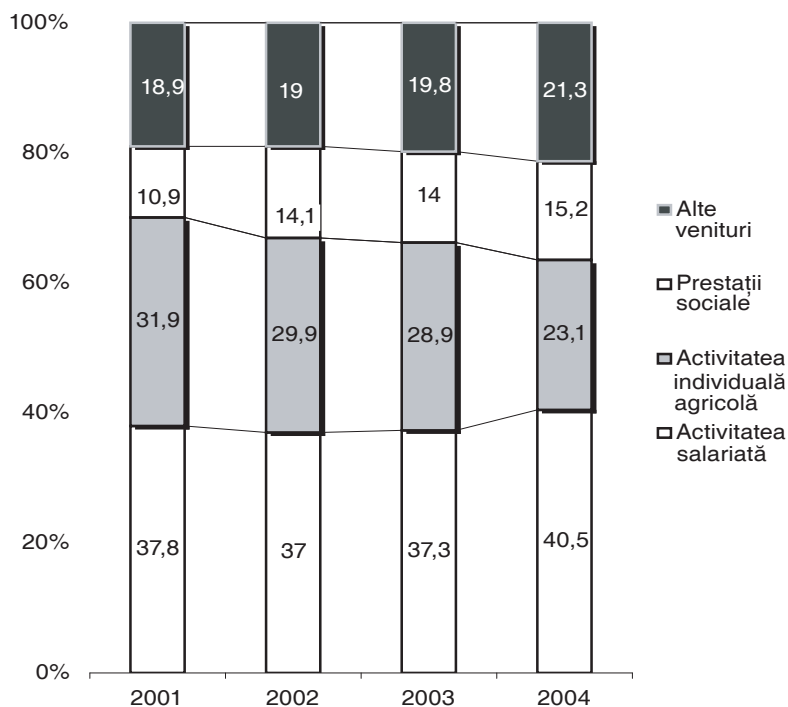
O tendință pozitivă este creșterea continuă a ponderii salariului în veniturile disponibile ale populației. Astfel în 2004 salariile au constituit 40,5% din totalul veniturilor, cu o tendință de creștere a ponderii lor și pe viitor.

Continuă să fie mare decalajul între veniturile populației pe medii de reședință. Astfel în 2004 veniturile populației din mediu urban au fost cu 60% mai mari decât a populației din mediul rural. O altă discrepanță pe medii de reședință ține de ponderea salariilor în totalul veniturilor, care în orașe este cu peste 60,0%, iar în mediul rural nu depășește 28%. Însă spre deosebire de populația din mediul rural, populația urbană este foarte dependentă de o singură sursă de venit, care în condiții economice incerte devine un factor de risc sporit pentru bugetul casnic.

Pe parcursul ultimilor ani se observă tendința diminuării veniturilor în natură, în favoarea veniturilor bănești, care în 2004 au atins o pondere de peste 75%. Aceasta se datorează în mare parte înviorării economiei naționale (Vezi CAPITOLUL INDUSTRIE ȘI SERVICII) și transferurilor bănești de peste hotare (Vezi CAPITOLUL POLITICI MONETARE).

Crește ponderea veniturilor bănești în structura veniturilor populației.

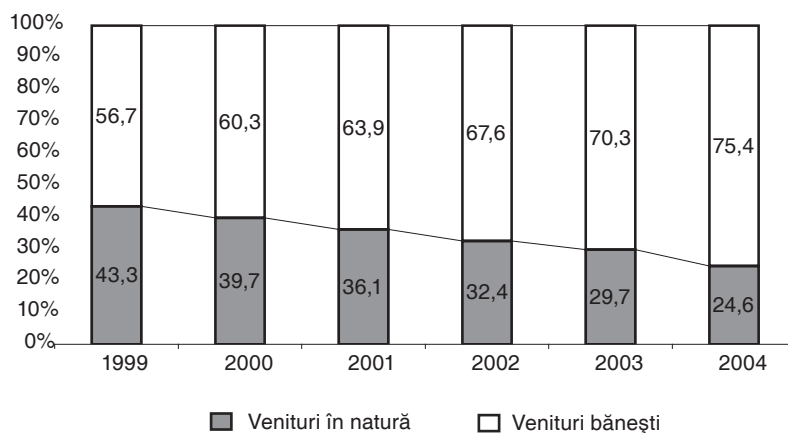
Figura 23. Evoluția veniturilor disponibile și componența structurală a acestora, %

Sursa: DSS, pronostic CPE

Însă și la acest capitol există discrepanțe majore pe medii de reședință. Astfel în mediul urban veniturile bănești constituie 92,5% din totalul veniturilor, pe când în mediul rural mai puțin de 60%.

Figura 24. Ponderea veniturilor bănești și în natură, % în total venituri

Sursa: DSS, pronostic CPE

Cheltuielile de consum ale populației

Cheltuielile medii lunare de consum ale unei persoane în 2004 au constituit 479,4 lei sau cu 11,5% mai mult decât în anul precedent. Însă datorită ratei inflației înalte, cheltuielile reale ale populației s-au diminuat cu 3,5%.

Un alt factor, care a influențat diminuarea cheltuielilor reale pe cap de locuitor, a fost reducerea substanțială a lor în mediul rural cu 11,3%. În același timp cheltuielile reale în mediul urban au crescut cu 6,7% ceea ce și mai mult a mărit decalajul între mediile de reședință.

După ce pe parcursul ultimilor 5 ani cheltuielile de consum au crescut continuu cu o rată medie anuală de cca. 30%, în anul 2004 s-a înregistrat o stopare a ritmului de creștere, tendință care se va păstra și-n următorii ani. Această tendință este alimentată de doi factori de bază: (1) scăderea ritmului de creștere a veniturilor reale ale populației; (2) în condițiile unei stabilizări economice, crește înclinația spre economii ale populației (Vezi CAPITOLUL POLITICI MONETARE).

Cheltuielile reale ale populației sunt în scădere

Crește continuu decalajul între cheltuielile populației pe mediu de reședință.

Tabelul 8. Evoluția cheltuielilor de consum

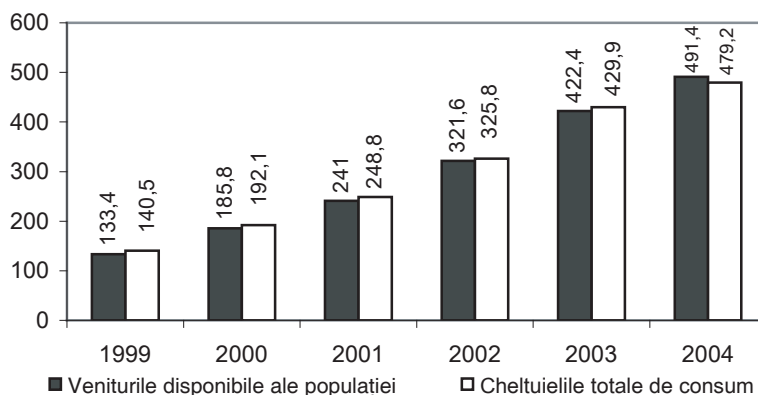
	2001	2002	2003	2004	2005p
Cheltuieli de consum (medii lunare pe o persoană), lei	248,8	325,8	429,9	479,2	552
Ritmul de creștere a cheltuielilor de consum	1,3	1,31	1,32	1,14	1,15

Sursa: DSS, pronostic CPE

Analizând creșterea veniturilor disponibile în comparație cu consumul populației, observăm o diferență foarte mică dintre acestea. Aceasta se datorează atât înclinației mici spre economie a populației, neîncrederii în procesul de acumulare, cât și existenței surselor suplimentare de venituri, care nu sunt incluse în datele statistice, ce ar evidenția o structură reală a veniturilor, consumului și economiilor.

Pentru prima dată în ultimii ani cheltuielile de consum sunt mai mici decât veniturile curente, ceea ce denotă o creștere a înclinației spre economii.

Figura 25. Evoluția veniturilor disponibile ale populației și a cheltuielilor totale de consum, medii lunare pe o persoană, lei

Sursa: DSS, pronostic CPE

Structura cheltuielilor de consum s-a modificat substanțial în ultimii ani, cu reducerea continuă a cheltuielilor pentru produsele alimentare, care în prezent constituie în jur de 55%. Explicăm aceasta prin creșterea puterii de cumpărare a populației și evoluția neînsemnată a prețurilor curente și reale la produsele alimentare.

Consumul total

Ritmul de creștere a consumului final în perioada anilor 1998 – 2004 a depășit ritmul de creștere a PIB. Din anul 1997, când a luat amploare procesul de emigrare, și până în anul 2004 consumul a crescut de 4,75 ori, pe când PIB în aceeași perioadă a crescut de 3,6 ori. Drept consecință în ultimii ani consumul final depășește PIB, cota de bază revenind creșterii consumului gospodăriilor casnice, condiționată în linii mari de sporirea transferurilor mijloacelor financiare de peste hotare. Totodată, aceste venituri au avut un impact semnificativ asupra creșterii cererii interne și dezvoltării economice a țării.

Considerăm că peste 2-3 ani se va evidenția o reducere a creșterii transferurilor bănești din străinătate, datorată emigrării permanente a unor persoane.

Tabelul 9. Consumul raportat la PIB

	2001	2002	2003	2004	2005p
PIB	19052	22556	27619	31992	36200
Consum final	19263	23289	30450	33832	38000
Gospodării casnice	16385	18493	24711	28576	32850
Cota-parte a Consumului Gospodăriilor în Consumul final	0,85	0,79	0,81	0,84	0,84
Cota-parte a Consumului Gospodăriilor în PIB	0,86	0,81	0,89	0,89	0,89

Sursa: DSS, pronostic CPE

Dacă analizăm evoluția consumului final și comparăm cu evoluția consumului gospodăriilor casnice, putem evidenția o creștere mai mare a consumului gospodăriilor (15,6%) comparativ cu creșterea consumului final (11,1%), ceea ce denotă predominanța înclinației spre consum a populației, tendință care se va păstra și-n următorii ani.

Raportul actual al consumului final față de PIB se va păstra și-n următorii ani, cu o scădere lentă a consumului final, fenomen caracteristic pentru țările în curs de dezvoltare.

PIAȚA FORȚEI DE MUNCĂ

Tendințe generale

În anul 2004 tendințele de înrăutățire a indicatorilor de ocupare a forței de muncă au continuat în ciuda creșterii economice înregistrate. În urma recensământului din 2004, s-a constatat că resursele de muncă reale sunt mai mici decât cele calculate în baza estimărilor departamentului de statistică și sociologie a țării.

Populația economic activă a Republicii Moldova a constituit în anul 2004 circa 1483 mii persoane, înregistrând o scădere de circa 3% față de nivelul anului 2003. În totalul populației active o pondere mai mare (54,9%) a avut populația rurală din cauza importanței mai mari a agriculturii.

Populația ocupată în 2004 a constituit peste 1.316 mii persoane, cu 3% mai puțin față de anul 2003.

Tabelul 10. Indicatorii Pieței Forței de Muncă, mii

	2000	2001	2002	2003	2004	2005p
Total populație	3639	3631	3623	3612	3386	3383
Pop. de peste 15 ani	2778	2807	2840	2868	2699	2764
Pop. economic-activă	1655	1617	1615	1474	1483	1492
Pop. ocupată în economie	1515	1499	1505	1356	1316	1303
Șomeri	140	118	110	117	116	117
Rata de dependență	1,4	1,42	1,41	1,66	1,57	1,6

Sursa: DSS, prognoză CPE

Populația ocupată în 2004 a constituit peste 1316 mii persoane, cu 3% mai puțin față de anul 2003. În distribuția pe medii de reședință 56,8% din totalul persoanelor ocupate îi revine populației din localitățile rurale.

Numărul șomerilor conform Oficiului Internațional al Muncii (OIM) a fost de peste 116 mii, cu 0,5% mai puțin față de anul 2003. Șomajul afectează într-o proporție mai mare bărbații – 60,2% și persoanele cu domiciliul în mediul urban – 66,2%. Durata medie a șomajului este de 22 luni.

Conform datelor pentru anul 2004 numărul populației tinere în vârstă de 5-14 ani (populație care în următorii 10 ani va fi încadrată în resursele de muncă) este de 2 ori mai mare decât numărul populației care se va pensiona în aceeași perioadă.

Astfel este așteptată creșterea în continuare a resurselor de muncă, însă datorită gradului mic de natalitate această situație va mai continua vreo 4-5 ani, după care resursele de muncă se vor stabili și apoi vor începe să se reducă.

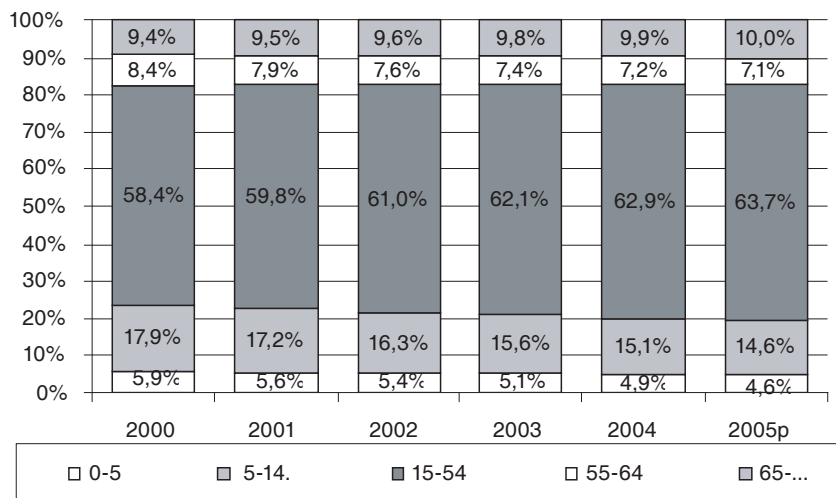
De fapt ne aflăm în perioada în care „baby boom-erii” din Moldova (persoanele născute în perioada 1985-1990, când în Moldova s-a înregistrat un număr record de nou-născuți) au devenit apți de muncă.

Creșterea resurselor de muncă va pune o presiune în plus asupra economiei naționale, care nu va reuși să asigure locuri de muncă suficiente, astfel că fenomenul migraționist va continua.

Ținând cont de structura pe vârste a populației, în următorii 10 ani resursele de muncă vor continua să crească...

deci fenomenul migraționist va continua.

Figura 26. Structura populației pe vârste

Sursa: DSS, prognoză CPE

Scade rata de activitate și de ocupare a populației

Rata de activitate a populației de 15 ani și peste a căzut sub 50% în 2004, față de 75% în 1996.

Din cauza că o bună parte din populația țării s-a auto-exclus din circuitul economic, este decepționată și nu este în căutarea unui loc de muncă, considerăm inoportună determinarea nivelului de ocupare a ei în baza ratei șomajului. Considerăm mult mai importante utilizarea ratei de ocupare și de activitate.

Rata de activitate a populației de 15 ani și peste³⁴ a constituit 49,7% în 2004, comparativ cu 75% în anul 1996. Dacă s-ar fi menținut nivelul anului 1996 (adică 75%), atunci populația economic-activă a țării ar fi trebuit să constituie 2023 mii oameni sau cu cca. 540 mii mai mult decât numărul actual. Putem constata că cca. 540 mii oameni ori sunt angajați în cadrul economiei tenebre ori au migrat în căutarea unor locuri de muncă peste hotare și au venituri neoficiale.

Peste 700 mii oameni migrează temporar sau permanent peste hotare în căutarea unor locuri de muncă.

Rata de ocupare a populației de 15 ani și peste³⁵ a fost de 45,7%, înregistrând o valoare puțin mai scăzută față de 2003 și cu circa 20.8 puncte procentuale mai puțin decât nivelul anului 1996.

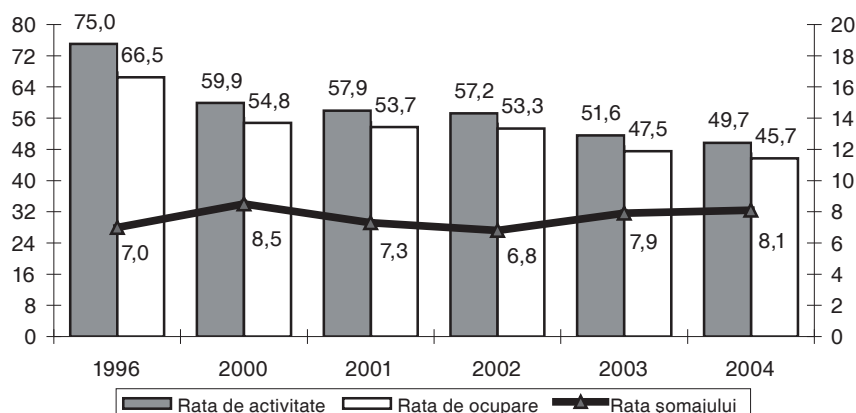
În consecință reducerea ratelor de ocupare și de activitate a dus la creșterea ratei șomajului³⁶ (în baza estimărilor OIM), care la moment se apropie de 8.1%.

³⁴ Rată de activitate – raportul dintre populația economic activă și populația de 15 ani și peste.

³⁵ Rată de ocupare – raportul dintre populația ocupată și populația de 15 ani și peste.

³⁶ Rata șomajului - reprezintă ponderea numărului total de șomeri în numărul populației economic active.

Figura 27. Populația economic activă, populația ocupată și șomajul

Sursa: DSS, prognoză CPE.

Ținând cont de datele prezentate de recensământ, de reducerea ratelor de activitate și ocupare putem constata că peste 700 mii oameni migrează permanent sau temporar peste hotarele țării în căutarea unor locuri de muncă și această migrație va continua deoarece resursele de muncă vor continua să crească.

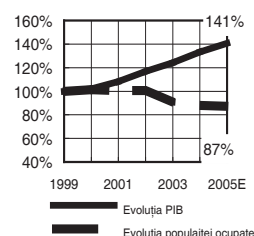
Creșterea PIB nu a dus la creșterea populației ocupate

Dinamica favorabilă a PIB din ultimii ani nu a contribuit la crearea unor noi locuri de muncă. Mai mult populația ocupată în economie a continuat să se diminueze. Pentru anul 2005 noi anticipăm că populația ocupată va continua să scadă, necătând la creșterea economică așteptată, cauza principală fiind rezervele mari de creștere a productivității muncii, mai ales din contul agriculturii. Astfel că creșterea economică va duce la creșterea productivității, salariilor și nu la creșterea populației ocupate.

Creșterea economică însă duce la schimbarea structurii populației ocupate, diminuându-se ponderea agriculturii și crescând ponderea celorlalte ramuri.

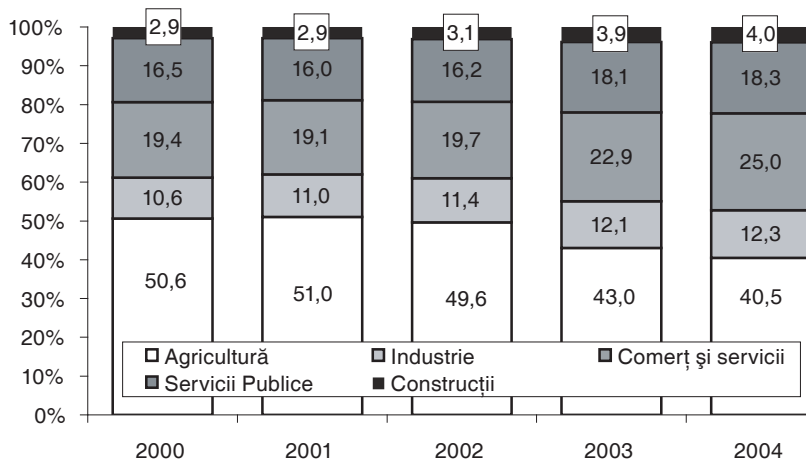
Cca. 40,5% din totalul persoanelor ocupate au activat în sectorul agricol, 12,3% – în industrie și 47,2% – în servicii. Este relativ mare ponderea serviciilor publice. În anii următori agricultura va continua să-și reducă ponderea, iar principalele sporuri ale populației active vor fi înregistrate în comerț, servicii și construcții. Fără investiții semnificative cererea de personal din partea industriei va fi nesemnificativă.

Populația ocupată în 2004 a constituit 87% din populația ocupată a anului 1999, în timp ce PIB – 141%.

Din 2000 până în prezent numărul populației ocupate s-a redus în mediu cu câte 8% anual în agricultură și a crescut cu 3-4% în Servicii și Construcții.

Figura 28. Structura populației ocupate pe ramuri de activitate

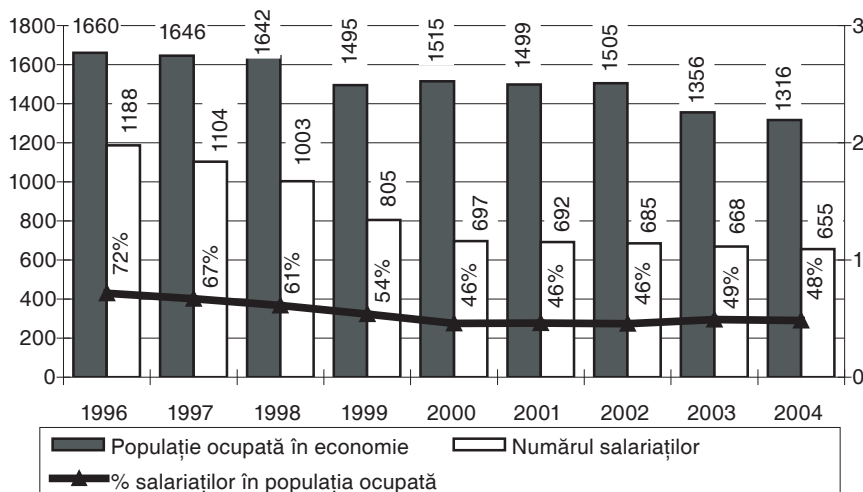
Sursa: DSS, prognoză CPE.

37% din numărul salariaților sunt remunerați din buget

Doar 25% din totalul populației în vârstă de 15 ani și mai mult au venituri salariale.

660 mii persoane din populația ocupată nu au venituri salariale, dar se întrețin din contul activității de antreprenariat. Cca. 400 mii din acestea desfășoară activități antreprenoriale în agricultură. Pornind de la productivitatea redusă a agriculturii, fărâmițarea excesivă a terenurilor agricole, putem constata că veniturile disponibile ale persoanele ocupate în agricultură sunt sub media țării și în consecință aceste persoane nu sunt mulțumite de situația lor. Considerăm ca cca. 90% din aceste persoane ar lăsa activitățile agricole în favoarea unor venituri stabile pe termen lung.

Figura 29. Populația ocupată și numărul salariaților

Sursa: DSS, prognoză CPE

Numărul salariaților s-a redus de la 72% din populația ocupată în 1996 la 48% în 2004 sau la cca. 665 mii. Iar cca. 37% din numărul salariaților sunt remunerați din bugetul de stat. Deoarece creșterea economică nu va aduce pe termen scurt schimbări esențiale în numărul populației ocupate, numărul salariaților va varia la fel în jurul a 650-670 mii pe parcursul anului 2005. Ceea ce va reprezenta circa 24-25% din totalul populației în vârstă de 15 ani și mai mult.

Din cauză că cca. 75% din populația aptă de muncă a țării are alte venituri decât veniturile salariale, considerăm că salariile sunt mai puțin relevante atunci când evaluăm despre nivelul de trai.

Salariul mediu lunar a crescut în mediu cu 27% anual, pe parcursul ultimilor 4 ani

Agricultura rămâne a fi ramura cu salariile cele mai mici, ceea ce va face ca în continuare ponderea persoanelor ocupate în agricultură să scadă. Nivelul salariilor pe ramurile de activitate este direct corelat cu productivitatea muncii în fiecare ramură.

Pentru anul 2005 ne așteptăm ca salariul mediu nominal să crească 27%, iar salariul real doar 4.6%, deoarece nivelul inflației va fi semnificativ. Salariul mediu real a crescut în medie cu 14% pe parcursul ultimilor 4 ani, având însă o tendință descendentă.

Numărul salariaților s-a redus de la 72% din populația ocupată în 1996 la 48% în 2004 sau la cca. 665 mii.

Tabelul 11. Evoluția salariului mediu lunar

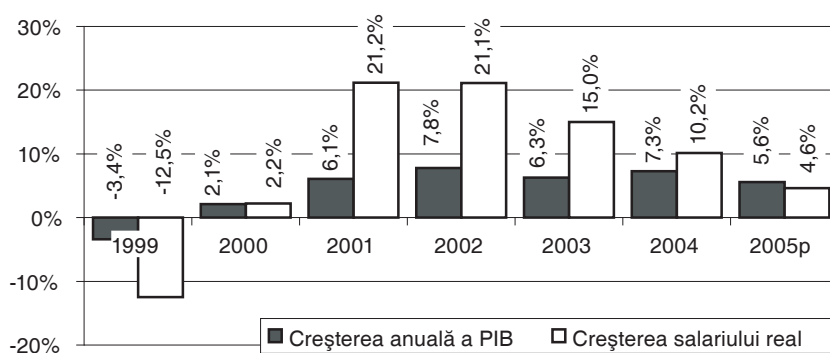
	2001	2002	2003	2004	2005p	Rata de creșt. anuală
Media pe țară	544	692	891	1104	1380	27%
Agricultură	315	394	499	634	780	25%
Industrie	827	1002	1271	1523	1812	22%
Construcții	683	838	1194	1680	2150	32%
Comerț	531	642	795	1007	1239	26%
Hoteluri și restaurante	485	571	827	1020	1224	28%
Transporturi și comunicații	861	1055	1454	1795	2244	29%
Activități financiare	2278	2564	2926	3255	3548	9%
Tranzacții imobiliare	728	890	1133	1383	1729	26%
Administrație publică	742	989	1050	1204	1421	22%
Învățământ	337	463	610	712	869	29%
Sănătate și asist. socială	315	439	579	841	1009	34%
Alte activități	391	505	671	801	961	27%

Sursa: DSS, prognoză CPE

Pe parcursul ultimilor 4 ani salariul nominal mediu lunar a crescut cu 27% anual în timp ce salariul real cu doar 14%.

Sporirea în continuare a salariilor este condiționată de relansarea reală a economiei naționale. Creșterea PIB a dus într-o primă etapă la creșterea salariilor, însă ambele creșteri au fost mai mult extensive, decât intensive. La moment un nivel de creștere economică rapid nu mai poate fi susținut, din cauza volumului mic de investiții, ceea ce în final va duce și la reducerea ritmului de creștere a salariilor.

Figura 30. Creșterea PIB și a salariului real

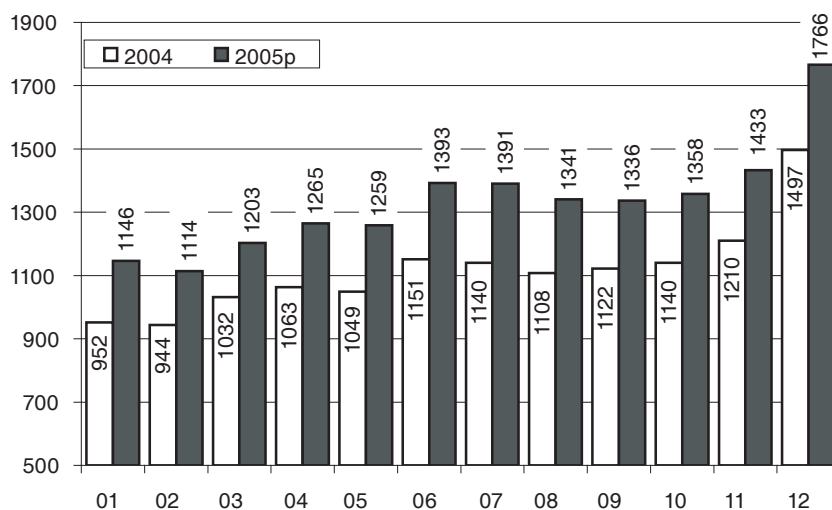

Sursa: DSS, prognoză CPE

Conform datelor preliminare salariul mediu lunar în primul trimestru al anului 2005 a crescut cu 19%, față de perioada similară a anului 2004, și a constituit 1148 lei.

Salariul lunar este în creștere pe parcursul ultimilor ani, cele mai mari creșteri fiind înregistrate în lunile de vară-toamnă a anului. Pentru anul 2005 noi așteptăm ca salariile medii lunare să crească în continuare cu o rată anuală de 19-20%, care în funcție de anotimp ar varia cam în felul următor: 18-19% iarna și primăvara, 21-22% vara și 20-21% toamna.

Figura 31. Evoluția și prognozele privind salariul real

Sursa: DSS, prognoză CPE

Prognoze

În anul 2004 tendințele de înrăutățire a indicatorilor de ocupare a forței de muncă au continuat în pofida creșterii economice înregistrate. Creșterea economică, paradoxal, nu a antrenat o creștere similară a volumului populației ocupate, iar numărul șomerilor și ponderea populației inactive a continuat să crească.

Analizând gradul de dezvoltare a economiei naționale, constatăm că o creștere mai mare a salariilor va fi posibilă doar în condițiile unei creșteri economice durabile și nu de conjunctură (ceea ce s-a produs în Moldova). Nivelul investițiilor este destul de mic ceea ce reduce speranțele unei creșteri economice spectaculoase pe termen lung. O altă constrângere în dezvoltarea pieței forței de muncă este productivitatea redusă a economiei, ceea ce face ca o eventuală creștere economică să nu contribuie semnificativ la creșterea veniturilor salariale sau a populației ocupate. Iar numărul mare de persoane „inactive” face ca concurența pentru locurile de muncă disponibile să fie mare, fapt ce presează în jos salariile.

Anul 2005, deși se așteaptă a fi un an cu creștere economică robustă, totuși nu va aduce îmbunătățirea indicatorilor pieței forței de muncă, din cauza constrângerilor menționate mai sus.

TRANSNISTRIA

Tendențe generale

PIB pe cap de locuitor în stânga Nistrului este comparabil cu cel din restul Moldovei.

În conformitate cu autoritățile tiraspolene, în anul 2004 Transnistria a atins cifra de 752 dolari SUA PIB pe cap de locuitor, cifră ce se situează aproape de \$765,6 PIB pe cap de locuitor înregistrat în Republica Moldova. Însă, pe lângă tendințele pozitive pe care le-a înregistrat regiunea transnistreană pe parcursul ultimilor ani, trebuie de menționat și nivelul ridicat al datoriei externe, care la moment depășește 1 mld dolari SUA și are o tendință de creștere. Putem observa că datoria externă a regiunii transnistrene este mai mare ca datoria externă a Republicii Moldova și în majoritate este constituită din datoriile pentru resurse energetice față de Federația Rusă. Pe parcursul anului 2004 s-a observat intensificarea procesului de privatizare, prin aceste măsuri încercându-se să se salveze situația problematică determinată de administrarea neefectivă a întreprinderilor de stat. Aproape orice întreprindere expusă spre privatizare are datorii mari pe care investitorul urmează să le achite. Regiunea transnistreană demonstrează o creștere economică reală datorită dezvoltării industriei naționale și creșterii investițiilor străine directe, în special din Federația Rusă. În anul 2004, PIB-ul a fost constituit în proporție de 40% din servicii, comparativ cu anul 2003 când ponderea serviciilor a fost de doar 20%. Considerăm că în anul 2005 Transnistria va înregistra o creștere a PIB-ului de 5%. Rata inflației în 2004 a atins 20,4%, dar pentru anul 2005 guvernarea transnistreană și-a stabilit un plan de 17%. Noi însă considerăm aceste afirmații prea optimiste și suntem de părerea că aceste rezultate planificate ar putea fi atinse doar prin intermediul stabilirii prețurilor în mod autoritar de către stat.

Industria

Datorită creșterii investițiilor străine (în special a celor din Rusia) sectorul industrial a crescut cu 5% în anul 2004 și demonstrează tendințe pozitive pe termen lung. Tradițional, regiunea transnistreană a fost mai industrializată ca Republica Moldova. Ponderea principală în totalul industriei o deține metalurgia cu o cifră de 30% din totalul producției industriei a regiunii.

Prețurile joase la resursele energetice stimulează dezvoltarea industrială...

Astfel majorarea prețurilor internaționale la metalele feroase a determinat accelerarea producției sectorului metalurgic în regiunea transnistreană.

Este important să menționăm și faptul că regiunea transnistreană deține centrala hidroelectrică care le permite să mențină prețuri interne joase la energie electrică, cât și să exporte energie electrică. La fel tratamentul preferențial de care se bucură regiunea transnistreană în privința prețurilor la unele importuri din Rusia permite industriei să producă o valoare adăugată mai mare ca întreprinderile din Republica Moldova.

Agricultura

Agricultura a contribuit cu mai puțin de 1% în PIB...

În acest sector putem observa o stagnare și, pe alocuri, mici crize care se explică prin faptul că agricultura necesită investiții semnificative și sprijinul statului în acest domeniu. La moment există o multitudine de întreprinderi de stat neefective, dar care continuă să activeze în baza subsidiilor. De fapt, multe din aceste întreprinderi sunt pe pragul de faliment. Conform autorităților transnistrene, agricultura deține sub 1% din PIB-ul local și noi considerăm această situație destul de periculoasă pentru economia regiunii (dependența mare de importurile produselor alimentare).

Piața monetară

La sfârșitul anului 2004, în Transnistria activau 9 bănci comerciale comparativ cu 16 în Moldova. În rândul acestor bănci, o bancă comercială este deținută de stat, iar trei bănci comerciale conțin capital străin. În anul 2004 se pot observa tendințe pozitive în sistemul bancar al Transnistriei – totalul activelor sistemului bancar a crescut cu 25% și al capitalului bancar cu 7,5% în anul 2004.

Creșterea surselor acumulate de bănci a crescut cu 35% în anul 2004 comparativ cu anul precedent. Majoritatea resurselor atrase au fost folosite pentru creditare. Ca și în cazul Moldovei, depozitele în valută străină au demonstrat rate mari de creștere. Economiiile sporite în valută străină ale populației sunt determinate de ratele înalte ale inflației și de instabilitatea economică în regiune.

În anul 2004 rata anuală a inflației a fost semnificativ de mare la nivelul de 20,4%. Pe parcursul anului curent inflația s-a menținut la nivele înalte, ratele lunare constituind 1,2% în Ianuarie și 2,9% în luna Februarie 2005. Creșterea prețurilor a fost datorată în mare parte creșterii prețurilor la produsele alimentare.

Pentru anul 2005, prognozăm o rată a inflației de peste 20% și „Banca Centrală Transnistreană” nu va fi în stare să controleze acest proces.

La fel un factor important ce determină dezechilibrul monetar în regiunea transnistreană îl reprezintă piața valutară cu regim de flotare liberă (MDL, UHR, USD și chiar RUR).

Nivelul inflației rămâne înalt...

Comerțul exterior

În anul 2004 s-a observat o intensificare a relațiilor comerciale ale regiunii transnistrene, astfel comerțul exterior al Transnistriei a constituit 1,3 mld. dolari SUA și această sumă este destul de semnificativă în momentul în care o comparăm cu comerțul exterior al Republicii Moldova (2,8 mld dolari SUA). Ca și în cazul Republicii Moldova, balanța comercială a regiunii Transnistrene este caracterizată de un sold deficitar, care, conform autorităților tiraspolene, a constituit 223,2 mld. dolari SUA. În anul 2004 ponderea exporturilor transnistrene spre țările non-CSI a prevalat (mai mult de 50% din totalul exporturilor). Principalele țări importatoare tradițional au rămas Rusia și Ucraina (66% din totalul importurilor).

Conjunctura favorabilă pe piețele internaționale a influențat pozitiv comerțul exterior al regiunii transnistrene.

S-a observat o creștere în cadrul exporturilor de produse finite și articolelor din metal datorită dezvoltării intense ale acestei industrii.

Marea parte a importurilor o reprezintă materia primă. De fapt, prețul ieftin pe care îl achită regiunea transnistreană pentru materia primă (în comparație cu Republica Moldova) îi va permite în continuare să obțină un avantaj pe piețele internaționale. Cu toate acestea, datele statistice oficiale nu includ importurile persoanelor fizice, care sunt estimate a fi semnificative și dețin o pondere mare în totalul importurilor. Pentru anul 2005 noi prognozăm o creștere mai mare a importurilor comparativ cu exporturile – ceea ce va determina în continuare lărgirea deficitului balanței comerciale.

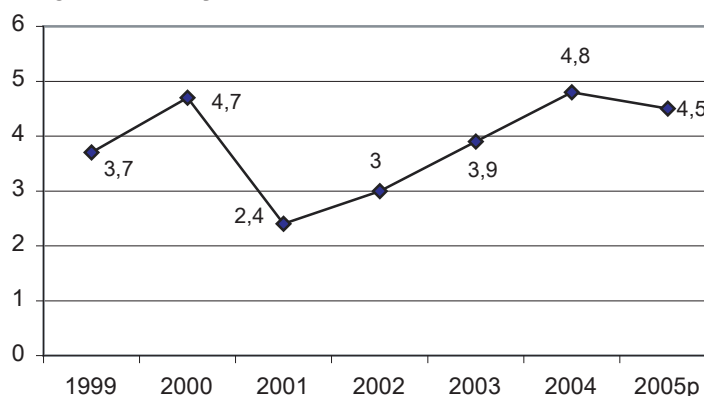
INTERNATİONAL

Economia Mondială în 2004 a atins un nivel adecvat de creștere și considerăm că în anul 2005 această tendință va continua, însă în țările dezvoltate rata de creștere va scădea, pe când țările în tranziție vor continua să atingă noi „recorduri mondiale” de creștere economică.

Tendințe generale

În anul 2004 economia mondială a crescut cu 4,8%, demonstrând, astfel, rezultate mai bune față de anii precedenți. Creșterea producției a dus la intensificarea relațiilor internaționale comerciale, comerțul mondial crescând cu 8,5% în 2004.

Figura 32. Creșterea economiei mondiale

Statele Unite și China rămân principalele locomotive care furnizează creșterea economică mondială: cota lor în creșterea PIB-ului mondial este mai mare de 50% și la sfârșitul anului 2004 cota lor în PIB mondial a constituit în jur de 40%.

Creșterea consumului în SUA și a investițiilor în China rămân a fi factorii principali ce stimulează creșterea economiei mondiale. În rezultat, creșterea economiei mondiale în anul 2004 a atins printre cele mai mari ritmuri de creștere în ultimul deceniu.

În același timp, creșterea prețurilor resurselor energetice va aduce o piedică în realizarea acestei creșteri economice. În plus deprecierea dolarului SUA ar putea genera mici dezechilibre pe piețele financiare internaționale (Vezi CAPITOLUL PREȚURI).

În SUA creșterea economică va fi menținută de cererea internă pentru bunuri și servicii care continuă să crească cu ritmuri semnificative. China, în schimb, se va afla în fața problemei utilizării eficiente a resurselor (în special a celor energetice). Forța ieftină de muncă, însă, va continua să fie principalul pilon al creșterii economice. În Europa, lărgirea Uniunii Europene a creat premise pentru o îmbunătățire a climatului economic. Noii membri ai Uniunii Europene vor reprezenta sursa creșterii economiei UE în ansamblu.

Făcând careva asumări referitoare la creșterea prețurilor la resursele energetice, noi așteptăm o creștere de 4,5% a economiei mondiale în anul 2005. Cu toate acestea, economiile dezvoltate vor contribui mai puțin la creșterea economiei mondiale în anul 2005 și vor atinge un ritm de creștere sub 4%. Printre acestea SUA manifestă tendințe pozitive în creșterea

economică, demonstrate prin sporirea productivității, a consumului privat, a investițiilor capitale în condițiile unor prețuri stabile.

Economia UE demonstrează deja tendințe spre o dezvoltare stabilă și noi considerăm că perioada de stagnare în cadrul economiei UE a luat sfârșit. În anul 2005 economiile țărilor Europene vor demonstra un ritm de creștere moderat, dar stabil. Factorul principal care va permite depășirea perioadei de stagnare va fi cererea din exterior.

Lărgirea UE, care a avut loc în 2004, necesită timp pentru o armonizare în cadrul relațiilor dintre “vechea Europă” și noile state integrate, dar în continuare această lărgire își va aduce aportul la creșterea economică pe termen lung.

În prezent, țările în curs de dezvoltare sunt acele care demonstrează o creștere economică rapidă.

Astfel țările asiatice rămân a fi țările cu cele mai mari ritmuri de creștere economică. În această regiune principalii actori sunt China și India, unde exporturile aduc o contribuție masivă la creșterea PIB-ului. Țările asiatice în curs de dezvoltare au înregistrat cele mai înalte nivele de infuzii de capital din 1998 încoace, adică în perioada de după criză. Economii în dezvoltare atrag investitorii internaționali prin performanța lor economică și ratele înalte de profitabilitate. Noi considerăm că China și India vor demonstra cele mai mari ritmuri de creștere economică (în jur de 7,5% și, respectiv, 6%).

La fel dorim să menționăm și rezultatele bune aduse de țările Europei de Est, care au avut o creștere a PIB-ului cu 7% în anul 2004. Pentru anul 2005 noi prognozăm această creștere la nivelul de 6%.

SUA

În 2004 economia SUA a demonstrat o creștere cu 4,4% în PIB-ul real, aceasta datorită creșterii cererii interne și a exportului, la rândul lor determinate de devalorizarea dolarului SUA. Deficitul comercial în 2004 constituie 5,7% din PIB și are o tendință de creștere datorită sporirii importurilor. Oferta de forță de muncă a crescut, ceea ce s-a reflectat în diminuarea ratei de șomaj.

În anul 2005 SUA va continua creșterea economică, astfel considerăm că creșterea PIB-ului cu o rată de 4% va fi datorită următoarelor:

- Creșterii continue a consumului privat;
- Creșterii exporturilor datorită deprecierii dolarului SUA și a condițiilor favorabile pe arena internațională;
- Nivelului de producere înalt și scăderea ratei de șomaj, ceea ce vor duce la creșterea producției;
- Economii au o tendință de scădere, pe când nivelul investițiilor în afaceri tinde să crească.

Riscurile pe perioada scurtă:

- Posibile creșteri în prețul petrolului;
- Deficit bugetar enorm;
- Deficitul contului curent;
- Încrederea consumatorilor scade, ceea ce poate duce la creșterea economiilor și, ca rezultat, la diminuarea cererii interne.

**Al 2-lea miracol
Asiatic...**

Uniunea Europeană

În 2005 economia UE va crește, dar cu ritmuri scăzute.

În 2004, după perioada de stagnare, economia Europeană a început să demonstreze tendințe pozitive. Considerăm că această tendință va continua și în anul 2005, dar încă nu putem vorbi despre creșterea stabilă pe termen lung a economiei țărilor Europene de Vest. Factorul principal ce a influențat creșterea economică a Uniunii Europene a fost cererea externă, compensând, astfel, prețurile internaționale înalte ale resurselor energetice. Rata de creștere a PIB-ului în UE a fost cu 2% în 2004, mult mai joasă față de SUA și de economia mondială luată în întregime. Dar comparând cu dezvoltarea economică din anii precedenți, se observă pași pozitivi în această direcție. În anul 2005 se așteaptă o creștere a PIB-ului în zona Euro în jur de 1,7-1,8%. Problema „Vechii Europe” este scăderea nivelului cererii interne, determinat de nivelul scăzut a venitului disponibil al populației. Creșterea mică în nivelul salariilor, creșterea prețurilor la resursele energetice și nivelul înalt de șomaj influențează negativ comportamentul consumatorilor și așteptările lor. Dar totuși se așteaptă o creștere a consumului personal datorită nivelului scăzut al inflației, deși acesta va avea un caracter eterogen, variind de la țară la țară.

Exporturile Zonei Euro au crescut în 2004, necătând la aprecierea monedei Euro, întrecând toate nivelurile prevăzute. Putem observa o tendință de intensificare a relațiilor comerciale externe cu țările Europene Centrale și de Est și cu țările CSI. De asemenea putem menționa creșterea exportului produselor europene către SUA.

Referitor la importuri, noi observăm o scădere a ritmurilor de creștere comparativ cu creșterea exporturilor – ceea ce duce la îmbunătățirea soldului balanței comerciale. Aceste tendințe vor rămâne valabile în 2005. Dar, în același timp, balanța de plăți a UE se confruntă cu o scurgere de capital, în special în formă de investiții directe. În 2005 considerăm că scurgerea de capital se va diminua, însă totuși va reprezenta o sumă mare (-100 mld Euro).

Șomajul va rămâne la nivelul de 9%. Anul 2004 poate fi caracterizat prin creșterea deficitului bugetar. Administrarea deficitului bugetar a fost discuția-cheie în cadrul structurilor economice UE. Unele țări încearcă chiar să facă revizie la careva articole din Pactul de Stabilitate.

Europa Centrală și de Est

În Mai 2004, 10 noi țări au devenit membri ai Uniunii Europene. Acest eveniment a îmbunătățit ușor mediul economic și a încurajat creșterea economică, dar datorită micului aport al nou-venitilor în PIB-ul European, creșterea PIB-ului va fi foarte mică (+0,1%).

De-a lungul ultimilor 4 ani, noile state integrate în UE demonstrează rate de creștere mai mari decât media pe UE. Cu toate acestea, pe parcursul următorilor ani, noi prognozăm o creștere a PIB-ului acestor țări la 4,5%. Se observă diferențe în ratele de creștere a PIB-ului și diferențe în rata șomajului între noii membri. Ritmul de creștere economică ale acestor state poate însă diminua din cauza limitării investițiilor în reforme economice.

Considerăm că în 2005 vor crește relațiile comerciale între „vechea UE” și noile state-membre și la fel se va observa o creștere în fluxurile de capital spre noile state-membre.

CSI

Statele CSI vor demonstra în continuare rate „uimitoare” de creștere economică și în anul 2005, acest rate de creștere a PIB-ului vor fi dintre cele mai mari din lume.

CSI vor arăta rate ridicate de creștere economică în 2005.

La fel trebuie menționat faptul că aceste rate de creștere economică sunt și un rezultat al bazei slabe cu care se compară.

Printre cei mai importanți factori care au determinat ratele mari de creștere în PIB au fost: consumul privat, creșterea prețurilor mondiale la resurse minerale și investițiile străine. Creșterea prețurilor mondiale la resursele minerale vor determina creșteri valorice semnificative în exporturi.

În rândul țărilor, ale căror PIB va fi influențat în mare măsură de creșterea exportului de resurse minerale, se numără Rusia, Kazahstan și alte țări din bazinul Mării Caspice. Însă, nivelul sporit al inflației în aceste țări va face ca ritmurile reale de creștere în PIB pentru 2005 să fie mai mici ca în anul 2004. Pentru 2005 noi prognozăm o creștere al PIB-ului acestor state la nivelul de 6,5%.

Rusia

Rusia a demonstrat o rată de creștere economică cu 6,1% a PIB-ului la finele anului 2004. Prețurile înalte la petrol pe piața internațională și condițiile favorabile pe piața mondială de materii prime reprezintă baza creșterii economice în Rusia. Însă a doua jumătate a anului 2004 este caracterizată de scăderea vitezei acestei creșteri economice datorită creșterii costurilor de producere, creșterea salariilor și aprecierea valutei naționale. Rata de creștere a salariilor reale a depășit viteza de creștere a productivității forței de muncă, influențând astfel negativ creșterea economiei naționale. Afluxurile generate de resursele din export pot avea efecte pozitive pe o perioadă scurtă, dar nu și pe perioadă lungă. Scăderea creșterii economice și al nivelului investițiilor sunt evidente chiar și în industria petrolului, în pofida prețurilor înalte la petrol, datorită sistemului de taxare și a unor incertitudini în relațiile dintre sectorul privat și stat. Putem observa creșterea consumului în sectorul privat și în fluxurile de investiții. Sporirea salariilor reale și a cererii interne a fost urmată de creșterea importului. Dar creșterea venitului provoacă schimbarea în preferința consumatorilor, care nu întotdeauna este acoperită de ofertanții naționali. Rusia sporește cota sa în exportul mondial, în special prin exportul de petrol care poate influența periculos dezvoltarea economiei Rusiei pe viitor. Putem menționa creșterea continuă a serviciilor, însă cota lor în economie este încă departe de nivelul potențial.

Considerăm că creșterea economică va continua în 2005, însă va scădea către finele anului 2005. Creșterea PIB-ului va constitui în jur de 6% în 2005.

Ucraina

În anul 2004 Ucraina a avut o rată de creștere a PIB-ului extraordinară – cu 12%, reprezentând cea mai mare creștere în rândul țărilor din CSI. Acest rezultat a fost obținut în mare parte datorită sporirii comerțului exterior și creșterii consumului sectorului privat. Recolta bună a cerealelor și creșterea prețurilor pentru metale grele pe arena internațională au asigurat accelerarea acestei creșteri în anul 2004. Rusia și țările CSI sunt piețele principale pentru exporturile ucrainene. S-a observat creșterea accelerată în sfera producerii tehnicii, care a permis Ucrainei să crească cota acestor bunuri în exporturile sale. De asemenea trebuie să menționăm că Ucraina este țara cu care Republica Moldova are cel mai mare deficit al balanței comerciale și considerăm că această tendință va continua și în anul acesta.

Balanța comercială a Ucrainei a demonstrat tendințe pozitive uimitoare în 2004 și considerăm aceste îmbunătățiri să continue și în 2005 datorită conjuncturii favorabile pe piețele internaționale de materii prime.